

VĚDECKÝ ČASOPIS

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

9

ROČNÍK 26 (LIII)
PRAHA
ZÁŘÍ
1980
CENA 10 KčS

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÁ
ÚSTAV VĚDECKOTECHNICKÝCH INFORMACÍ
PRO ZEMĚDĚLSTVÍ

Vědecký časopis

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

Redakční rada

Prof. ing. Karel Svoboda, CSc. (předseda), doc. ing. Milan Brannický, CSc., ing. Emil Divil, CSc., prof. dr. ing. Alois Grolig, DrSc., ing. Zdeněk Hoffmann, CSc., doc. ing. Dimitrij Choma, CSc., prof. Jaroslav Kabrhel, ing. Jaroslav Korbíni, CSc., ing. Jaroslav Kunc, CSc., prof. ing. Jaroslav Pič, DrSc.

Za vedení časopisu odpovídá prof. ing. Karel Svoboda, CSc.

Redaktorka ing. Hedvika Malíková

© Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství, Praha 1980

■

Vědecký časopis ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA uveřejňuje studie, rozbor a vědecká pojednání o vyřešených úkolech výzkumu v oboru ekonomiky zemědělství a potravinářského průmyslu. Vydává Československá akademie zemědělská — Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství. Vychází měsíčně. Redakce: 120 56 Praha 2, Slezská 7, telefon 257541, 254451. Celoroční předplatné Kčs 120,—.

■

Научный журнал ЗЕМЕДЕЛЬСКАЯ ЭКОНОМИКА публикует обзоры, анализы и научные статьи о решенных заданиях по научному исследованию в области экономики сельского хозяйства и пищевой промышленности. Издает Чехословацкая сельскохозяйственная академия — Институт научно-технической информации по сельскому хозяйству. Выход в свет ежемесячно. Редакция 120 56 Прага 2, Слезска 7.

■

The scientific journal ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA publishes studies, analyses and scientific treatises about the solved research tasks in the sphere of the agricultural economics and the economics of food — production industry. Published by the Czechoslovak Academy of Agriculture — the Institute of Scientific and Technical Information for Agriculture. Issued monthly. Editorial office 120 56 Prague 2, Slezská 7.

■

Die wissenschaftliche Zeitschrift ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA veröffentlicht Studien, Analysen und wissenschaftliche Abhandlungen über die gelösten Forschungsaufgaben auf dem Gebiet der Ökonomik der Landwirtschaft und Nahrungsmittelindustrie. Herausgegeben von der Tschechoslowakischen landwirtschaftlichen Akademie — Institut für wissenschaftlich-technische Information der Landwirtschaft. Erscheint monatlich. Redaktion 120 56 Prag 2, Slezská 7.

V procesu výstavby rozvinuté socialistické společnosti v ČSSR se pozvolna mění národohospodářská funkce zemědělství. Vývoj směřuje od zemědělství, které bylo významným místem zaměstnanosti obyvatelstva, k takovému, které zaměstnává jen jeho nevelkou část, od produkčně izolovaného zemědělství k takovému, jež v rozhodující míře závisí na vstupu zvenčí, od zemědělství s výrazným podílem na akumulaci ve prospěch industrializace k takovému, které se opírá o pomoc a širokou spolupráci ostatních odvětví. Stejně jako mizí někdejší uzavřenost zemědělství, které se stalo součástí širšího komplexu odvětví, mizí i výlučně zemědělský charakter jeho materiálně technické základny. Ta nabývá stále více zemědělsko-průmyslového charakteru se všemi důsledky, které z toho vyplývají pro formy organizace výroby v jednotlivých zemědělských odvětvích, která se postupně vytvářejí.

Socializace zemědělství vytvořila od základu nové výrobní vztahy i organizační formy. Vyvinuly se dva socialistické sektory zemědělství, lišící se charakterem vlastnických vztahů, organizačními formami i vztahy mezi pracovníky a podniky. Přes rychlý růst produktivity práce stala se koncem sedmdesátých let dosavadní organizační struktura bariérou dalšího rozvoje a uplatnění progresivních výrobních sil. Proto bylo nutno přistoupit k současné etapě strukturální přestavby.

V souladu s pojetím lidského činitele v celém československém národním hospodářství posuzujeme jej i v zemědělství z dvojího hlediska: za prvé jako cíl rozvoje a za druhé jako výrobní sílu. Z prvního hlediska je předmětem úsilí vytváření souboru sociálních hodnot, využívání přirozených schopností lidí, jejich vzdělání, vývoj charakteru práce a životního prostředí, životní úroveň, mezilidské vztahy, vývoj a postavení tříd a sociálních skupin atd. U lidského činitele jako výrobní síly je předmětem zájmu zvládnutí pracovních činností a motivace k pracovní činnosti. Člověk je objektem i subjektem procesu řízení, přičemž vzdálenost, rozdíl mezi řídicím a řízeným, se postupně zmenšuje.

Zemědělství je jediným odvětvím československého národního hospodářství, kde došlo v uplynulých letech k výraznému snížení zaměstnanosti. Tato skutečnost vyplývá z intenzifikace a zprůmyslnění zemědělské výroby na základě uplatňování poznatků a výsledků vědeckotechnického rozvoje. Zavádění vědeckotechnického rozvoje znamená podstatné snižování potřeby živé práce. Relativní i absolutní pokles pracovníků v zemědělství vedl v uplynulém období ke snížení podílu pracujících v zemědělství z cel-

kového počtu pracujících v národním hospodářství z 14,7 % v roce 1970 na 10,8 % v roce 1979. Při poklesu počtu pracujících v zemědělské prvovýrobě je růst zemědělské produkce zabezpečován rychlým zvyšováním produktivity práce, která v průběhu let 1970—1979 rostla průměrně o 5,5 % ročně, a dále zvětšováním počtu pracovníků ve službách pro zemědělství.

Naprostou většinu úbytku pracovníků v zemědělství představuje věková skupina v poproduktivním věku, a to vyvrací eventuální možné úvahy v mimozemědělských kruzích, že by se pracovní síly v zemědělství mohly stát zdrojem pro jiná odvětví. Protože většinu odcházejících tvoří ženy, dochází k posunu v relaci zaměstnanosti mužů a žen směrem k vyšší zaměstnanosti mužů. Přesto doposud zůstává podíl žen v zemědělství proti ostatním výrobním odvětvím národního hospodářství nejvyšší (k 1. 2. 1978 45,2 %, průmysl 41,0 %, stavebnictví 16,4 %).

S vědeckotechnickým rozvojem postupně mizí profese spjaté s ruční mechanickou prací a vznikají nové sdružené profese širokého profilu, náročnější na tvůrčí práci. Specializace u nich není odstraněna, ale naopak je nahrazována univerzálním základem, který stimuluje dynamiku jejího rozvoje.

Dynamický rozvoj zemědělství vyžaduje pružně reagovat na změny v oblasti přípravy na povolání. Pozvolna dochází k intelektualizaci fyzické a industrializaci duševní práce. Proti doposud převažující tendenci poskytovat prostřednictvím vzdělání „maximum specializace“ vyžaduje se již v současném období „maximum adaptability“. Pro vzdělávací systém v podmínkách rychlého vědeckotechnického rozvoje je charakteristická obsahová i organizační otevřenost, aby bylo možno neustále vstřebávat nové vědecké poznatky a aby lidé dosahovali příslušné vzdělání s určitým předstihem.

Převaha intenzivních faktorů ekonomického růstu československého zemědělství zrychluje potřebu dynamizace kvalifikační struktury. Tento proces probíhá po dvou vzájemně se prolínajících liniích — po linii postupné specializace s neustálým vydělováním úzkých odborností a po linii profesní integrace s tendencí ke slučování odborností.

Kvalifikace dnes již není založena jednoznačně na kvantu faktických odborných znalostí, ale vychází ze souboru základních kvalifikačních konstant. Mezi nimi hrají významnou úlohu takové vlastnosti, které sice neovlivňují přímo technickou stránku vykonávání profesní role, mají však nesmírný význam pro optimalizaci pracovní činnosti a pracovních vztahů. Jde o komplex relativně stálých a podstatných vlastností, které podmiňují společenskou roli jedince jako člena pracovního kolektivu, společenství, a spoluvytvářejí sociální podobu svých nositelů. Tento sociální aspekt kvalifikace, významný především z hlediska koordinace pracovních činností a spolupráce v pracovním procesu, je cestou k potřebnému prohloubení a rozšíření profesní přípravy o znalosti a dovednosti nejen specificky odborné a technické.

Změny v povaze a dělbě práce v zemědělství, rozvoj progresivní techniky a výrobních technologií, nové vědecké objevy atd., to vše vyvolává stále novou potřebu všeobecného prohlubování a rozšiřování přípravy lidí na jejich profesionální funkce, zesiluje tlak na zvyšování jejich odborné i politické kompetence a společně s tím i požadavky na kvantitativní růst odborně a politicky připravených pracovníků. V samotném systému vzdělávání

lávání se dominantní složkou stala příprava na povolání a odborné a politické vzdělání se stalo rozhodujícím nositelem kvalifikačních předpokladů, společně s duševní a fyzickou způsobilostí a praktickými zkušenostmi.

Předpokládá se, že do roku 1990 bude dovršena současná etapa strukturální přestavby. V živočišné výrobě již v nejbližších letech bude možno dobudovat chov drůbeže v optimálních uvažovaných koncentracích (u slepic 120—200 tis. ks, u brojlerů cca 100—200 tis. ks). Rychle pokračuje i koncentrace chovu prasat (u prasat na výkrm 5000—10 000 ks). Výstavba velkochovů u skotu však probíhá postupně vzhledem k vysokým investičním nákladům i k některým otevřeným technologickým problémům.

V rostlinné výrobě je cílem komplexní mechanizace všech hlavních etap prací, zvláště zvýšení podílu traktoristů s vysokým výkonem a plnou mechanizací. Dále jde o vybudování posklizňových linek a skladovacích prostor. Hlavním směrem přestavby zemědělství je tedy uplatnění komplexní mechanizace na bázi koncentrace výroby na nepoměrně větších pozemcích a velkochovech hospodářských zvířat s vysokou koncentrací.

Proces kooperace zůstává otevřen pro rozvíjení různých těsnějších forem i širší účasti, včetně rozvíjení vertikální integrace a také pokračující dělby práce, rozvoje zemědělských služeb a účasti inputových a outputových odvětví. Z hlediska zemědělského podniku se proces vědeckotechnického rozvoje projevuje tím, že tradiční zemědělský podnik pozvolna zaniká a vytvářejí se nové organizační formy zemědělské výroby, charakterizované vyšším stupněm zespolečenštění a moderními průmyslovými metodami výroby. Pochopitelně v souladu s tím se mění role a funkce zemědělských pracovníků v systému zemědělského podniku.

Na podnikové úrovni se vliv vědeckotechnického rozvoje projevuje ve dvou směrech:

— Pokračuje proces diferenciací v typech podniků, který je dán objektivní nerovnoměrností v úrovni rozvoje výrobních sil jednak odvětvovou specializací, a také specializací podle stadií výrobního procesu (jíž odpovídá technologie, tvořící součást technologických systémů, v nichž na sebe navazuje i několik podniků) v souladu se skutečností, že podnik jako forma organizace výrobních sil má nadále svou úlohu v soustavě řízení. V podstatě jde rozvoj dělby práce v zemědělství ve dvou směrech: cestou prohlubování specializace zemědělských podniků a cestou vnitropodnikové specializace výroby.

— V rámci postupující kooperace a integrace se podniková specializace projevuje vytvořením celého systému specializovaných zemědělských podniků, které vyrábějí podle společné technologie. Zabezpečují určitá stadia nebo etapy výroby a v kooperaci získávají finální tržní produkci. Zuzování podnikové specializace vede na jedné straně do značné míry k zjednodušení technické, technologické a organizační struktury podniku, ale s tím spojená nutnost mezipodnikové kooperace má za následek, že složitost řízení reprodukčního procesu na nové, vyšší úrovni zespolečenštění se přenáší z podnikové do nadpodnikové sféry.

ŘÍZENÍ SOCIÁLNĚ EKONOMICKÉHO ROZVOJE

ČSSR svou sociální politikou vyřešila všechny klíčové, nejdůležitější sociálně ekonomické problémy v zemědělství, od zabezpečení nároku na práci až po právo na mateřskou dovolenou pro pracující ženy a sociální

důchody i těm, kteří před tím v zaměstnaneckém poměru nebyli a v podstatě na ně nepřispívali. Stát svoji sociální politiku dále zdokonaluje a zkvalitňuje ve směru plnějšího uspokojování hmotných i kulturních potřeb pracujících v souladu s ekonomickými a výrobními možnostmi společnosti jako celku.

Na druhé straně bylo zjištěno, že pro realizaci cílů celostátní sociální politiky nebyla dosud plně využita sociální funkce podniku, že v současném období existuje v zemědělských podnicích značný prostor pro řešení sociálních otázek a že komplexní péče o kolektivy pracujících v jednotlivých podnicích resortu se vyvíjí poměrně nerovnoměrně. V průběhu let 1975 až 1979 bylo experimentálně ověřeno, že plán sociálně ekonomického rozvoje je možno využít jako nástroj plánování a řízení sociálních procesů na podnikové i na oblastní úrovni, a to na kvalitativně vyšším stupni než jsme byli zvyklí dosud.

Celkový vývoj sociálně ekonomického plánování v zemědělských podnicích ovlivnily čtyři základní a rozhodující faktory:

1. Byla zpracována prognóza sociálně ekonomického rozvoje zemědělství do roku 1990, čímž byly vyjádřeny dlouhodobé cíle strukturálních přeměn resortu zemědělství a výživy.

2. Závěry XIV. a XV. sjezdu KSČ a 13. zasedání ÚV KSČ o další koncentraci a specializaci výroby, kooperaci a integraci zemědělských závodů konkretizovaly dlouhodobé cíle na léta 1970—1985.

3. Bylo dosaženo podstatných úspěchů ve výstavbě rozvinuté socialistické společnosti, dochází k praktickému naplňování obecných zákonitostí dalšího vývoje socialistické společnosti. Především pokročil proces postupného vyrovnávání sociálně ekonomických rozdílů mezi průmyslem a zemědělstvím, rozdílů v životní úrovni a v životním způsobu městského a venkovského obyvatelstva. Zvědečtuje se řízení výrobních i společenských procesů, probíhá komplexní proces rozvoje socialistické společnosti.

4. Společnost jako celek přistupuje ke komplexnímu upevňování ekologické rovnováhy mezi civilizačním procesem a přírodou, která byla zejména v posledním století narušena. Ochrana a tvorba životního prostředí se stává jedním z prvořadých úkolů při budování rozvinuté socialistické společnosti.

Celkově dosavadní poznatky z experimentálního ověřování, řízení a plánování sociálně ekonomického rozvoje v československém zemědělství je možné shrnout do těchto bodů:

1. Je nutno dořešit systemizaci prvků, cílů a subcílů sociálního plánování

Sociálně ekonomické plánování je složitým procesem, jehož základním rysem je komplexnost a systémovost v propojení ekonomických a mimoekonomických cílů a prostředků. Problematika sociálního plánování zahrnuje otázky, které nejsou dosud v některých případech ani teoreticky ujasněny a jejichž poznání klade vysoké nároky na kvalitu syntézy. Jde o komplikované soustavy procesů se složitou a měnící se strukturou, do níž spadá jak kategorie životní úrovně, tak i životní prostředí, stále se měnící životní a pracovní podmínky, problematika volného času a dimenze socialistického způsobu života.

Z hlediska sociální dynamiky nejsou všechny komponenty sociálního plánování rovnocenné. Některé jsou určující pro celou jeho strukturu, jiné mají naopak odvozený charakter. Některé jsou z hlediska dlouhodobého vývoje zemědělství již do jisté míry dány (např. parametry demografického vývoje, počty pracovníků, požadavky na efektivnost investic atd.), jiné procházejí závažnými změnami (obsah a charakter práce v zemědělství, jednotlivé komponenty životního způsobu atd.). Konkrétní formy sociálního plánování na různých úrovních řízení makroekonomické roviny přes odvětvovou, oblastní až na úroveň zemědělského podniku předpokládají důkladné dopracování sociálního plánování, jehož praktická využitelnost bude do značné míry závislá na stupni adekvátního vystižení a poznání probíhajících sociálně ekonomických procesů v zemědělství.

Dopracování vztahů a vazeb sociálního plánování na různých rovinách řízení předpokládá vymezit sociální plánování jako určitý systém, vnitřně strukturovaný z hlediska věcných prvků a oblastí sociálního plánování a navenek spjatý vazbami s okolními systémy reprodukčního procesu v podniku resp. v oblasti. Základním prvkem sociálního plánování v zemědělství jsou přeměny v obsahu a charakteru práce s jejich důsledky na člověka jakožto hlavní faktor rozvoje výrobních sil. Rozvoj životní úrovně, životních a pracovních podmínek pracovníků v zemědělství a v návaznosti na to tvořící se socialistický životní způsob zpětně ovlivňují rozvoj zemědělské výroby.

2. Sociálně ekonomický rozvoj musí vycházet z dlouhodobé, propracované prognózy

Plány sociálně ekonomického rozvoje musí mít nutně dlouhodobý aspekt, což vyžaduje vypracovat vedle výchozí analýzy i cílovou sociálně ekonomickou prognózu rozvoje podniku, která bude sloužit k zpracování sociálních plánů na roční a pětiletá období. Zpracovaná prognóza by měla být zvláště důležitým východiskem sociálního plánování i na makroúrovni a mezoúrovni. Nezbytným předpokladem zajištění tohoto úkolu je soustavná prognostická činnost, která umožní neustále prohlubovat a rozšiřovat dosaženou úroveň znalostí, vyjasňovat hlubší souvislosti sociálního vývoje, podmínek a způsobu života a práce pracujících v zemědělství a postupně přispěje k získání souhrnné představy o postavení člověka v zemědělství v celkovém kontextu rozvoje výrobních sil a výrobních vztahů.

3. Je nutno dopracovat metodiku plánování sociálně ekonomického rozvoje a včlenit toto plánování do jednotné plánovací soustavy

Hlavním předpokladem pro rozvíjení sociálního plánování z metodického hlediska je upřesnění navržené soustavy ukazatelů, která pak postihne rozsáhlý počet komponent a dimenzí i nové tendence a změny vývoje a umožní integraci dílčích problémových okruhů do celkové soustavy ekonomického a sociálního rozvoje. K navržené soustavě ukazatelů je nutné konstruovat nové ukazatele, které umožní zachytit, analyzovat a projektovat především kvalitativní stránky sociálních procesů. Přitom je nutné tyto

ukazatele nejen konstruovat a numericky vyjádřit, ale také stanovit způsob jejich agregace a projekce. Závažnou otázkou je i soulad ukazatelů použitých na jednotlivých rovinách informační soustavy, a to jak v podnikové sféře, tak na středním článku řízení i na úrovni centrálních orgánů, jejich vzájemná návaznost a srovnatelnost, jednoznačnost a slučitelnost.

4. Je nutno rozpracovat systém sociálně ekonomických informací, který bude poskytovat výchozí údaje pro plánování sociálně ekonomického rozvoje

Sociální plánování vychází z dostupných informací, jejichž základem musí být stále více evidenční dokumentace. Kvalita informací do jisté míry rozhoduje i o kvalitě plánu. Důležitým předpokladem sociálně ekonomického rozvoje je vybudování integrovaného systému informací, umožňujícího potřebnou agregaci a dezagregaci příslušných údajů podle jednotlivých úrovní řízení. Do budoucna je nutné počítat s databankami, jejichž vedení na samočinných počítačích poskytne všechny výchozí podklady. Základem sociálního plánování na jakékoliv úrovni řízení je seriózní znalost současné situace, která je umožňována sociální analýzou na všech stupních řízení. Sociálně ekonomická analýza představuje mnohooborový přístup ke zkoumání sociálních jevů, což zajišťuje, že určitý jev není posuzován izolovaně, nýbrž v kontextu všech souvislostí. Základním zdrojem analýzy jsou údaje hospodářského plánování a řada sociálních informací, dosud nezařazovaných do plánu, které jsou jednak k dispozici a dále jsou zjišťovány speciálním šetřením.

Soustředěným úsilím centrálních orgánů, vědeckovýzkumné základny i experimentujících podniků nabylo sociální plánování v zemědělství, jeho obsah i rozsah, konkrétnějších obrysů a vstoupilo do vědomí řídicích pracovníků na všech stupních řízení. S postupným upřesňováním cílů a metod se však objevují nové otázky a problémy, které vyžadují řešení. Jde zejména o propracování struktury a vazeb plánu sociálního rozvoje uvnitř samotného podniku, ale zároveň vazeb a souvislostí s ostatními rovinami plánovacího a řídicího procesu.

V další etapě je třeba soustředit větší pozornost na sociální plánování oblastí. Ačkoliv je podnik základní úrovní sociálního plánování, již v současném období je problematika vertikální organizace a struktury sociálního plánování velmi aktuální. Problémy, které je třeba řešit ve vědeckovýzkumné základně v centrální i podnikové sféře v oblasti sociálního plánování na podnikové i nadpodnikové úrovni v nejbližších letech, lze rozdělit v podstatě do dvou skupin.

V prvé řadě jde o problémy sociálního plánování uvnitř podniku, tedy na mikroúrovni. Sem patří především otázky spojené s prohloubením a zdokonalením navržené metodiky tvorby sociálního plánu. Je to:

- upřesnění cílů a obsahu sociálního plánování v podniku a jednotného sociálně ekonomického cíle rozvoje podniku;
- integrace plánování sociálního rozvoje do celkového systému podnikového a vnitropodnikového řízení a plánování;
- řešení problematiky normativního charakteru plánu sociálního rozvoje tak, aby se stal závazným a byla umožněna kontrola jeho plnění;
- rozpracování soustavy hmotné a morální zainteresovanosti pracovníků na prosazování cílů a úkolů sociální politiky;

— otázky kádrového zabezpečení rozvoje sociálního plánování na podnikové úrovni;

— propracování vertikálních vztahů sociálního plánování uvnitř podniku do nižších organizačních jednotek a zároveň z podniku do nadpodnikových složek resp. obráceně,

— dopracování soustavy ukazatelů, ujasnění jejich obsahu a rozsahu.

Druhá skupina úkolů musí být řešena především na makroúrovni. Jedná se o rozpracování problematiky na vyšších rovinách řízení. Rozpracování vertikálních a horizontálních dimenzí plánu sociálního rozvoje i úlohy centrálních a středních článků řízení vyžaduje týmovou, meziodvětvovou spolupráci. Předmětem výzkumu v této oblasti musí být dále i vymezení obsahu sociálního plánování na jednotlivých stupních, rozpracování koordinace činnosti subjektů sociálního plánování i rozpracování způsobů a forem přenosu společných cílů na nižší stupně plánování a řízení.

SOUHRN

V souladu s pojetím lidského činitele v celém československém národním hospodářství musíme jej v zemědělství posuzovat z dvojího hlediska: za prvé jako cíl veškerého rozvoje a za druhé jako součást výrobních sil, s nimiž v podmínkách socialistických výrobních vztahů stanovené cíle zabezpečujeme. V současném období již vyřešila ČSSR i v družstevním sektoru svoji státní sociální politikou všechny klíčové, nejdůležitější sociálně ekonomické otázky. Na druhé straně bylo zjištěno, že pro realizaci cílů celostátní sociální politiky nebyla dosud plně využita sociální funkce zemědělských podniků.

V průběhu let 1975—1979 bylo experimentálně ověřeno, že plánování sociálně ekonomického rozvoje je možno využít jako nástroj plánování a řízení sociálních procesů na podnikové i na oblastní úrovni, a to na kvalitativně vyšším stupni než doposud. Soustředěným úsilím centrálních orgánů, vědeckovýzkumné základny i experimentujících podniků nabylo sociální plánování v zemědělství, jeho obsah i rozsah, konkrétních obrysů a vstoupilo do vědomí řídicích pracovníků na všech stupních řízení. S postupným upřesňováním cílů a metod se však objevují nové otázky a problémy, které vyžadují řešení. Syntéza těchto otevřených otázek a problémů je shrnuta v závěru příspěvku.

Literatura

JIRIČKA, M.—KRŮČEK, Z.: Sociálně ekonomické plánování v zemědělství. Praha, SZN 1978. Kolektiv: Současný stav a výhledy sociálního plánování v zemědělství a potravinářském průmyslu. Sborník příspěvků z celostátního semináře. Praha, ČSAZ 1978.

Došlo dne 10. 3. 1980

Adresa autora:

Ing. Zdeněk Krůček, CSc., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Dlážděná 6
110 00 Praha 1

Trendy sociálně ekonomického rozvoje a sociálního plánování v československém zemědělství

Zeměd. Ekon., 26, 1980, č. 9, s. 593—599. — lit. 2

zemědělství, sociální politika, sociálně ekonomický rozvoj, sociální plánování, analýza, prognóza, teoretické pojednání

V článku jsou shrnuty základní teoretická východiska i praktické zkušenosti se sociálním plánováním v zemědělství v současné etapě koncentrace a specializace zemědělské výroby. Je charakterizován současný stav a trend sociálně ekonomického rozvoje zemědělství jako jednoho z odvětví národního hospodářství ČSSR a na tomto základě vytyčeny úkoly, které je nezbytné řešit na úseku sociálního řízení a sociálního plánování.

DELINGA P.: Zväz družstevných roľníkov, Slovenský výbor, Björnsonova 7, 899 17 Bratislava

Fond kultúrnych a sociálnych potrieb — významný ekonomický stimul reprodukcie pracovnej sily v JRD

Zeměd. Ekon., 26, 1980, č. 9, s. 601—610. — 1 tab., lit. 3

zemědělství, JZD, fond kulturních a sociálních potřeb, Slovensko, analýza, prognóza

V příspěvku jde o analýzu použití prostředků Fondu kulturních a sociálních potřeb JRD pro zlepšování některých pracovních a životních podmínek členů a pracovníků JRD na Slovensku. Autor popírá sledování vývoje změn v systému dotování a použití prostředků fondu v JRD v letech 1971—1978 poukazuje na základy analýzy struktury čerpání prostředků pro jednotlivé sociální činnosti na rozdílnosti vynakládání prostředků pro jednotlivé účely. Zároveň předkládá návrhy na optimalizování výšky použití prostředků pro souborné skupiny sociálních činností v budoucím období.

JURÁŠEK P., Vysoká škola ekonomická, ul. Odbojárov 10, 886 33 Bratislava

Intenzita rastlinnej výroby na ornej pôde v krajinách RVHP

Zeměd. Ekon., 26, 1980, č. 9, s. 611—624. — 5 tab., lit. 4

zemědělství, RVHP, úroveň celosvětová, orná půda, intenzita, rostlinná výroba, analýza srovnávací, analýza ekonomická

V práci sa analyzuje intenzita rastlinnej výroby na ornej pôde v jednotlivých krajinách RVHP, v RVHP ako celku a vo svete. Použila sa metóda hodnotového (cenového) vyjadrenia tejto intenzity. Najskôr sa vysvetľuje metóda oceňovania jednotlivých rastlinných produktov z ornej pôdy pomocou komparabilných svetových producentských (nákupných) cien. V ďalšom sa analyzujú faktory a príčiny rozdielnej intenzity rastlinnej výroby na ornej pôde. Naznačujú sa potenciálne rezervy a možnosti ďalšieho zvyšovania intenzity rastlinnej výroby na ornej pôde v spoločenstve krajín RVHP.

KAVKA M., Vysoká škola zemědělská, 160 21 Praha—Suchbát

Problematica organizování vícesměnného nasazení mechanizačních prostředků na polní práce

Zeměd. Ekon., 26, 1980 č. 9, s. 633—646. — 9 tab., lit. 2

zemědělství, organizace, vícesměnný časový režim, systém směn, průzkum názorů praxe

Součástí přípravy nasazení mechanizačních prostředků na polní práce je i návrh denního časového režimu práce. Při zavádění vícesměnného časového režimu nelze postupovat živelně, ale vytvořit řadu koncepčních a realizačních předpokladů. V článku je věnována pozornost problematice přípravy systému směn včetně vlivu koncepčních předpokladů na zavádění vícesměnného provozu. Přitom je využito výsledků průzkumu názorů pracovníků z praxe, uskutečněného v roce 1976.

V neustálom rozvoji a prehľbovaní všestrannej starostlivosti o pracujúcich plnia v JRD významnú funkciu fondy kultúrnych a sociálnych potrieb (FKSP). Účelné využívanie ich prostriedkov postupne prispieva k zlepšovaniu kvalifikačnej štruktúry, politického a odborného vzdelávania členov, k zlepšovaniu pracovného a životného prostredia, upevňovaniu zdravia pracujúcich, rozvoju spoločného stravovania, prospešného využívania voľného času rozširovaním a skvalitňovaním rekreačnej starostlivosti športovo-brannej i kultúrnej činnosti.

Proporcionálnym využívaním FKSP môžu JRD vytvárať pracovne aktívnym družstevníkom, ale aj pracovníkom v poproduktívnom veku výhodnejšie podmienky v sociálno-spoločenskej starostlivosti.

Na rozdiel od intenzifikačných vkladov do výroby a technického rozvoja nemusia mať vynaložené prostriedky z FKSP bezprostredný alebo priamy ekonomický efekt. Ich funkcia môže byť sprostredkovaná, nepriama, neprinášajúca okamžitý ekonomický alebo reprodukčný výsledok.

Socialistická spoločnosť používa v podmienkach tovarovo-peňažných vzťahov pre neustále zvyšovanie výkonnosti pracovníkov predovšetkým sústavu hmotnej a morálnej osobnej i kolektívnej podnikovej zainteresovanosti. Pôsobenie škály týchto motivácií dotvára systém celospoločenskej i podnikovej sociálnej politiky.

V štátnych socialistických organizáciach sú prostriedky pre odmeňovanie pracovníkov, ako aj pre sociálne a spoločenské potreby trvale garantované štátnou mzdovou politikou. V kolektívnej forme vlastníctva výrobných prostriedkov — JRD však závisia od dosiahnutých výsledkov hospodárenia a pracovníci ich majú garantované platnými normami vnútro-družstevnej demokracie.

VÝVOJ A POSLANIE FKSP V JRD

Pre kolobeh zabezpečovania rozšírenej reprodukcie buď v naturálnej alebo hodnotovej podobe si vytvárajú JRD príslušné fondy. Sú to:

- fond obrátový,
- fond výstavby (FV),
- fond odmien (FO),
- fond rezervný,
- fond kultúrnych a sociálnych potrieb (FKSP),
- fond bytovej výstavby (FBV).

JRD ich dotujú a používajú vcelku v súvislosti so svojimi ekonomickými možnosťami a výrobnotechnickými i sociálno-ekonomickými potrebami.

Tvorba fondov v poľnohospodárskych podnikoch je determinovaná výškou a rozdeľovaním hrubého, resp. čistého dôchodku. V ekonomicko-účtovnom pohľade však ich javovou formou, rozdelením zisku.

Podľa prof. Píča (1975) čistý dôchodok JRD ako časť novovytvorenej hodnoty členmi a pracovníkmi JRD *sa používa na úhradu odvodov, pre spoločenskú spotrebu a na vnútropodnikovú akumuláciu. Spoločenská spotreba je časť užitého čistého dôchodku (ČD minus odvody), ktorá slúži k nevýrobnej spotrebe. Tvoria ju prostriedky pridelené do fondu sociálnych a kultúrnych potrieb a do fondu bytovej výstavby.*

To znamená, že čím vyšší je v JRD realizovaný hrubý alebo čistý dôchodok, tým väčšia časť prostriedkov pripadá na osobnú a spoločenskú spotrebu a na akumuláciu. V tomto prípade, cez uvedené fondy spotreby je hrubý dôchodok nepriamy, ale ekonomicky principiálny, dôležitý stimul hmotnej zainteresovanosti družstevníkov.

Pri formovaní systému podnikovej spoločenskej a osobnej spotreby sa žiada uviesť aj niektoré súvislosti z financovania a využívania prostriedkov podnikovej spoločenskej spotreby vo vybraných krajinách RVHP (Čeřovská 1977). Ide o porovnanie v rámci štátnych organizácií, od ktorých odvodený systém je zaužívaný aj v poľnohospodárskych družstevných organizáciách. Podniková spoločenská spotreba je v ZSSR, Maďarskej ľudovodemokratickej republike, v Nemeckej demokratickej republike i v Poľskej ľudovodemokratickej republike financovaná taktiež z fondu kultúrnych a sociálnych potrieb, ale vedľa neho ešte napríklad v PLR sa používa fond bytovej výstavby, v ZSSR a PLR sa ešte používa aj zostatková časť fondu odmien, v NDR je to výkonnostný fond (Leistungsfond). Po roku 1970 sa v socialistických štátoch venuje podnikovej spoločenskej spotrebe zvýšená starostlivosť. Na jednej strane ide o úsilie zaistiť stabilitu prostriedkov na financovanie opatrení zameraných na zvyšovanie starostlivosti o pracujúcich a na druhej strane o snahu nenarušiť hmotnú zainteresovanosť na výsledkoch práce podnikových kolektívov (čiže spojenie humánnych socialistických zásad s hmotnou zainteresovanosťou). Popri stanovených limitoch dotovania fondov spoločenskej spotreby (napr. na pracovníka, na kolektív) sa stanovujú aj ďalšie pravidlá doplnkového charakteru, ktoré viažu dotáciu na výkonnosť pracovného kolektívu v podniku na ukazovatele hospodárnosti, efektívnosti a podobne (v NDR takzvaný výkonnostný fond). Tieto opatrenia sa zjednocujú so základnými ukazovateľmi dotovania fondov spoločenskej spotreby u nás a v doplňujúcich faktoroch ukazujú, ako je možné riešiť zainteresovanosť podnikových kolektívov pre prílív doplnkových prostriedkov i z ostatných fondov (napr. FV, FBV). Takého opatrenia pre nevyhnutnosť viazania osobnej a kolektívnej hmotnej zainteresovanosti na podmienky efektívnosti výroby v budúcich rokoch najdú uplatnenie aj v zainteresovanosti prostriedkov financovania spoločenskej spotreby. Příklad môžeme vidieť v nových opatreniach ÚV KSSZ¹⁾ prijatých v roku 1979 pred odvetvia priemyslu, stavebníctva a rozvoj vedy a techniky v nich. Len stručne uvediem princípy tvorby päťročných a roč-

¹⁾ Uznesenie ÚV KSSZ a Rady ministrov ZSSR o zlepšovaní plánovania a zvýšení vplyvu hospodárskeho mechanizmu na zefektívňovanie výroby a skvalitňovanie práce, Ekonomičeskaja gazeta č. 32 z roku 1979

ných plánov v týchto odvetviach a to v smere rozvoja chozraščotu a zvýšenia úlohy ekonomických nástrojov a stimulov. V tomto smere sa v ZSSR na obdobie 11. päťročnice stanovuje prejsť k tvorbe fondov ekonomického stimulovania, medzi ktoré bude patriť: pobádací fond, fond sociálnych a kultúrnych potrieb, fond bytovej výstavby a fond rozvoja výroby. Prídely do fondov budú stanovené stabilnými normatívmi, diferencovane pre jednotlivé roky päťročnice, na základe kvalitatívnych ukazovateľov práce jednotlivých podnikov a celých výrobných združení. Napr. v období 11. päťročnice je stanovené, že fond kultúrnych a sociálnych potrieb a fond bytovej výstavby majú tvoriť 30—50 % pobádacieho fondu so zreteľom na existenciu sociálnych a kultúrnych zariadení a vybavenosť bytmi. Prítom na bytovú výstavbu, sociálne a kultúrne potreby môže byť využitá aj časť prostriedkov pobádacieho fondu. Tieto kritériá sa budú v budúcnosti postupne prepracovávať aj v chozraščotnom hospodárení poľnohospodárskych podnikov. Ich overenie, dosiahnuté výsledky a skúsenosti prinesú isté možnosti aplikácie aj v riadení podnikovej sféry v našom národnom hospodárstve.

FKSP v JRD ČSSR sa do roku 1976 tvoril na základe zásad rozdeľovania hrubého dôchodku. Jeho výška nebola limitovaná, závisela od výsledku hospodárenia JRD a od jeho rozdelenia, schvaľovaného každoročne členskou schôdzou. Výnimku tvorili JRD, ktorým riadiace hospodárske orgány v príslušnom roku pridelovali subvencie, alebo stabilizačné dotácie. Pre ne boli tvorba a použitie fondu obmedzené do výšky 0,8 % v nadväznosti na objem prostriedkov fondu odmiem. Od 28. 9. 1976 platí pre tvorbu a použitie FKSP nová vyhláška FMPVŽ²⁾, ktorá vo svojej podstate minimalizuje dotovanie fondu na družstevníka, resp. pracovníka JRD, čím vytvára dôležité predpoklady pre financovanie najzákladnejších potrieb stanovenej komplexnej starostlivosti o pracovníkov družstiev. Vydaním vyhlášky sa rozpočtove a bilančne upravilo dotovanie a použitie prostriedkov FKSP za celý rok 1976.

Zmena systému dotovania FKSP v JRD, t. j. prechod závislosti celej výšky dotovania fondu od vytvorenej výšky užitého čistého dôchodku družstva v bilancii hospodárskeho výsledku za rok na priamu závislosť základného prídely od počtu (rozsahu) členov a pracovníkov družstva je výsledok uplatnenia rovnakých noriem sociálnej politiky nášho štátu ku všetkým skupinám pracujúcich v národnom hospodárstve. Význam a charakter spoločenskej spotreby za socializmu, priniesol vtedy do jej financovania v JRD kvalitatívnejšie znaky všeobecne platných zákonitostí socialistickej spoločnosti.

ANALÝZA POUŽITIA FKSP VO VZŤAHU K ZLEPŠOVANIU PRACOVNÝCH A ŽIVOTNÝCH PODMIENOK ČLENOV JRD

Jednotné roľnícke družstvá postupne a vo zvýšenej miere zabezpečujú sociálno-ekonomické podmienky práce a života svojich členov. Plnenie náročných úloh v tomto smere má v súčasnom období veľký význam a bude sa neustále zvyšovať, pretože pracujúci človek, ako živá zložka výrobných síl, má nenahraditeľné hodnoty a spoločensko-sociálne potreby výrazne ovplyvňujú jeho všestrannú aktivitu.

²⁾ Vyhláška FMPVŽ č. 110 Zb. z 28. 9. 1976 a doplnok č. 166/79

Štruktúra použitia prostriedkov FKSP je sledovaná prostredníctvom účtovného štatistického výkazu Uč 3A-04, kde sa vykazujú 19 položiek.

Rozvrstvenie jednotlivých špecifik použitia je možné agregovať do týchto účelových okruhov:

- politicko-výchovná, kultúrna a vzdelávacia činnosť;
- závodné stravovanie;
- bytové účely, príspevky na podnikovú bytovú výstavbu a pôžičky pracujúcim vrátane pôžičiek na bytovú výstavbu, na nábytok a na modernizáciu bytu a ďalšie;
- zdravotnícke a detské zariadenia (zdravotnícka a liečebná starostlivosť);
- rekreácia (podniková rekreácia a tuzemské zájazdy na poukazy, výberová rekreácia ZDR, podniková a zahraničná rekreácia a zahraničné zájazdy, pionierske tábory),
- telovýchova (šport);
- sociálna výpomoc a príspevky k dôchodkom;
- nepenažné odmeny a dary;
- ostatné.

Z FKSP sa vydávajú prostriedky nielen na úhradu sociálno-spoločenských podmienok družstevníkov, ale aj na investičné účely kultúrneho, zdravotného, rekreačného charakteru, ako aj na zlepšovanie bytového fondu družstevníkov.

V takýchto prípadoch JRD pridelujú finančné prostriedky napr. na výstavbu sociálno-hygienických zariadení, jedální, predškolských zariadení, pionierskych táborov, rekreačných zariadení a podobne. Ich výška nie je vysoká, pretože hlavným zdrojom financovania investícií sú fond výstavby a fond bytovej výstavby.

Z celkovej výšky použitých prostriedkov FKSP v JRD SSR predstavovali prostriedky na investičné účely v rokoch 1971–1978 tento podiel:

1971 — 2,15 %	1974 — 1,32 %	1977 — 2,82 %
1972 — 1,94 %	1975 — 0,97 %	1978 — 2,57 %
1973 — 1,26 %	1976 — 2,19 %	

Z nich najvyššie percento bolo použité na bytovú výstavbu, zariadenie v bytoch a výstavbu kultúrnych zariadení.

Vynakladanie prostriedkov FKSP na investičné ciele sociálno-spoločenského charakteru má podporovať hlavne zlepšovanie podmienok pracovného prostredia, pretože tieto sú na nižšej úrovni, ako v priemyselných podnikoch.

O použití prostriedkov FKSP v analyzovaných rokoch sa získava náležitý obraz po ich sumárnom vyhodnotení podľa vytypovaných okruhov. Podrobné údaje predkladá tab. I.

Rozdelenie vývojového radu na obdobie 5. a 6. päťročnice vykazuje rozdiely nielen vplyvom zmien v dotáciách, ale aj niektorých nových potrieb. Zmenili sa požiadavky na niektoré účely čerpania. Najvýraznejšie môžeme takúto zmenu vidieť v skupine prostriedkov na bytové účely. V rokoch 1971–1975 čerpanie prostriedkov každoročne klesalo (najviacej medzi rokmi 1971 a 1972 — o 100 % až na jednu tretinu, ale v rokoch 1976–1978 sa čerpali takmer štyrnásobne vyššie prostriedky. Vysvetlenie možno nájsť v tom, že v rokoch 1971–1975 JRD postupne obmedzovali

I. Vývoj čerpania prostriedkov FKSP podľa účelu v tis. Kčs v JRD SSR za roky 1971—1978

Účel	Čerpanie v rokoch v tis. Kčs								Indexy	
	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1975/71	1978/71
Politicko-výchovná, kultúrna a vzdelávacia činnosť	27 372	25 257	25 215	29 177	29 703	27 279	27 481	37 923	108,5	138,6
Závodné stravovanie	9 204	8 784	9 457	12 095	13 740	14 409	17 308	20 352	149,3	221,2
Bytové účely	1 925	941	906	958	727	2 636	3 500	4 095	37,8	212,7
Zdravotnícke účely	3 508	4 460	5 442	5 118	5 279	5 337	5 296	1 897	150,5	54,1
Rekreačné účely	43 773	41 611	39 754	52 446	63 625	49 658	53 652	54 783	145,4	125,2
Telovýchova	3 351	4 084	4 963	5 713	7 051	5 928	6 043	6 630	210,4	197,8
Sociálna výpomoc	16 372	15 542	14 895	18 131	21 042	37 314	39 767	32 817	128,5	200,5
Nepeňažné odmeny	6 833	6 593	4 864	6 403	7 670	8 590	7 234	8 028	112,2	117,5
Ostatná činnosť	15 870	14 195	11 780	12 797	12 229	14 145	10 230	16 175	77,1	101,9
Čerpanie celkom	128 208	121 467	117 276	143 378	161 066	165 296	170 511	182 700	125,6	142,5

využívanie príspevkov na bytovú výstavbu, zariadenia bytov, ako i na rekonštrukciu bytového fondu. Viacej boli v tomto smere uplatňované formy príspevkov na stabilizačnú bytovú výstavbu cez národné výbory. Požiadavky družstevníkov, najmä mladých, však neustále rástli.

Analýza výdavkov na sociálne účely z FKSP ukazuje, že v období rokov 1971—1975 najväčšie množstvo prostriedkov vydávali JRD na rekreáciu svojich členov a ich rodinných príslušníkov. Na ďalších miestach bola politicko-výchovná, kultúrna a vzdelávacia činnosť, potom sociálna výpomoc a ostatná organizačná činnosť. Spoločné (závodné) stravovanie, nepeňažné odmeny, zdravotnícke účely a telovýchova boli na 5.—7. mieste. V rokoch 1975—1978 sa poradie zmenilo v prospech závodného stravovania (4. miesto), sociálnej výpomoci (2.—3. miesto), pritom objem prostriedkov na rekreačnú činnosť podstatne klesol, ale napriek tomu ostali rekreácie čo do rozsahu výdavkov na prvom mieste.

V rokoch 1971—1978 narastali objemy prostriedkov na jednotlivé činnosti, hradené z FKSP JRD v SSR takto:

— spoločné (závodné) stravovanie	17,3 %
— bytové účely	16,1 %
— sociálna výpomoc a príspevky k dôchodkom	14,4 %
— telovýchova	14,0 %
— zdravotnícke účely	8,5 %
	(1971—1977)
— politicko-výchovná, kultúrna a vzdelávacia činnosť	5,5 %
— rekreácia	3,6 %
— nepeňažné odmeny	2,5 %

Najväčší rast zaznamenali príspevky na spoločné (závodné) stravovanie. Ďalej v súlade s objektívnymi potrebami rástli výdavky na bytové účely, sociálnu výpomoc a príspevky k dôchodkom, telovýchovu a pod. Príspevky na zdravotnícke účely zaznamenali v roku 1978 síce pokles, ale za roky 1971—1977 vzrast o 8,5 %. Toto zvyšovanie nebolo však tak výrazné absolútne, pretože relatívne vyššie ročné nárasty vychádzali z nízkych základov. Napriek tomu však treba povedať, že uvedené zmeny naznačujú pozitívny obrat nielen v tvorbe, ale aj v čerpaní FKSP v JRD, aj keď tu bude i v budúcich rokoch čo zlepšovať.

Uskutočnené zmeny v povahe a v dĺžke práce v poľnohospodárstve vyvolávajú potrebu všeobecného prehlbovania a rozširovania prípravy ľudí na ich profesionálne povolanie, vytvárajú tlak na zvyšovanie odborných a politických vedomostí.

K zabezpečeniu tohoto procesu, popri teoretických a praktických nárokoch na podmienky pre profesijnú prípravu pracovníkov, sú dôležité materiálno-technické a finančné prostriedky, ktorých zdrojom je FKSP. Z fondu ďalej družstvo prispieva na politicko-výchovnú, kultúrnú a ideovo-výchovnú prácu. Taktiež na propagáciu socialistického súťaženia, ekonomickú propagáciu a agitáciu, úhradu nákladov na rôzne školenia, kultúrnu činnosť družstva a na významné politicko-spoločenské akcie. Prostriedky fondu môžu zároveň pokrývať náklady na modernizáciu a vybavenie kultúrnych zariadení, rozvoj záujmových krúžkov, ale aj štipendiá členov a pracovníkov družstva.

V rokoch 1971—1975 si výdavky na tieto činnosti udržali rovnomerný

podiel (cca 20 %), zodpovedajúci požiadavkám celospoločenského charakteru pri miernom raste 2,1 % ročne. V rokoch 1976—1978 už tieto výdavky ročne stúpili o 9,2 %, čo bolo spôsobené výrazným zvýšením čerpania prostriedkov najmä v roku 1978 (vzrast oproti roku 1977 o 13,8 %).

Rozdiel v kvalifikácii pracovníkov medzi priemyslom a poľnohospodárstvom je v súčasnej etape ešte značný. Napr. kým v priemysle bolo v roku 1974 z celkového počtu pracovníkov 13,9 % vysokokvalifikovaných, v poľnohospodárstve len 7,7 %. Kvalifikovaných bolo v priemysle 37,9 %, v poľnohospodárstve 17,7 %. Prognóza vývoja pracovných síl v PPK v SSR a ich profesionálno-kvalifikačnej štruktúry vypracovaná do roku 1990 však ráta so značným zlepšením súčasnej situácie.

Z uvedenej prognózy vyplýva, že v ďalšom rozvoji podnikových kolektívov bude potrebné zvyšovaniu kvalifikácie venovať omnoho viac pozornosti ako doteraz a pre tieto účely vydávať potrebné množstvo prostriedkov z FKSP. Ich výšku v oblasti politicko-výchovnej, vzdelávacej a kultúrnej činnosti je vzhľadom na overené výdavky na pracovníka v tomto smere potrebné proponovať na výške 20—22 % z celkového použitia prostriedkov FKSP v JRD SSR.

Značnou nákladovou položkou FKSP, ktorá sa v posledných rokoch výrazne zvýšila, je sociálna výpomoc. Na tieto účely zvyšovali JRD v roku 1971—1975 prostriedky priemerným ročným tempom 7,1 %, ale v rokoch 1975—1977 sa čerpanie zvýšilo až o 44,5 %.

Zvýšený rast spôsobili opatrenia rezortných orgánov (FMPVž) vydaním celoštátne platnej smernice o prispievaní JRD k nízkym dôchodkom dôchodcom — zaslúžilým a zakladajúcim členom družstiev formou trvalých a pravidelných príplatkov. Ich výška v roku 1976 predstavovala v JRD SSR 25 290 tis. Kčs a v roku 1977 26 854 tis. Kčs, čo činilo 67,6 % vynaložených prostriedkov na sociálne účely. V budúcich rokoch sa predpokladá pokles čerpania týchto prostriedkov, pretože počet dôchodcov sa v dôsledku prirodzeného úbytku zníži.

V dôsledku naznačeného vývoja je možné v najbližších rokoch predpokladať ustálenie výšky čerpania FKSP pre sociálne účely na hranicu 19 až 20 %. Sociálne príspevky družstevníkom — starodôchodcom je treba považovať za poločenicky nutné náklady v oblasti spoločenskej spotreby a nebude ich možné viazať na pracovný výkon alebo ukazovatele efektívnosti.

Značné množstvo prostriedkov vynakladajú JRD na zabezpečovanie rekreácie svojich členov. Použitie prostriedkov na všetky druhy rekreačnej činnosti sumárne dosiahlo v sledovaných rokoch najvyššie objemy. V rokoch 1974 a 1975 boli v JRD SSR obzvlášť vysoké, predstavovali 36,6 až 39,5 % z FKSP.

Najvyšší podiel z čerpania predstavovala zahraničná rekreácia a zahraničné zájazdy. Z vynaložených prostriedkov na tieto účely sa jej podiel pohyboval takto: 1971 — 60,3 %, 1972 — 61,0 %, 1973 — 58,8 %, 1974 — 60,6 %, 1975 — 65,1 %, 1976 — 58,3 %, 1977 — 50,5 %. Výšku prostriedkov na túto činnosť výrazne ovplyvňujú vysoké ceny zahraničných poukazov, pretože sa vykonáva v objektoch aktívneho cestovného ruchu. Počet rekreovaných družstevných roľníkov za SSR v zahraničí za roky 1971—1975 stúpol z 1825 na 5284 osôb, čo spôsobilo taktiež zvýšenie objemu. Na druhej strane je však toto množstvo podstatne nižšie ako mali

ŠM alebo potravinárske podniky, o stavebníctve alebo priemysle ani ne-
hovoriac.

Priaznivý vývoj zaznamenala najmä pionierska rekreácia detí druž-
stevníkov. Kým v roku 1971 predstavoval jej podiel z čerpania prostriedkov
na rekreáciu vôbec 6,6 %, v roku 1975 už 12,1 % a v roku 1977 16,6 %.
Počet rekreovaných detí sa za sedemročné obdobie viacej ako zdvojnásobil.
Finančné výdavky sa zvýšili o 309,1 % (ročný nárast 34,8 %), pritom po-
žiadavky družstevných rodín na pioniersku rekreáciu stále stúpajú.

Použitie prostriedkov FKSP na rekreačné účely, pri sledovaní skvalit-
nenia služieb, orientovania zájazdov na tematické účely sa bude vyvíjať,
ako výberová forma rekreácií, so zreteľom na aktívne zapojenie pracovní-
kov do výroby a na dosiahnuté výsledky. Zvýši sa počet rekreovaných osôb
na 1000 pracujúcich a uplatní sa dôsledný systém podmienok úhrady časti
nákladov rekreačných poukazov pracovníkmi. Tento spôsob povedie k na-
pojeniu časti prostriedkov FKSP na hmotnú zainteresovanosť pracovníkov
a k ustáleniu ich podielu z celkového použitia FKSP vo výške 27—29 %.
I pri takejto kvalitatívnej zmene bude rekreácia členov JRD predstavovať
naďalej významnú zložku zlepšovania podmienok reprodukcie pracovníkov
družstiev.

Prostriedky FKSP sa v JRD začali trvale používať aj na spoločné
stravovanie družstevných roľníkov. Ich podiel v JRD SSR vzrástol v roku
1977 na 10,2 % zo 7,2 % v roku 1971. Celkové výdavky z fondu na túto
formu stravovania stúpili za roky 1971—1975 o 88 %. JRD z nich uhradili
náklady najmä na vyhotovenie jedál. Podstatný rozvoj závodného stravo-
vania nastal v rokoch 1974—1978, a to zvýšenou výstavbou závodných
jedální. Vydaním novej úpravy závodného stravovania (smernica FMPVŽ
č. FM 01-1652-1977 z roku 1977) sa zjednotili podmienky stravovania
v JRD so štátnymi organizáciami. Stanovil sa príplatok na jedlo a pri
prognóze kapacity stravíkov na úrovni 55—60 % z počtu trvale činných
pracovníkov možno predpokladať čerpanie FKSP na tieto účely vo výške
10—11 % z jeho celkových prostriedkov.

Pre telovýchovné účely sa čerpanie FKSP za roky 1971—1978 takmer
zdvojnásobilo. Tieto činnosti však podstatne dotovanie fondu neovyplyvnia
a budú patriť medzi výberové účely čerpania.

Analýza štruktúry použitia prostriedkov FKSP podľa účelu ich čerpa-
nia poukázala na výrazné rozdiely medzi jednotlivými činnosťami, spôso-
bené nielen objektívnymi, ale aj subjektívnymi príčinami. Každým rokom
zostáva množstvo prostriedkov FKSP JRD v SSR nevyčerpaných. Ich
využitím by sa zlepšili vzájomné relácie v prospech nedocenených, ale
potrebných účelov. Ďalším nedostatkom je, že JRD nemali pre použitie
FKSP stanovené žiadne normy. Takto sa nezohľadňoval ani sociálno-
spoločenský, humánny charakter potreby prostriedkov, ani objektívne
nutné viazanie účelovosti na pracovnú alebo inú formu zainteresovanosti
pracovníkov. Jednotlivé relácie medzi účelovými oblasťami použitia
prostriedkov FKSP nevychádzali z objektívnych zákonitostí spoločenskej
spotreby. Usmerňovanie tejto činnosti po roku 1976 sa opiera o normatívne
stanovenie prídelovej zložky, ale použitie sa rieši len rámcovým predpisom.

Positívnym javom je usmernenie použitia prostriedkov pre rekreačné
účely a zvyšovanie čerpania na závodné stravovanie, bytové, zdravotné
účely a telovýchovu.

Ďalšou veľmi významnou skutočnosťou je odstránenie javu z rokov

1971—1975, keď boli v SSR ešte JRD s nulovým prídelom FKSP a s veľmi nízkym čerpaním prostriedkov na pracovníka (rok 1974 17 JRD — 1,5 % s nulovým prídelom a 247 JRD — 21,7 % s prídelom do 0,8 % z fondu odmien). V roku 1977—1978 sa už JRD s podobnými problémami nevykytli.

ZÁVER

Prostriedky FKSP JRD majú v podnikovej ekonomike charakter nákladov na spoločenskú spotrebu zabezpečovanú družstvom pre svojich pracovníkov. Vo svojej podstate financujú činnosti spojené s nákladmi družstiev na reprodukciu pracovnej sily. Z celospoločenského hľadiska pokrývajú v JRD len časť výdavkov štátu na spoločenskú spotrebu družstevných roľníkov.

Využívanie prostriedkov FKSP v JRD v zmysle jeho funkcie objektívne zvyšuje zainteresovanosť pracovných kolektívov a jednotlivcov na pracovnej účasti a dosahovaných výsledkoch družstva.

Kvantifikáciou prídelovej zložky na minimálny, základný a doplnkový prídel (závislý od výšky zisku) sa zlepšili podmienky použitia prostriedkov pre jednotlivé sociálne činnosti, ale diferenciácia medzi družstvami zostala i naďalej. Taktiež sa javí správne členenie tvorby FKSP v JRD na základnú a doplnujúcu časť. Výšku tvorby je potrebné v základnej časti určovať vyššími pevnými minimami, aby sa dosiahla postupná optimalizácia nevyhnutných sociálnych činností v každom JRD. Doplnujúci prídel má za účel znižovať neobjektívne rozdiely medzi výrobnými oblasťami a JRD hospodáriacimi v rovnakých prírodno-stanovištných podmienkach.

V štruktúre vynakladania prostriedkov na nevyhnutné sociálne účely pretrvávajú nepotrebné disproporcie. Nežiaduca výška podielu čerpania FKSP na rekreačné účely, ostatnú organizačnú činnosť a nepeňažné odmeny potvrdzuje, že rezervy sú vo vlastnej tvorbe a využívaní fondu. Z hľadiska potrieb zlepšovania pracovných a životných podmienok družstevných roľníkov v súčasnosti i blízkej budúcnosti analýza ukázala, že orientačné používanie FKSP pre súhrnné skupiny sociálnych činností by malo mať túto štruktúru:

— politicko-výchovná, vzdelávacia a kultúrna činnosť	20—22 %
— sociálna výpomoc	19—20 %
— rekreácia celkom	27—29 %
z toho rekreácia detí	20—22 %
— spoločné (závodné) stravovanie	10—11 %
— bytové účely	1— 2 %
— zdravotné účely	3— 4 %
— telovýchovné a športové účely	3— 4 %

Pre investičné ciele by malo použitie prostriedkov FKSP predstavovať 2—5 % a v jednotlivých sociálnych činnostiach (skupinách) by sa malo pohybovať od 0,5 do 1,5 %.

Využívanie prostriedkov FKSP v JRD zostáva aj naďalej významným sociálno-ekonomickým nástrojom podnikovej zainteresovanosti pracovníkov. Bude potrebné, aby sa ako účelový fond vyvíjal v proporcionálnej väzbe na ostatné ekonomické nástroje riadenia.

Literatúra

ČEŘOVSKÁ, V.: Financování podnikové společenské spotřeby ve vybraných zemích RVHP. Finance a úvěr, 1977, č. 9.

PÍČ, J.: Zemědělská ekonomika I. Praha, SPN 1975.

Kolektiv: Syntéza prognózy vývoje pracovních sil v zemědělsko-potravinářském komplexu v období let 1975—1990. Brno, ÚVSH 1975.

Došlo dňa 28. 3. 1980

Adresa autora:

Ing. Pavel Delinga, Zváz družstevných roľníkov, Slovenský výbor, Björnsonova 7, 899 17 Bratislava

Orná pôda je najvýznamnejšou poľnohospodárskou kultúrou v rámci svetového poľnohospodárstva ako aj v rámci poľnohospodárstva krajín RVHP. Z toho by rezultovalo, že aj pre absolútnu väčšinu krajín sveta je jej význam očividný. A je to aj pravda. Len v nepatrnom počte krajín (vzhľadom na osobitné, extrémne výrobné podmienky) má niekedy orná pôda podradnejší význam než povedzme intenzívne kultúry, alebo lúky a pasienky. To však nič nemení na jej globálnom výrobnom a ekonomickom význame.

V rámci svetového poľnohospodárstva, a potom aj v prípade jednotlivých krajín sa presadzuje — v tej či onej miere — tendencia rozumného, efektívneho využívania tejto najvýznamnejšej kultúry. Tento proces je niekde len pozvoľný a spontánny, niekde rýchly a cieľavedomý. Prejavuje sa to v zúrodňovaní ornej pôdy, v modifikácii štruktúry pestovateľských plôch, v zefektívňovaní výroby, ba dokonca v rozširovaní plôch ornej pôdy. Všetko toto i ďalšie závisí od komplexu faktorov a ich vzájomnej interakcie, na pozadí rozvoja výrobných síl.

Všimnime si, aká je absolútna a relatívna disponibilita ornej pôdy na svete a v krajinách RVHP (tab. I).

I. Disponibilita poľnohospodárskych kultúr v krajinách RVHP a na svete (rok 1975)

Kategória kultúr	RVHP mil. ha	%	Svet mil. ha	%
Orná pôda	274,8	36,2	1 420,0	31,2
Intenzívne kultúry	6,8	0,9	87,0	1,9
Lúky a pasienky	477,2	62,9	3 044,4	66,9
Spolu	758,8	100,0	4 551,4	100,0

— Ukazuje sa, že orná pôda je — ako vo svete tak aj v krajinách RVHP — v akejsi „menšine“. Jej podiel na celkovej rozlohe poľnohospodárskej pôdy sveta predstavuje necelú tretinu — cca 31 %. V prípade krajín RVHP je situácia o čosi priaznivejšia. Na ornú pôdu tu pripadá okolo 36 %. Vcelku však možno konštatovať, že vo svetovom i makrooblastnom kon-

texte je rozloha ornej pôdy približne dvojnásobne menšia než rozloha lúk a pasienkov spolu. Toto konštatovanie sa však nevzťahuje na husto osídlené krajiny s priaznivými výrobnými podmienkami, kde tento vzťah je zväčša obrátený, t. j. je dvojnásobne viac ornej pôdy, než lúk a pasienkov.

Čitateľ ľahko usúdi, že údaje o absolútnom rozsahu i relatívnom podiele ornej pôdy na celkovej rozlohe poľnohospodárskej pôdy majú len veľmi podmienenú výpovednú hodnotu.

Význam ornej pôdy treba totiž merať jej príspevkom na celkovej hmotnosti rastlinných produktov dorobených na všetkých poľnohospodárskych kultúrach (menej presné), alebo jej príspevkom na celkovej hodnote hrubej rastlinnej produkcie (presnejšie).

Rozhodli sme sa pre tento druhý, presnejší spôsob komparácie. Netreba pripomínať, že neexistujú disponibilné údaje o hrubej rastlinnej produkcii v peňažnom vyjadrení (a jednotlivých jej zložkách) za svet, ani za krajiny RVHP ako celok. Výpočet hrubej rastlinnej produkcie sme vykonali podľa našej vlastnej metodiky. Uvedieme výsledné údaje o jednotlivých absolútnych a relatívnych zložkách hrubej rastlinnej produkcie za svet a za krajiny RVHP (tab. II a III).

II. Hrubá rastlinná produkcia v krajinách RVHP a vo svete (priemer rokov 1973 — 1975)

Kategória hrubej rastlinnej produkcie	RVHP mil.US dolárov	%	Svet mil. US dolárov	%
Hrubá rastlinná produkcia na ornej pôde	37 709 5	79,3	204 671,4	72,8
Hrubá rastlinná produkcia na intenzívnych kultúrach	3 090,8	6,5	38 852,4	13,8
Hrubá rastlinná produkcia na lúkach a pasienkoch	6.750,0	14,2	37 500,0	13,4
Hrubá rastlinná produkcia spolu	47 550,3	100,0	281 023,8	100,0

Z údajov vyplýva, že v celosvetovom meradle sa na ornej pôde dorob okolo 73 % z hrubej rastlinnej produkcie a v krajinách RVHP činí tento príspevok takmer 80 %. To je veľmi významný fakt.

Vypuštme z našich úvah intenzívne kultúry, ktoré už vzhľadom na svoj charakter spomedzi všetkých kultúr musia poskytovať najvyššiu hrubú produkciu na 1 ha. Všimnime si, aká je relácia v intenzite výroby na 1 ha ornej pôdy na jednej strane a na 1 ha lúk a pasienkov spolu na strane druhej. Zo vzájomných alternatívnych prepočtov vyplýva, že v celosvetovom priemere je tu intenzita výroby 12-násobne vyššia, kým v krajinách RVHP je intenzita ornej pôdy 10-násobne vyššia, oproti lúkam a pasienkom.

Tento syntetický „hodnotový“ prepočet dokazuje to, čo sme hneď na úvod naznačili, že totiž orná pôda (síce ako druhá kultúra čo do rozsahu — s veľkým odstupom za lúkami a pasienkami) je najdôležitejším faktorom

pre výrobu najväčšieho počtu i najrozhodujúcejšej časti rastlinných produktov.

Napriek tomu s určitými rozpakmi a rozačarovaním zaznamenávame, že orná pôda je vo svojom celku (niekde viac — niekde menej) veľmi heterogénnou veličinou s rozdielnym stupňom intenzity jej využívania. Ani v kontexte krajín RVHP, a tým menej sveta, nemožno o nej ani zďaleka povedať, že je primerane, dokonale využívaným výrobným prostriedkom. Lahko to možno dokázať niektorými závažnými skutočnosťami.

III. Hrubá rastlinná produkcia na 1 ha pôdy v krajinách RVHP a vo svete (priemer rokov 1973 až 1975)

	RVHP v US dolároch	Index inten- zity ¹⁾	Svet v US dolároch	Index inten- zity ¹⁾
Hrubá rastlinná produkcia na 1 ha ornej pôdy	237,2	973	144,1	1 172
Hrubá rastlinná produkcia na 1 ha intenzívnych kultúr	454,5	3 223	446,6	3 631
Hrubá rastlinná produkcia na 1 ha lúk a pasienkov	14,1	100	12,3	100
Hrubá rastlinná produkcia na 1 ha poľnohospodárskej pôdy	62,7	445	61,7	502

¹⁾ Lúky a pasienky ako najextenzívnejšie kultúry (index = 100)

Do kultúry „orná pôda“ sa zahrňuje takzv. orná pôda v užšom slova zmysle, na ktorej sa pestujú jednotlivé plodiny. Už len štruktúra, paleta a predovšetkým úroveň pestovaných plodín naznačujú, aká rozdielna môže byť úroveň využívania tejto časti ornej pôdy. Teda už samotná orná pôda v užšom slova zmysle je využívaná veľmi rôznorodo. V jednotlivých krajinách sú totiž rozdielne výrobné podmienky, ktoré determinujú štruktúru pestovaných plodín a celkovú úroveň ich pestovania. Avšak to ešte zďaleka nie je všetko. Do ornej pôdy sa totiž započítavajú aj tieto kategórie: dočasný prieloh a úhor, dočasné lúky a pasienky atď. Tieto extenzívne plochy predstavujú — podľa našich prepočtov — v celosvetovom meradle až 200 mil. ha (14 % z celkovej nominálnej rozlohy ornej pôdy) a v meradle krajín RVHP asi 20 mil. ha (7 % z celkovej nominálnej rozlohy ornej pôdy). Situácia krajín RVHP v „extenzívnych kategóriách“ ornej pôdy je teda podstatne priaznivejšia než v celosvetovom priemere.

Predmetom našej analýzy je intenzita rastlinnej výroby na ornej pôde v jednotlivých krajinách RVHP, v RVHP ako celku a vo svete. Prv než prejdeme k metodike výpočtu intenzity rastlinnej výroby a k analýze dosiahnutých výsledkov, všimnime si niektoré rámcové globálne faktory, pokiaľ ide o potenciálne predpoklady sebestačnosti hlavných rastlinných produktov pestovaných na ornej pôde v krajinách RVHP ako celku.

Pri dosť veľkých zovšeobecneniach možno povedať, že priestorové roz-

miestnenie ornej pôdy — s prihliadnutím na pôsobnosť výrobných faktorov — je v krajinách RVHP také, že zabezpečuje potenciálnu sebestačnosť u prevažnej časti rastlinných produktov. Všimnime si túto skutočnosť aspoň v náznakoch. Celú paletu rastlinných produktov z ornej pôdy môžeme zahrnúť do týchto siedmich agregovaných skupín a analyzovať potom potenciálnu sebestačnosť.

IV. Intenzita rastlinnej výroby na ornej pôde v krajinách RVHP*) (priemer rokov 1973 - 1975)

Poradie	Krajina	V US dolároch na 1 ha	V rubľoch na 1 ha	Index oproti svetovému priemeru
1.	NDR	308,6	277,1	214
2.	Kuba	265,4	238,9	184
3.	Československo	257,6	231,8	179
4.	Poľsko	248,8	223,9	173
5.	Bulharsko	243,3	219,0	169
6.	Maďarsko	235,9	212,3	164
7.	Rumunsko	178,5	160,7	124
8.	ZSSR	115,3	103,8	80
9.	Mongolsko	37,1	33,4	26
	RVHP	137,2	123,5	95
	Svet	144,1	129,7	100

*) Hrubá rastlinná produkcia z ornej pôdy prepočítaná na 1 ha ornej pôdy)

1. Zrnoviny. Krajiny RVHP sú potenciálne sebestačné v štyroch základných zrnovinách mierneho pásma (pšenica, raž, jačmeň, ovos). V ďalších dvoch základných zrnovinách (kukurica, ryža) nie sme potenciálne sebestační. Ostatné zrnoviny majú z hľadiska potrieb krajín RVHP okrajový význam.

2. Hľuznaté plodiny. Krajiny RVHP sú v pestovaní zemiakov potenciálne sebestačné. Ostatné hľuznaté plodiny (batáty, maniak) sú pre krajiny RVHP ako celok irelevantné.

3. Strukoviny. Vo všetkých hlavných druhoch strukovín sú krajiny RVHP sebestačné.

4. Olejnaté a technické plodiny. Tu je už situácia trochu zložitejšia. Potenciálne sme sebestační v takých výrobkoch ako slnečnica, repka olejka, ľan, konope a tabak. Nemáme predpoklady pre sebestačnosť pokiaľ ide o sóju, arašidy, sisal a jut. Zvláštnym prípadom je bavlna.

5. Cukrová repa a cukrová trstina. U týchto dvoch produktov sem potenciálne nielen sebestační, ale aj prebytkoví.

6. Zelenina. Spoločenstvo krajín RVHP má potenciálne predpoklady pre sebestačnosť vo všetkých základných druhoch zeleniny.

7. Krmoviny na ornej pôde. S ohľadom na osobitný charakter týchto výrobkov (nie sú predmetom svetového obchodu) musí si každá krajina zabezpečiť primeranú výrobu z vlastných zdrojov. Krajiny RVHP majú potenciálne predpoklady k sebestačnosti u krmovín na ornej pôde.

Pri triezvom hodnotení potenciálnych predpokladov sebestačnosti u základných rastlinných produktov pestovaných na ornej pôde nám rezultuje, že krajiny RVHP splňajú u väčšiny týchto produktov príslušné podmienky. Tam kde tomu tak nie je (alebo nemôže byť) dala by sa situácia riešiť tzv. kompenzačnou sebestačnosťou. Za tie naše prebytky produktov z ornej pôdy kúpiť na svetovom trhu tie produkty z ornej pôdy, ktoré u nás nemožno dorobiť.

METODIKA VÝPOČTU INTENZITY

Všetko to, čo sme doposiaľ hovorili, nám však neodpovedá na základnú otázku: Aká je reálna, komparabilná intenzita rastlinnej výroby na ornej pôde v jednotlivých krajinách RVHP, v RVHP ako celku a vo svete?

Pri medzinárodnom porovnaní intenzity rastlinnej výroby na ornej pôde sa najčastejšie používajú údaje o hektárových úrodách jednotlivých plodín. Sú to však len izolované ukazovatele a majú teda podmienenú výpovednú hodnotu. Sú síce zaujímavé, ale nie dosť presvedčivé.

V niektorých prameňoch a ročenkách sa intenzita výroby na ornej pôde vypočítava tak, že sa uvádza štruktúra pestovaných plodín v percentách. Vychádza sa z predpokladu: čím vyšší je percentuálny podiel intenzívnych plodín na ornej pôde, tým vyššia je v príslušnej krajine intenzita rastlinnej výroby, a naopak. Aj tento ukazovateľ má však svoje úskalia.

Intenzita rastlinnej výroby na ornej pôde sa môže v medzinárodnom porovnávaní vyčíslovať aj pomocou tzv. koeficientu intenzity využitia ornej pôdy. O tom sme podrobnejšie referovali (Jurášek 1979) a konštatovali sme vtedy, že koeficienty intenzity neodrážajú presne skutočnú výslednú intenzitu rastlinnej výroby na ornej pôde, že však naznačujú potenciálne možnosti tejto intenzity. Povedeli sme tiež, že výslednú intenzitu rastlinnej výroby na ornej pôde možno najadekvátnejšie vyčísliť pomocou syntetického hodnotového (cenového) ukazovateľa hrubá rastlinná produkcia z ornej pôdy prepočítaná na 1 ha ornej pôdy.

Pri tejto metóde výpočtu intenzity rastlinnej výroby na ornej pôde možno vychádzať z predpokladu, že cena by mala primerane odzrkadľovať komplex úžitkovej hodnoty príslušných produktov. Presnejšie povedané, ceny jednotlivých produktov by mali odrážať relácie medzi ich úžitkovými hodnotami. Problém je však príliš zložitý a ovplyvnený radom iných faktorov, ktoré vo svojom súhrne nemôžu zaručiť reálne relácie medzi úžitkovými hodnotami. Z hľadiska nášho metodického zamerania je však dôležitejšie, aby cena odrážala — za inak rovnakých podmienok — medzinárodné spoločensky nutné náklady na výrobu.

Aby sme sa dopátrali reálnej intenzity rastlinnej výroby na ornej pôde v jednotlivých krajinách RVHP, RVHP ako celku a vo svete, musíme poznať (a kvantifikovať) tieto tri skupiny údajov:

1. Údaje o výrobe jednotlivých rastlinných produktov z ornej pôdy v tis. t.

2. Priemerné svetové producentské (nákupné) ceny príslušných rastlinných produktov v komparabilnej mene.

3. Údaje o rozlohe ornej pôdy v tis. ha.

Údaje o výrobe jednotlivých rastlinných produktov z ornej pôdy možno pomerne spoľahlivo zistiť z príslušných národných ročeniek RVHP a ročeniek FAO. Za svet ako celok možno podchytiť (pri terajších vecných a metodických zámeroch) údaje o výrobe — v tis. t — u 76 rastlinných produktov z ornej pôdy. Za RVHP ako celok je toto číslo už menšie a za jednotlivé krajiny pochopiteľne ešte menšie.

Vypočítali sme všade trojročné priemerné údaje o výrobe v tis. t za roky 1973—1975.

Problematika výpočtu priemerných svetových producentských (nákupných) cien príslušných rastlinných produktov je po metodickej i vecnej stránke mimoriadne zložitá. Pokúsime sa tu o čo najsyntetickejší výklad.

Pri výpočte (konštrukcii) cien možno v podstate voľiť dva postupy (varianty): národné ceny a svetové ceny.

Zamyslíme sa najskôr nad možnosťou použitia národných cien. Možno tu voľiť dva alternatívne postupy.

Pri prvej alternatíve by bolo možno použiť údaje o hrubej rastlinnej produkcii na ornej pôde z jednotlivých krajín RVHP v národných menách a tieto prepočítať podľa platných alebo dohodnutých devízových kurzov na spoločný základ (US doláre, devízové ruble).

Hneď však vyvstáva rad problémov. Prvý problém je v tom, že neexistujú všade oficiálne, komparabilné údaje o hrubej rastlinnej produkcii za každú jednotlivú krajinu RVHP.

Druhý problém spočíva v tomto: Odrážajú ceny rastlinných produktov z jednotlivých krajín RVHP vždy medzinárodné spoločensky nutné náklady?

Tretí problém spočíva v tom, že by sme nemohli robiť komparáciu so svetom. Pri tomto variante nám totiž jednoducho chýbajú údaje o hrubej rastlinnej produkcii na ornej pôde za svet ako celok.

Toto prvé riešenie teda neprichádza vôbec do úvahy z logických, metodických i vecných dôvodov.

Určité šance by sa rysovali pri použití druhej alternatívy. Predchádzajúce problémy by sa dali istým spôsobom preklenúť tak, že by sme za základ výpočtu zvolili národné producentské (nákupné) ceny z jednej krajiny a tieto transponovali do medzinárodných polôh.

Ale aj tu sa vyskytujú isté vážne úskalia, ktoré krátko naznačíme.

Prvý problém spočíva v tom, že jednotné transponovanie z cien z ktorejkoľvek krajiny nie je z logických a metodických dôvodov možné, najmä preto, že v každej krajine existuje iný cenový, subvenčný atď. mechanizmus. Producentské ceny sa u určitých výrobkov môžu dosť výrazne dochyľovať od medzinárodných spoločensky nutných nákladov.

Druhý problém spočíva v tom, že ani jedna krajina (ani tá najväčšia) nepestuje celú škálu rastlinných produktov na ornej pôde, ako celý svet, a to z dvoch dôvodov. Buď preto, že neexistujú vhodné prírodné podmienky, alebo preto, že daná krajina si môže — vzhľadom na existujúcu medzinárodnú delbu práce — príslušné produkty zakúpiť na svetovom trhu pri

nižších nákladoch než pri akých by ich mohla dorobiť doma. Teda ani druhé riešenie neprichádza do úvahy.

Nezostáva nám iná možnosť, ako pokus o výpočet svetových cien. Ide tu o výpočet (konštrukciu) takých cien, ktoré by sa čo najviac približovali medzinárodným spoločensky nutným nákladom. Nepôjde tu pravdaže o akúsi umelú konštrukciu cien, ale o primeraný výpočet producentských cien, ktorý by sa zakladal na dostatku informačných prameňov a primeranej znalosti príslušných reálií.

Vzhľadom na exstujúcu disponibilitu údajov ako aj s prihliadnutím na našu pracovnú hypotézu sme postupovali takto:

1. Za základný informačný prameň sme použili priemerné celosvetové (nie burzové) exportné ceny za roky 1968—1972. Celkovú sumu svetovej hodnoty exportu v tis. US dolárov sme vydělili celkovým objemom exportu v tis. t. Dostali sme tak vážený priemer svetovej exportnej ceny za predmetné obdobie (ročenky FAO — Trade Yearbook).

Svetové exportné ceny existujú síce len u 27 spomedzi 76 rastlinných produktov, avšak tieto ceny sa vzťahujú na najdôležitejšie produkty, ktorých podiel na hrubej rastlinnej produkcii z ornej pôdy predstavuje okolo 70 %.

So svetovými exportnými cenami treba narábať obozretne a pri náležitej znalosti daných reálií. Vplývajú na ne totiž najmä tieto tri faktory: úžitková hodnota (kvalita), pridaná hodnota¹⁾, sezónnosť počas roka. Pri každom z týchto faktorov sú potom možné dve odchýlky: úžitková hodnota je taká ako svetový priemer, alebo vyššia; u niektorých komodít existuje, u niektorých neexistuje pridaná hodnota; niektoré komodity sú výrazne ovplyvnené sezónnou cenou počas roka, u niektorých komodít prakticky neexistujú sezónne výkyvy.

Existuje potom osem možných variantov. Len prvý variant sa ako — tak približuje k priemerným svetovým producentským cenám, u ostatných variantov treba robiť príslušné korektúry za účelom reálneho priblíženia sa k svetovým producentským cenám.

2. Ďalším použitým prameňom sú Laspeyresove indexy regionálnych a svetových cien poľnohospodárskych produktov. Základom je pšenica s indexom 100. Tieto indexy sa vzťahujú na priemer rokov 1961—1965 a existujú len za 30 výrobkov (z toho v niektorých prípadoch ide o agregované výrobky — strukoviny, zelenina atď.). Indexy sa vzťahujú na najdôležitejšie rastlinné výrobky z ornej pôdy, ktoré reprezentujú asi 75 % z hrubej rastlinnej produkcie na ornej pôde.

3. Snažili sme sa získať údaje o producentských (nákupných) cenách z čo najväčšieho počtu krajín. Zvlášť sme si všimli producentské ceny v krajinách, ktoré majú rozhodujúci podiel na svetovej produkcii príslušného výrobku. Osobitne sme hľadali producentské ceny tam, kde neexistovali údaje pod bodom 1 a 2.

4. Prihliadali sme ďalej k individuálnym exportným cenám najmä tam, kde chýbali údaje o priemerných svetových exportných cenách.

5. V prípade, kde chýbali akékoľvek údaje pod bodom 1 až 4, použili sme ešte ako informačný materiál údaje o veľkoobchodných cenách z národných ročeniek príslušných krajín.

¹⁾ tá časť pridanej hodnoty, ktorá súvisí s ďalším spracovaním a úpravou poľnohospodárskych produktov, ktoré sa dostávajú na svetový trh

6. Tam kde chýbali akékoľvek údaje bodov 1 až 5, urobili sme vlastné prepočty alebo odhady. Kde to logika vecí pripúšťala, rekonštruovali (odhadli) sme cenu príslušného produktu — per analogiam — podľa existujúcej ceny produktu s podobnou úžitkovou hodnotou. Prihliadali sme tiež k nákupným cenám v ČSSR (najmä pri rekonštrukcii svetových producentských cien niektorých druhov zeleniny a krmovín na ornej pôde).

Toto je len veľmi stručný, syntetický a náznakový výklad výpočtu (rekonštrukcie, odhadu) svetových producentských cien všetkých 76 rastlinných produktov z ornej pôdy. Tieto výpočty sme — v súvislosti s komplexným posúdením úrovne poľnohospodárstva krajín RVHP — robili aj za produkty z intenzívnych kultúr, lúk a pasienkov, ako aj za živočíšne produkty. Tu však je reč len o rastlinných produktoch z ornej pôdy.

Vzniká teraz otázka, prečo sme za základ našich výpočtov svetových producentských (nákupných) cien zvolili až päťročný priemer a prečo práve za roky 1968—1972. Päťročný priemer sme zvolili preto, aby sme maximálne eliminovali možné ročné výkyvy v cenách. Obdobie rokov 1968 až 1972 sme zas zvolili preto, že je to posledné obdobie, kedy existovala relatívna stabilita svetových exportných cien i národných producentských cien. Určitým argumentom pre to môže byť aj fakt, že väčšina krajín používa pri oceňovaní hrubej poľnohospodárskej produkcie niektorý z rokov za spomenuté obdobie, alebo tesne pred ním (napr. ČSSR rok 1967).

Všetky výpočty cien (prípadne odhady) sme sa snažili urobiť čo najpresnejšie, pri minimálnej miere subjektivismu.

Keď sme mali takto zistené ceny za všetkých 76 rastlinných produktov v US dolároch za 1 tonu, prepočítali sme ich potom na devízové ruble podľa vtedy platného devízového kurzu (1 US dolár = 0,9 devízového rubla). Ceny všetkých 76 rastlinných produktov (v agregovaných skupinách) sú — v alteratívnom menovom prepočte — uvedené v tab. V. Jednotlivé množstvá všetkých 76 rastlinných produktov z ornej pôdy v tis. t (bez vedľajších výrobkov — slama, skrojky atď.) sme potom vynásobili príslušnými cenami v US dolároch a v devízových rubľoch a dostali sme komparabilnú hrubú rastlinnú produkciu z ornej pôdy za jednotlivé krajiny RVHP, za RVHP ako celok a za svet v tis. US dolároch a devízových rubľoch.

Údaje o rozlohe ornej pôdy v tis. ha za jednotlivé krajiny RVHP, za RVHP ako celok a za svet sme získali z tých istých prameňov ako v prípade údajov o naturálnom množstve jednotlivých rastlinných produktov v tis. ton.

Takto sme teda postupne získali údaje o hrubej rastlinnej produkcii a údaje o rozlohe ornej pôdy. Keď sme prvé údaje vydělili druhými údajmi, dostali sme hrubú rastlinnú produkciu (v US dolároch a devízových rubľoch) na 1 ha ornej pôdy za každú jednotlivú krajinu RVHP, za RVHP ako celok a za svet. Tieto veličiny nie sú ničím iným ako ukazovateľmi intenzity rastlinnej výroby na ornej pôde (tab. IV).

ANALÝZA INTENZITY

Prv ako prejdeme k stručnej analýze intenzity rastlinnej výroby na ornej pôde, pripomenieme si niektoré základné poznatky.

Na intenzitu rastlinnej výroby z ornej pôdy vplyvajú najmä tieto tri faktory:

	V US dolároch za 1 t	V rubľoch za 1 t
A. RASTLINNÉ VÝROBKÝ NA ORNEJ PÔDE	×	×
I. Zrnoviny	×	×
1. Pšenica	65	59
2. Ryža	87	78
3. Jačmeň	58	52
4. Kukurica	59	53
5. Raž	57	51
6. Ovos	53	48
7. Proso	58	52
8. Sorgo	54	49
9. Obilné miešanky	53	48
10. Pohánka	60	54
11. Vtáči zob	50	45
11. Pukancová kukurica	70	63
13. Quinoa	55	50
14. Nešpecifikované zrnoviny	54	49
II. Hľuznaté plodiny	×	×
1. Zemiaky	30	27
2. Batáty	32	29
3. Maniok	25	23
4. Taro	25	23
5. Yamy	25	23
6. Nešpecifikované hľuznaté plodiny	28	25
III. Strukoviny	×	×
1. Suchá fazuľa	162	146
2. Suchý bôb	144	130
3. Suchý hrach	122	110
4. Cicer	126	113
5. Kravský hrach	80	72
6. Holubi hrach	80	72
7. Šošovica	243	219
8. Vika	54	49
9. Lupina	50	45
10. Nešpecifikované strukoviny	135	122
IV. Olejnaté a technické plodiny	×	×
1. Sója	110	99
2. Arašidy	140	126
3. Ricínové bôby	129	116
4. Slnčnicové semeno	138	24
5. Repkové semeno	135	122
6. Sezamové semeno	240	216
7. Lanové semeno	117	105
8. Horčičné semeno	118	106
9. Mak	840	756
10. Saffor	100	90
11. Bavlníkové semeno	65	59
12. Konopné semeno	151	136
13. Surový tabak	1 178	1 060

	V US dolároch za 1 mt	V rubľoch za 1 mt
14. Lanové vlákno	225	203
15. Konopné vlákno	228	205
16. Juta	204	184
17. Vlákna podobné jute	204	184
18. Sisál	118	106
19. Nešpecifikované agavové vlákna	130	117
20. Bavlna	587	528
21. Nešpecifikované priadne rastliny	122	110
V. Cukrová repa a cukrová trstina	×	×
1. Cukrová repa	13	12
2. Cukrová trstina (surový cukor)	11 (121)	10 (121)
VI. Zelenina	×	×
1. Kapusta	26	23
3. Artičoky	130	117
3. Paradajky	745	68
4. Karfiol	85	77
5. Tekvica	20	18
6. Uhorky	96	86
7. Baklažány	130	117
8. Zelená paprika	136	122
9. Zelená cibuľa	72	65
10. Suchá cibuľa	72	65
11. Cesnak	570	513
12. Strúčková fazuľa	100	90
13. Zelená fazuľa	100	90
14. Zelený hrášok	96	86
15. Karotka	66	59
16. Šalát	180	162
17. Vodné melóny	63	57
18. Ostatné melóny	75	68
19. Nešpecifikovaná zelenina	80	72
VII. Krmoviny na ornej pôde	×	×
1. Kŕmne okopaniny	8	7
2. Kukurica na siláž	6	5
3. Jednoročné krmoviny	30	27
4. Viacročné krmoviny	33	30

1. disponibilita ornej pôdy na 1 obyvateľa,
2. štruktúra pestovaných plodín na ornej pôde,
3. výrobné podmienky.

Rozeberieme si v stručnosti izolovaný vplyv, alebo vzájomnú interakciu týchto troch faktorov.

Môže prirodzene nastať viacero variantov v pôsobnosti týchto faktorov, pretože poľnohospodárska prax jednotlivých krajín je mnohotvárna a mení sa v čase i priestore.

Pri rovnakej disponibilite ornej pôdy na 1 obyvateľa bude vyššia intenzita rastlinnej výroby v krajinách s priaznivejšou štruktúrou plodín a s priaznivejšími výrobnými podmienkami.

Pri rovnakej štruktúre plodín bude vyššia intenzita rastlinnej výroby v krajinách s nižšou disponibilitou pôdy na 1 obyvateľa a s priaznivejšími výrobnými podmienkami.

Pri rovnakých výrobných podmienkach bude vyššia intenzita rastlinnej výroby v krajinách s nižšou disponibilitou ornej pôdy na 1 obyvateľa a s priaznivejšou štruktúrou plodín.

Naznačili sme len tri základné varianty. V mnohotvárnej poľnohospodárskej praxi jednotlivých krajín je vzájomná pôsobnosť týchto troch faktorov (z ktorých každý možno rozložiť na niekoľko ďalších zložiek) veľmi zložitá. Nastáva vlastne celá škála, paleta vzájomných väzieb a interakcií medzi týmito faktormi a zložkami. Výsledkom vzájomnej pôsobnosti je potom intenzita rastlinnej výroby na ornej pôde.

Pokiaľ ide o pôdu, môže mať rôznu prírodnú a ekonomickú úrodnosť. Rovnaká nominálna disponibilita ornej pôdy na 1 obyvateľa teda ešte nemusí mať charakter rovnakej reálnej, efektívnej disponibilít.

Aj v súvislosti so štruktúrou pestovaných plodín môžu nastať rôzne osobitosti. Vysoký či nízky podiel intenzívnych plodín neznamená automaticky vysokú či nízku intenzitu rastlinnej výroby. Závisí to od úrodnosti pôdy, výrobných podmienok atď.

Aj v prípade výrobných podmienok sa vyskytujú isté zvláštnosti z hľadiska poľnohospodárstva jednotlivých krajín sveta. Tak napr. súbor nepriaznivých prírodných podmienok môže byť do veľkej miery kompenzovaný vysokým stupňom rozvoja výrobných síl. Nižší stupeň rozvoja výrobných síl môže byť zas kompenzovaný priaznivými prírodnými podmienkami.

Tak sme si vyjasnili tri základné faktory a ich izolovanú či vzájomnú pôsobnosť na intenzitu rastlinnej výroby z ornej pôdy. Môžeme teda na záver prejsť k stručnej analýze príčin rozdielnej intenzity rastlinnej výroby na ornej pôde v jednotlivých krajinách RVHP.

Pozrime sa najskôr, aké je poradie jednotlivých krajín RVHP v disponibilite ornej pôdy na 1 obyvateľa. V tomto prípade usporiadame krajiny od najnižšej diponibility po najvyššiu. Toto „obrátené“ poradie volíme zámerne, pretože nízka alebo vysoká disponibilita pôdy (za inak rovnakých podmienok) je určujúcim faktorom vysokej a nízkej intenzity rastlinnej výroby. Poradie jednotlivých krajín RVHP: 1. NDR — 0,277 ha, 2. Československo — 0,350 ha, 3. Kuba — 0,374 ha, 4. Poľsko — 0,434 ha, 5. Rumunsko — 0,457 ha, 6. Bulharsko — 0,470 ha, 7. Maďarsko — 0,487 ha, 8. Mongolsko — 0,553 ha, 9. ZSSR — 0,891 ha, RVHP — 0,740 ha, svet — 0,359 ha.

Poradie jednotlivých krajín RVHP v intenzite rastlinnej výroby na ornej pôde (hrubá rastlinná produkcia na 1 ha ornej pôdy): 1. NDR — 308,6 US dolárov (277,1 rubľov), 2. Kuba — 265,4 US dolárov (238,9 rubľov), 3. Československo — 257,6 US dolárov (231,8 rubľov), 4. Poľsko — 248,8 US dolárov (223,9 rubľov), 5. Bulharsko — 243,3 US dolárov (219,0 rubľov), 6. Maďarsko — 235,9 US dolárov (212,3 rubľov), 7. Rumunsko 178,5 US dolárov (160,7 rubľov), 8. ZSSR 115,3 US dolárov (103,8 rubľov), 9. Mongolsko 37,1 US dolárov (33,4 rubľov), RVHP — 137,2 US dolárov (123,5 rubľov), svet 144,1 US dolárov (129,7 rubľov).

Korelácia medzi disponibilitou pôdy na 1 obyvateľa a intenzitou rastlinnej výroby na 1 ha ornej pôdy síce do určitej miery existuje, avšak ani zďaleka nie je súbežná.

Pokúsime sa v ďalšom preskúmať príčiny rozdielnej intenzity medzi jednotlivými krajinami RVHP na pozadí troch už spomenutých faktorov: disponibilite pôdy, štruktúry pestovaných plodín, výrobných podmienok (so zvláštnym zreteľom na stupeň rozvoja výrobných síl).

Na 1. mieste, a ďaleko vpredu, stojí v intenzite rastlinnej výroby NDR. Táto skutočnosť nemôže nikoho osobitne prekvapiť. Táto krajina má totiž najnižšiu disponibilitu pôdy na 1 obyvateľa, najvyšší stupeň rozvoja výrobných síl a relatívne intenzívnu štruktúru pestovaných plodín (najmä zemiaky a cukrová repa).

Na prvý pohľad môže prekvapiť 2. miesto Kuby. Ak však bližšie preskúmame situáciu, uznáme, že tomu inak ani nemôže byť. Táto krajina sa síce zaraďuje v disponibilite pôdy na 3. miesto a má nízky stupeň rozvoja výrobných síl (jedine už len Mongolsko má ešte nižší stupeň), avšak má v štruktúre pestovaných plodín extrémne veľký podiel takej potenciálne intenzívnej plodiny, akou je cukrová trstina. Tento faktor prevážil pôsobnosť oboch predchádzajúcich faktorov. V prípade Kuby možno oprávnené hovoriť o akomsi agrokomplexe v pestovaní cukrovej trstiny.

Na 3. miesto — s malým odstupom za Kubou — sa zaraďuje ČSSR. Predovšetkým tu pôsobí faktor nízkej disponibilite pôdy (hneď za NDR) a najmä faktor vysokého stupňa rozvoja výrobných síl (tiež hneď za NDR). Československo má totiž inak — v rámci krajín RVHP — veľmi extenzívnu štruktúrálnu skladbu pestovaných plodín (za nami je už len ZSSR a Mongolsko).

Za našou krajinou se zaraďuje na 4. miesto Poľsko. Rozdiel v intenzite rastlinnej výroby medzi Poľskom a Československom je oveľa menší než rozdiel v disponibilite ornej pôdy na 1 obyvateľa (Poľsko sa mimochodom nachádza na 4. mieste aj v disponibilite pôdy). Keďže Poľsko má priaznivejšiu situáciu v disponibilite pôdy, avšak nepriaznivejšiu situáciu čo do rozvoja výrobných síl než v prípade našej krajiny, vysvetlenie spočíva v štruktúre pestovaných plodín. Poľsko je (s výnimkou Kuby) príkladom veľmi silného zastúpenia potenciálne intenzívnej plodiny, v tomto prípade zemiakov. No a to potom vtlačá pečať celkovej intenzite rastlinnej výroby na ornej pôde.

S nepatrným odstupom za Poľskom sa zaraďuje čo do intenzity výroby na 5. miesto Bulharsko. Táto krajina je čo do disponibilite pôdy na 1 obyvateľa až na 6. mieste (za Rumunskom). Stupeň rozvoja výrobných síl je tu skôr primeraný, než vysoký. Avšak vysoký podiel zeleniny, olejnatých a technických plodín predurčuje túto krajinu na také miesto, aké má v kontexte intenzity rastlinnej výroby krajín RVHP.

Maďarsko sa umiestňuje v intenzite výroby na ornej pôde na 6. mieste s nepatrným odstupom za Bulharskom. Maďarsko sa zaraďuje v disponibilite pôdy na 7. miesto. Má o niečo menej intenzívnu štruktúru pestovania plodín než Bulharsko, avšak vyšší stupeň rozvoja výrobných síl.

Možno si povšimnúť, že rozdiely v intenzite rastlinnej výroby na ornej pôde medzi jednotlivými krajinami RVHP na 2. až 6. mieste, (Kuba, Československo, Poľsko, Bulharsko, Maďarsko) nie sú nijako zvlášť výrazné. Kým rozdiel medzi prvým a druhým miestom (NDR a Kuba) je takmer 40 US dolárov, rozdiel medzi 2. až 6. miestom (Kuba a Maďarsko)

je len necelých 30 US dolárov, pričom priemerné odstupy medzi týmito piatimi krajinami sa pohybuju v rozpätí 7 US dolárov.

Rumunsko sa zaraďuje v intenzite rastlinnej výroby na ornej pôde na 7. miesto. Avšak odstup medzi ním a Maďarskom je až 57 US dolárov. Pritom Rumunsko má o niečo nižšiu disponibilitu pôdy než Maďarsko, ba dokonca než Bulharsko. Za inak rovnakých podmienok by teda malo byť pred týmito dvoma krajinami. Rumunsko má dokonca intenzívnejšiu štruktúru pestovaných plodín než Bulharsko a Maďarsko, nehovoriac už o Československu. Čím si vysvetlíť takúto relatívne nízku intenzitu výroby? Hlavná príčina spočíva v tom, že rumunské poľnohospodárstvo má zatiaľ nižší stupeň rozvoja výrobných síl než všetky pred ním umiestnené krajiny (s výnimkou Kuby).

V intenzite rastlinnej výroby na ornej pôde stojí ZSSR na 8. mieste. Treba povedať, že celkom logicky a odôvodnene. ZSSR patrí totiž do typu rozvinutých krajín s mimoradne vysokou disponibilitou pôdy na 1 obyvateľa. V tomto ukazovateli sú s ním komparabilné už len také rozvinuté krajiny ako Kanada a Austrália (USA len podmienene). Takéto typy krajín teda logicky majú — oproti krajinám s nízkou disponibilitou pôdy — extenzívny typ rastlinnej výroby na ornej pôde. Avšak tento extenzívny typ výroby môže byť vysoko efektívny a zvyčajne aj prebytkový. Prax svetového poľnohospodárstva ukazuje, že práve tieto krajiny majú veľké perspektívne možnosti.

Hoci vnútroštátna diferenciácia intenzity rastlinnej výroby na ornej pôde nie je objektom našej analýzy, chceli by sme na ňu v prípade ZSSR predsa len upozorniť. Lahko tu nájdeme oblasti, ba celé republiky, s vyššou intenzitou výroby než je tomu u niektorých krajín RVHP, stojacich inak pred ZSSR.

Mongolsko nemá ani zďaleka takú disponibilitu ornej pôdy na 1 obyvateľa ako ZSSR, a predsa sa zaraďuje v kontexte krajín RVHP na posledné 9. miesto, s krajne nízkou intenzitou výroby na ornej pôde. Rozdiely v intenzite rastlinnej výroby u Mongolska možno merať oproti predchádzajúcim krajinám nie percentami, ale až násobkami. Oproti ZSSR je táto intenzita trojnásobne nižšia a oproti ostatným krajinám 7—8-násobne nižšia.

Mongolské poľnohospodárstvo má najnižší stupeň rozvoja výrobných síl spomedzi všetkých krajín RVHP. Ale tým samým faktorom by sa ešte nedali vysvetliť tieto extrémne rozdiely (veď Mongolsko má približne takú disponibilitu ornej pôdy na 1 obyvateľa ako Poľsko, Rumunsko, Bulharsko a Maďarsko). Extenzita mongolského poľnohospodárstva — a teda aj rastlinnej výroby na ornej pôde — sa popri relatívne nízkom rozvoji výrobných síl zakladá aj na jeho „zvláštnom modeli“. Orná pôda je pre mongolské poľnohospodárstvo ešte stále „okrajovou záležitosťou“, pretože predstavuje len 0,6 % z celkovej rozlohy poľnohospodárskej pôdy.

Mongolské poľnohospodárstvo spočíva totiž na extenzívnom pasienkárstve a s tým súvisiacom extenzívnom chove hospodárskych zvierat. Živočišná výroba tu má úplnú prevahu nad rastlinnou výrobou. Disponibilita samotnej ornej pôdy na 1 obyvateľa nie je tu teda jedným z hlavných určujúcich kritérií úrovne rastlinnej výroby, ako je tomu — v tej či onej miere — u všetkých ostatných krajín RVHP.

Zostáva nám napokon porovnať intenzitu rastlinnej výroby na ornej pôde v krajinách RVHP ako celku so svetom.

Pozrime sa najskôr, aká je disponibilita ornej pôdy na 1 obyvateľa. Krajiny RVHP ako celok majú dvojnásobne väčšiu disponibilitu ornej pôdy na 1 obyvateľa než svet. Štruktúra pestovaných plodín na ornej pôde (meraná koeficientom intenzity) je práve rovnako veľká v krajinách RVHP i vo svete. Keby teda — ako v krajinách RVHP tak aj na svete — existovali rovnaké výrobné podmienky a najmä rovnaký stupeň rozvoja výrobných síl, musela by byť intenzita rastlinnej výroby na ornej pôde práve dvojnásobne nižšia než vo svete (index = 50). V skutočnosti je takmer rovnaká ako vo svete (index = 95).

Vysvetlenie je jednoznačné. Krajiny RVHP ako celok majú oveľa priaznivejší súbor výrobných podmienok a najmä oveľa vyšší stupeň rozvoja výrobných síl, než je tomu v prípade celosvetového priemeru. To predurčuje krajiny RVHP ako celok k oveľa väčšej disponibilite rastlinnej produkcie z ornej pôdy.

Výsledkom vzájomnej interakcie medzi disponibilitou ornej pôdy na 1 obyvateľa a intenzitou rastlinnej výroby na 1 ha ornej pôdy je potom disponibilita rastlinnej produkcie z ornej pôdy na 1 obyvateľa. Toto je už pravdaže iná problematika, ktorá nie je predmetom našej analýzy, predsa však na ňu záverom upozorňujeme.

Spoločenstvo krajín RVHP dorobí na 1 obyvateľa rastlinné produkty z ornej pôdy vo výške 101,5 US dolárov (91,4 rubľov), kým svet dorobí len za 51,8 US dolárov (46,6 rubľov). Je to 1,8-násobný rozdiel v prospech spoločenstva krajín RVHP.

Dobre vieme, že takýto priaznivý ukazovateľ za krajiny RVHP nie je ešte žiadnym určujúcim kritériom optimálnej miery sebestačnosti: Veď svetový priemer — ako východiskový základ — je tu mimoriadne nízky.

Tento ukazovateľ, ako aj ostatné ukazovatele a faktory, ktoré sme analyzovali, predsa len majú primeranú výpovednú hodnotu. Spoločenstvo krajín RVHP má naozaj potenciálne rezervy zvyšovania intenzity rastlinnej produkcie z ornej pôdy, zvyšovania celkového objemu, úžitkovej hodnoty a hodnoty tejto produkcie. Treba však tieto rezervy a možnosti využívať ešte racionálnejšie a dynamickejšie než doposiaľ.

Literatúra

- JURÁŠEK, P.: Intenzita poľnohospodárskej výroby v krajinách RVHP. Praha, ÚVTIZ 1978.
JURÁŠEK, P.: Racionálne využívanie ornej pôdy ako jeden z predpokladov zvyšovania rastlinnej výroby v krajinách RVHP. Zeměd. Ekon., 25, 1979, č. 5.
Komplexný program ďalšieho prehlbovania zdokonaľovania spolupráce a rozvoja socialistickej ekonomickej integrácie členských krajín RVHP. Bratislava, Pravda 1972.
Production Yearbook, Rome, FAO 1973, 1974, 1975
Statističeskij ježegodnik stran SEV, Moskva, Statistika 1976.

Došlo dňa 10. 3. 1980

Adresa autora:

Doc. ing. Prokop Jurášek, CSc., Vysoká škola ekonomická, Ul. Odbojárov 10, 886 33 Bratislava

Rozvoj domácej výroby olejnin ako hlavnej surovinovej základne tukového priemyslu nadobúda na význame vzhľadom na narastajúci celosvetový nedostatok surovinových zdrojov. Význam olejnin stúpa, pretože sú dôležitým producentom bielkovín, kvalitnej suroviny s optimálnym zastúpením mastných kyselín a pri riešení obilného problému sú dôležitou súčasťou osevného postupu. Cieľom príspevku je analýzou odhaliť rezervy vo využívaní jednotlivých výrobných činiteľov a v procese intenzifikácie poukázať na možnosti ich efektívneho využívania.

MATERIÁL A METÓDA PRÁCE

Analýzu výroby repky ozimnej uskutočníme na súbore poľnohospodárskych podnikov SSR pri zohľadnení ich zastupiteľnosti podľa výrobných oblastí. Podkladové údaje čerpáme z výkazov Komplexnej kalkulácie vlastných nákladov za referenčné obdobie rokov 1963—1975. Priemerné hodnoty a ich štruktúra tvorí základný tok informácií pre uskutočnenie korelačnej analýzy na zistenie vplyvu nákladov na hnojivá na hrubú produkciu repky ozimnej. Za týmto účelom využívame kvadratickú funkciu tvaru

$$y = a + bx - cx^2$$

Na posúdenie viacfaktorovej závislosti využívame Cobb-Douglasovú produkčnú funkciu (CDPF), zohľadňujúcu faktor času, ktorej matematické vyjadrenie je:

$$y = A \cdot x_1^{\alpha_1} \cdot x_2^{\alpha_2} \cdot \dots \cdot x_n^{\alpha_n} \cdot e$$

V práci interpretujeme jej charakteristiky:

1. koeficient pružnosti (tempo rastu produkcie) pre i -tú nezávisle premennú vyjadrený vzťahom

$$E_i = \frac{\gamma Y}{\gamma x_i} \cdot \frac{x_i}{Y} = \frac{\alpha_i}{x_i} Y \frac{x_i}{Y} = \alpha_i$$

kde $i = 1, 2, \dots, n$

lebo $\frac{\gamma Y}{\gamma x_i} = A x_1^{\alpha_1} \cdot x_2^{\alpha_2} \cdot \dots (\alpha_i x_i^{\alpha_i-1}) \cdot x_n^{\alpha_n}$

2. priemernú produkčnú účinnosť výrobných zdrojov

$$Yx_i = \frac{F(x_1, x_2, \dots, x_n)}{x_i}$$

3. prírastkovú produkčnú účinnosť výrobných zdrojov

$$\frac{\sigma Y}{\sigma x_i} = \frac{\sigma F \cdot (x_1 x_2 \dots x_n)}{\sigma x_i} = \alpha_i \cdot \frac{Y}{x_i}$$

4. prírastkovú mieru substitúcie vyjadrenú vzťahom

$$\frac{\frac{\gamma Y}{x_i}}{\frac{\gamma Y}{\gamma x_j}} = \rho x_{ij} = \frac{\alpha_i \frac{Y}{x_i}}{\alpha_j \frac{Y}{x_j}}$$

5. optimálnu kombináciu výrobných činiteľov

6. mieru technického pokroku

VLASTNÁ PRÁCA

Efektívnosť výroby je podmienená výškou hektárových úrod a úrovňou vlastných nákladov. Pri výrobe repky ozimej zisťujeme (tab. I), že u oboch sledovaných ukazovateľov sa vyskytuje variabilita v medziročnom porovnaní a vo výrobných oblastiach, pričom narastanie nákladov je v pomere k dosahovaným výnosom vyššie.

Index medziročného narastania vlastných nákladov je 5–7 %, pričom najvyšší je v kukuričnej výrobnnej oblasti (14–16 %). Rast nákladov v priemere za súbor k dosahovaným hektárovým výnosom je 2,18 : 1. Z uvedeného vyplýva, že rast nákladov nie je adekvátny rastu výnosov a svedčí o ich neefektívnom vynakladaní. Súčasne treba konštatovať, že zlepšenou agrotechnikou sa úrody postupne zvyšujú. Index ich rastu je 292 %, pričom najvyššia priemerná hektárová úroda 1,68 t bola zaznamenaná v kukuričnej výrobnnej oblasti.

Zo štruktúry vlastných nákladov (tab. II) vyplýva, že až 21,81 % pripadá na režijné náklady, 19,56 % na náklady pracovné a zvyšujúca časť na materiálové náklady.

Najvyšší podiel pracovných nákladov (25,24 %) je v horskej výrobnnej oblasti, kde sú aj najnižšie materiálové náklady (53,54 %). Z materiálových nákladov najvyšším podielom sú zastúpené ostatné materiálové náklady a náklady na hnojivá, predovšetkým v kukuričnej výrobnnej oblasti.

Účelom procesu intenzifikácie pri pestovaní repky ozimej je dodatočnými vkladmi výrobných činiteľov získať najvyšší prírastok produkcie. Cieľom tohoto procesu je racionálna výroba.

Vplyv intenzifikačných (variabilných) činiteľov kvantifikujeme korelačnou a regresnou analýzou. Výsledky nameranej lineárnej závislosti medzi hrubou produkciou a nákladmi na hnojivá a chemické ochranné prostriedky uvádzame v tab. III.

Koeficient korelácie hovorí, že v horskej výrobnnej oblasti je závislosť voľnejšia, pričom v ostatných je tesnejšia u hnojív, avšak u chemických ochranných prostriedkov sa potvrdila vysoká preukaznosť závislosti medzi skúmanými javmi. Koeficient determinácie poukazuje, že závislosť hrubej produkcie repky ozimnej možno pripísať vplyvu nákladov na hnojivá (v priemere 36,54 %). Vyšší vplyv vykazujú chemické ochranné prostried-

I. Vývoj hektárových úrod repky ozimnej v t a vlastných nákladov v Kčs na 1 ha v sledovanom súbore JRD vo výrobných oblastiach SSR (roky 1963—1975)

Roky	Výrobná oblasť										Preimer	
	kukuričná		repárska		zemiakárska		zemiak.-ovsená		horská			
	t	Kčs	t	Kčs	t	Kčs	t	Kčs	t	Kčs	t	Kčs
1963	0,82	993	0,60	1622	0,30	2247	0,41	2093	0,38	2549	0,50	1901
1964	1,04	1140	1,20	2163	0,50	1533	0,45	2080	0,71	2686	0,78	1924
1965	1,87	1311	1,50	1249	1,10	1761	1,60	1976	1,20	2029	1,45	1834
1966	1,90	1484	1,40	1942	1,80	2454	1,10	2028	1,30	2008	1,50	1963
1967	1,90	2924	2,06	3073	1,40	3331	1,58	3045	0,93	2383	1,57	2951
1968	0,99	2459	1,24	2809	1,05	2969	1,01	2842	0,87	3022	1,03	2820
1969	1,34	2766	1,59	2754	0,75	3500	1,23	3794	1,08	3185	1,20	3200
1970	1,89	3539	1,79	3599	1,29	3278	1,75	3532	1,30	4171	1,60	3624
1971	1,92	3667	1,99	3503	1,46	3811	1,93	3214	1,69	4135	1,80	3666
1972	1,66	3607	1,84	4372	1,44	4554	2,25	4070	1,87	4495	1,81	4220
1973	2,24	3838	2,22	4700	1,45	4547	1,39	3884	1,73	6248	1,83	4653
1974	2,03	5127	1,88	5777	1,89	6292	2,34	6370	2,33	6100	2,09	5933
1975	2,13	4789	2,01	5298	1,70	5540	1,62	6590	2,36	6211	1,96	5686
Priemer	1,68	2896	1,64	3297	1,24	3594	1,44	3501	1,36	3786	1,46	3415

II. Štruktúra vlastných nákladov na 1 ha repky ozimnej

Druh nákladu	Výrobná oblasť										Priemer	
	kukuričná		repárska		zemiakárska		zemiak.-ovsená		horská			
	Kčs	%	Kčs	%	Kčs	%	Kčs	%	Kčs	%	Kčs	%
Vlastné náklady	2896	100,00	3297	100,00	3594	100,00	3501	100,00	3786	100,00	2415	100,00
Pracovné náklady	454	15,68	522	15,83	629	17,50	779	22,25	955	25,24	668	19,56
Materiálové náklady	1855	64,05	2018	61,21	2158	60,05	1950	55,70	2027	53,54	2002	58,63
Z toho:												
— náklady na CHOP	192	6,63	205	6,22	240	6,68	178	5,08	213	5,63	206	6,03
— hnojivá	717	24,76	803	24,35	852	23,71	845	24,14	898	23,72	823	24,10
— odpisy ZVP	48	1,65	37	1,12	32	0,89	19	0,54	27	0,71	33	0,97
Ostatné priame MN	898	31,01	973	29,51	1034	28,77	908	25,94	889	23,48	940	27,53
Priame náklady spolu	2309	79,73	2540	77,04	2729	77,55	2729	77,9	2982	78,76	2669	78,19
Režijné náklady	587	20,27	757	22,96	807	22,45	772	22,05	804	21,22	745	21,81

III. Závislosť medzi hrubou produkciou a nákladmi na hnojivá a chemické ochranné prostriedky (CHOP) v súbore podnikov pri výrobe repky ozimnej

Výrobná oblasť	Náklad na	Regresná rovnica	Koeficient korelácie	Koeficient determinácie
Kukuričná	hnojivá	$y = -1047,9617 + 14,481733x - 0,0053088181x^2$	0,92587	87,723
	CHOP	$y = 2033,1946 + 35,206085x - 0,044962853x^2$	0,28022	67,275
Repárska	hnojivá	$y = -1215,548 + 14,5936x - 0,0057564x^2$	0,74613	55,671
	CHOP	$y = -3030,1709 + 34,797492x - 0,045787279x^2$	0,79684	63,495
Zemiakárska	hnojivá	$y = -15490,137 + 43,281067x - 0,02143956x^2$	0,82467	68,012
	CHOP	$y = 3117,825 + 11,348466x - 0,007744208x^2$	0,75297	56,696
Zemiakárska	hnojivá	$y = 577,26221 + 9,7770872x - 0,0034404243x^2$	0,61791	38,184
	CHOP	$y = 4692,8828 + 9,7916613x - 0,0077676252x^2$	0,508554	25,861
Horská	hnojivá	$y = 10543,996 - 10,252442x + 0,0046378374x^2$	0,37223	13,865
	CHOP	$y = -4033,075 + 71,172211x - 0,09981662x^2$	0,83120	69,088
Priemer	hnojivá	$y = 416,34644 + 9,1357861x - 0,0028967489x^2$	0,60449	36,541
	CHOP	$y = 3656,209 + 15,028058x - 0,01290442x^2$	0,62872	39,529

ky (39,53 %), pričom najvyšší vplyv majú oba výrobné činitele v kukuričnej výrobnej oblasti.

Vypočítané hodnoty ekonomického optima a technologického maxima nákladu na hnojivá a chemické ochranné prostriedky uvádzame v tab. IV.

IV. Hodnoty ekonomického optima a technologického maxima nákladov na hnojivá a chemické ochranné prostriedky v Kčs na hektár

Výrobná oblasť	Náklady na	Ekonomické optimum	Technologické maximum	Skutočnosť (1963—1975)
Kukuričná	hnojivá CHOP	1 269,75	1 363,93	717
		380,38	391,50	191
Repárska	hnojivá CHOP	1 180,66	1 267,52	803
		369,07	379,99	205
Zemiakárska	hnojivá CHOP	986,05	1 009,37	852
		668,14	732,71	240
Zemiakársko- ovsená	hnojivá CHOP	1 275,59	1 420,92	845
		565,91	530,29	178
Horská	hnojivá CHOP	997,49	1 105,30	898
		351,51	356,51	213
Priemer	hnojivá CHOP	1 404,29 543,54	1 576,90 582,28	823 206

Pri analýze vplyvu výrobných faktorov na vývoj hrubej produkcie sme použili dvoj a trojfaktorovú Cobb-Douglasovu produkčnú funkciu.

Dvojfaktorová produkčná funkcia má tvar

$$Y = 2,67 x_1^{0,5307} \cdot x_2^{0,3754}$$

s koeficientom determinácie 0,797068.

Vyjadruje vzťah hrubej produkcie k pracovným (x_1) a materiálovým (x_2) nákladom a súčasne umožňuje okrem základných charakteristík posúdiť aj úroveň substitúcie živej práce pracou zhmotnenou. Vypočítaná hodnota prírastkovej miery substitúcie $Sx_1 = 5,9$ ukazuje, že nahradzovanie živej práce pracou zhmotnenou je neefektívne, nakoľko na úhradu 1 Kčs pracovných nákladov potrebujeme 5,90 Kčs materiálových nákladov. Túto situáciu potvrdzujú koeficienty pružnosti, na základe ktorých pri zvýšení pracovných nákladov o 1 % dosiahneme zvýšenie hrubej produkcie o 0,53 % a pri materiálových nákladoch bude zvýšenie predstavovať iba 0,37 %.

V ďalšej časti sme z časových údajov vypočítali produkčnú funkciu zohľadňujúcu technický pokrok v skúmanom odvetví výroby:

$$Y = 6,906 \cdot x_1^{0,9204} \cdot x_2^{-0,6424} \cdot e^{0,130T}$$

s koeficientom determinácie 0,841649

Zohľadnenie technického pokroku podstatne ovplyvnilo úroveň koeficientu pružnosti u materiálových nákladov, ktoré sú ako faktor rozhodujúcim nositeľom technického pokroku. Jeho hodnota sa pohybuje v intenciách, ktoré boli vypočítané pre poľnohospodárstvo SSR (Puchlý 1962).

SÚHRN

Z výsledkov analýzy vyplýva, že vyššiu efektívnosť v pestovaní repky ozimnej na Slovensku možno dosahovať iba racionálnejším využívaním jednotlivých výrobných činiteľov, najmä hnojív a chemických ochranných prostriedkov. Vyžaduje sa dôslednejšie dodržiavanie komplexu agrotechnických opatrení a zvýšenie účinnosti riadiacej práce. Priaznivejší vývoj substitúcie sa môže dosiahnuť vyvážením rastu cien a technickej úrovne strojových zariadení dodávaných do poľnohospodárstva.

Literatúra

BRANICKÝ, M.—VAŠKOVSKÝ, P.: Príspevok k otázke rentability slnečnice a repky olejnej na JRD v kukuričnom výrobnom type. Poľnohospodárstvo, 1962, č. 1.
PUCHLÝ, Š.: Analýza hlavných faktorov hospodárskeho rozvoja na Slovensku. [Záverečná správa.] Bratislava, VÚEPVž 1972.

Došlo dňa 2. 7. 1979

Adresa autora:

Doc. ing. Pavol Vaškovský, CSc., Vysoká škola poľnohospodárska, 949 67 Nitra

Ekonomická efektívnosť repky ozimnej na Slovensku

Zeměd. Ekon., 26, 1980, č. 9, s. 625—631, — 4 tab., lit. 2

zemědělství, rostlinná výroba, řepka, ekonomická efektívnost, analýza ekonomická, matematická statistika, analýza statistická

Autor zistil, že koeficient korelácie je v horskej výrobnjej oblasti najnižší u hnojív, pričom pri chemických ochranných prostriedkoch (CHOP) sa potvrdila vysoká preukaznosť závislosti. Koeficient determinácie poukazuje na vysokú závislosť hrubej produkcie ozimnej repky u nákladov na hnojivá 36,54% a CHOP 39,53 %. Tiež zistil, že na úhradu 1 Kčs pracovných nákladov sa potrebuje až 5,90 Kčs materiálových nákladov a zvýšením pracovných nákladov o 1 % sa dosiahne zvýšenie hrubej produkcie o 0,53, %, pri materiálových nákladoch o 0,37 %.

Součástí přípravy nasazení mechanizačních prostředků na polní práce resp. sestavování operačních plánů nasazení techniky je i návrh denního časového režimu práce. Návrh denního časového režimu práce mechanizačních prostředků a lidí řeší problém jejich využití během dne, týdne nebo sezóny při respektování požadavků na dodržení kvality prováděných prací a ekonomickou efektivnost prací v rámci celé sezóny nebo úseku pracovního procesu.

V naší zemědělské praxi je doposud nejpoužívanější jednosměnný časový režim v prodloužených směnách. Ve vztahu k fyziologickým požadavkům lidí nejsou prodloužené směny perspektivní, resp. i při špičkových pracích by poměr času prodloužené směny k osmihodinové neměl přesahovat hodnotu 1,25. Na druhé straně je však žádoucí efektivní využití výkonných a drahých mechanizačních prostředků (vesměs tzv. strojů II. generace), které je podmínkou snižování přímých nákladů na jednotku plochy a v konečných důsledcích i na jednotku produkce. Z těchto důvodů je nutné postupně zavádění vícesměnného časového režimu práce mechanizačních prostředků při provádění vybraných pracovních operací.

HYPOTÉZA

Organizování vícesměnného provozu mechanizačních prostředků (nasazených v harmonizovaných strojních linkách, vesměs s paralelním řazením prvků v člancích) lze považovat za jeden ze znaků zprůmyslnění zemědělství. Výhody vícesměnného provozu spočívají především:

- ve vyšším využití jednoúčelových, výkonných a drahých mechanizačních prostředků;
- ve vytváření předpokladů pro splnění agrotechnické lhůty;
- ve zlepšení pracovních podmínek lidí,
- ve zvýšení kvality práce (omezení únavy, lepší regulace procesu, kolektivní vědomí);
- v úspoře pracovních a celkových nákladů.

Při zavádění vícesměnného provozu mechanizačních prostředků nelze postupovat živelně, neboť nevhodným výběrem pracovní operace a modelu vícesměnného provozu, popř. organizační nepřipravenosti nemusí být dosaženo předpokládaných kvalitativních i kvantitativních ukazatelů. Z těchto důvodů je třeba vytvořit řadu koncepčních a realizačních předpokladů.

Mezi nejdůležitější koncepční předpoklady patří:

1. zvětšování velikosti zemědělských podniků, resp. jejich sdružení a s tím související zavádění výkonných, ale i drahých mechanizačních prostředků;
2. změna organizace a řízení provozu zemědělské techniky, resp. zařazení zemědělské techniky do organizační a řídicí struktury zemědělského podniku.

Mezi nejdůležitější realizační předpoklady patří:

1. dokonalá příprava vlastního systému směn, tj. výběr vhodných pracovních operací a modelů směnné práce ve vztahu k přírodním a hospodářským podmínkám;
2. intenzivní příprava pracovních kolektivů z hlediska přístupu k směnné práci (dodržování pracovní a technologické kázně) a z hlediska kvalifikace, odměňování a sociálního zajištění;
3. dokonalé řízení vlastního procesu v reálném čase při souladu všech výrobních faktorů.

V další části je věnována pozornost zejména přípravě systému směn, včetně vlivu koncepčních předpokladů na zavádění vícesměnného provozu. Přitom je využito výsledků průzkumu názorů pracovníků z praxe, uskutečněného v roce 1979 katedrou využití strojně traktorového parku mechanizační fakulty VŠZ v Praze.

METODICKÝ PŘÍSTUP

Při přípravě systému směn nutno řešit tři vzájemně související otázky:

1. které faktory působí na zavádění vícesměnného provozu;
2. které pracovní operace jsou vhodné pro vícesměnný provoz;
3. jaký model vícesměnného provozu zvolit.

Kvalifikované odpovědi na tyto otázky lze provést jedině na základě poznání současného stavu a tendencí v zemědělské praxi. Proto byl proveden průzkum názorů pracovníků z praxe na organizování vícesměnného provozu mechanizačních prostředků v rostlinné výrobě. V průzkumu byly sledovány tyto okruhy problémů:

- výrobní zaměření, včetně struktury kultur a osevních ploch;
- organizační začlenění zemědělské techniky;
- počty a struktura technicko-hospodářských pracovníků v zemědělském podniku a na úseku řízení provozu zemědělské techniky;
- názory řídicích pracovníků na organizování vícesměnného provozu mechanizačních prostředků v oblastech:
 - významnost faktorů působících na zavádění vícesměnného provozu,
 - vhodnost pracovních operací pro vícesměnný provoz,
 - pracovní operace prováděné ve vícesměnném provozu.

Vyhodnocením průzkumu bylo možné objektivněji posoudit jak současný stav a problémy s organizováním vícesměnného provozu mechanizačních prostředků, tak tendence, které se v praxi objevují.

I. Charakteristika souboru zemědělských podniků

Ukazatel		Údaj							
Počet zemědělských podniků		96							
Průměrné výměra	ha z. p.	3931							
	ha o. p.	3116							
Průměrné počty THP		mechanizá- torů		agronomů		zootechniků		ekonomů	
		cel- kem	na 1 000 ha o. p.	cel- kem	na 1 000 ha o. p.	cel- kem	na 1 000 ha o.p.	cel- kem	na 1000 ha o. p.
Vš vzdělání		0,98	0,31	2,12	0,68	2,10	0,67	1,45	0,46
SŠ vzdělání		3,83	1,23	4,88	1,57	6,40	2,05	4,70	1,51
Bez odpovídající kvalifikace		0,87	0,28	1,65	0,53	1,83	0,59	0,66	0,21
Celkem		5,68	1,82	8,65	2,78	10,33	3,31	6,81	2,18
Průměrný po- čet mechanizá- torů na úseku řizení	provozu ZT v RV	2,29, tj. 0,73 na 1 0000 ha o. p.							
	provozu ZT v ŽV	0,80, tj. 0,26 na 1 000 ha o.p.							
	PSS	2,59, tj. 0,83 na 1 000 ha o. p.							
Průměrný počet stálých praco- vních sil v RV		151, tj. 26 ha z. p. a 20,6 ha o. p. na 1 pracovníka							
Průměrný počet řidičů		57, tj. 68,9 ha z. p. a 54,7 ha o. p. na 1 pracovníka							
Průměrný počet opravářů		44, tj. 89,3 z. p a 70,8 ha o. p. na 1 pracovníka							

ZT — zemědělská technika

PSS — provozní spolehlivost strojů

CHARAKTERISTIKA SOUBORU ZEMĚDĚLSKÝCH PODNIKŮ A JEJICH ROZDĚLENÍ DO SKUPIN

Celkově bylo uvažováno s 96 zemědělskými podniky. Průměrná výměra činila 3931 ha zemědělské půdy a 3116 ha orné půdy. Další údaje charakterizující zemědělské podniky z hlediska kádrového zajištění jsou uvedeny v tab. I.

Z tab. I. vyplývá, že hodnoty vybavenosti podniků kádry korespondují s celostátními průměry. Na úseku řízení provozu zemědělské techniky existuje značný nedostatek kádrů, který má pochopitelně vliv i na sledovaný problém.

Za účelem posouzení vlivu koncepčních předpokladů na organizování vícesměnného provozu byly podniky při vyhodnocování rozděleny do skupin.

První členění zemědělských podniků bylo provedeno podle velikosti (výměry orné půdy), tj. do 3000 ha o. p., 3000—5000 ha o. p. a nad 5000 ha o. p. (tab. II).

Skupina podniků o výměře nad 5000 ha o. p. je z hlediska zastoupení méně významná. Naproti tomu velké zastoupení mají podniky o výměře do 3000 ha o. p. Tato skupina vykazuje však značnou variabilitu výměr, neboť jsou v ní zastoupeny např. podniky o výměře 900 ha o. p. Průměrná výměra v této skupině činila 1893 ha o. p.

Významná je skupina podniků o výměře 3000—5000 ha o. p., protože tato velikost (Špelina a kol. 1976) u nás v budoucnu bude pravděpodobně nejvíce rozšířena.

II. Charakteristika jednotlivých skupin zemědělských podniků

Ukazatel		Údaj		
Velikostní skupina		do 3 000 ha o. p.	3 000—5 000 ha o. p.	nad 5 000 ha o. p.
Počet podniků / %		58/60,4	25/26,0	13/13,6
Průměrná výměra	ha z. p.	2 424	4 525	9 865
	ha o. p.	1 893	3 844	7 565
Organizační začlenění ZT; skupina č.:		1.	2.	3.
Počet podniků / %		27/28,1	34/35,4	35/36,5
Průměrná výměra	ha z. p.	3 813	4 865	3 113
	ha o. p.	3 025	3 903	2 423

Druhé členění (tab. II) bylo provedeno podle organizačního začlenění zemědělské techniky do struktury zemědělského podniku, tj. do tří skupin:

1. skupina: Zemědělská technika tvoří relativně samostatný útvar řízený mechanizátorem.

2. skupina: Zemědělská technika je v rámci rostlinné výroby, ale je vytvořeno mechanizační středisko pro účelné využití vybraných mechanizačních prostředků (STM — středisko těžké mechanizace).

3. skupina: Zemědělská technika je v rámci rostlinné výroby, není vytvořeno mechanizační středisko a existuje tradiční způsob řízení provozu zemědělské techniky.

Největší zastoupení zemědělských podniků je ve třetí a druhé skupině. Zejména růst podílu podniků s vybudovaným STM lze považovat za pozitivní jev, který je v souladu s požadavky na vytváření podmínek k lepšímu využití zemědělské techniky (zejména tzv. strojů II. generace). Prvá skupina je zastoupena méně a navíc je méně významná i proto, že jsou v ní zahrnuty podniky, ve kterých je relativně samostatný úsek mechanizace řízený mechanizátorem, ale tento úsek není relativně samostatným hospodářským útvarem, ani nákladovým střediskem.

U skupin podniků o výměře 3000—5000 ha o. p. a nad 5000 ha o. p. (tab. III) má největší zastoupení skupina podniků, kde je zemědělská

III. Procentní zastoupení zemědělských podniků ve velikostních skupinách

Organizační začlenění zemědělské techniky; skupina č.	Zastoupení zemědělských podniků, ve velikostních skupinách (%)		
	do 3 000 ha o. p.	3 000—5 000 ha o. p.	nad 5 000 ha o. p.
1.	25,9	32,0	30,8
2.	29,3	40,0	53,8
3.	44,8	28,0	15,4
Celkem	100,0	100,0	100,0

technika v rámci rostlinné výroby a je vytvořeno STM. U skupiny podniků o výměře do 3000 ha o. p. má největší zastoupení skupina podniků, kde je zemědělská technika v rámci rostlinné výroby a není vytvořeno STM, resp. mechanizační středisko. Tento stav je dán zřejmě menší výměrou podniků a tudíž menším počtem mechanizačních prostředků a s tím souvisejícím tradičním přístupem k řízení provozu zemědělské techniky.

HODNOCENÍ FAKTORŮ MAJÍCÍCH VLIV NA ZAVÁDĚNÍ VÍCESMĚNNÉHO PROVOZU MECHANIZAČNÍCH PROSTŘEDKŮ

Faktory, které působí při zavádění vícesměnného provozu, resp. které je nutno respektovat ve vztahu k dodržení kvalitativních a kvantitativních ukazatelů, možno rozdělit na:

a) přírodní — počasí v agrotechnické lhůtě, viditelnost v závislosti na ročním období, svahovitost a kamenitost;

b) hospodářské — výrobní zaměření, stav a průjezdnost polních cest, druhy a rozmístění skladovacích prostorů, poměr mezi počty pracovních sil a mechanizačních prostředků, jejich struktura a způsob využívání, velikost zemědělského podniku a úroveň organizace a řízení.

Přehled názorů pracovníků z praxe na významnost působnosti faktorů při zavádění vícesměnného provozu je uveden v tab. IV a teoretické zhodnocení jejich vlivu v tab. V. Hodnocení vlivu faktorů v tab. V je vztaženo k stavu, kdy jsou vytvořeny tzv. koncepční předpoklady, tj. zejména odpovídající velikost zemědělského podniku.

IV. Přehled názorů pracovníků z praxe na významnost působnosti faktorů při zavádění vícesměnného provozu mechanizačních prostředků

Faktor	Vyjádření působnosti (%)			
	značně	středně	málo	vůbec
Počasí v ATL	37,5	41,6	17,7	3,2
Viditelnost	15,6	43,8	36,5	4,1
Svahovitost	20,8	30,2	18,8	30,2
Kamenitost	13,5	30,2	32,3	24,0
Výrobní zaměření	17,7	21,9	36,5	23,9
Stav a průjezdnost cest	8,3	30,2	33,3	28,2
Druhy a rozmístění skladovacích prostorů	12,5	19,8	34,4	33,3
Poměr mezi počtem pracovních sil a mechanizačních prostředků, jejich struktura a způsob využívání	51,0	33,3	7,3	8,4
Úroveň organizace a řízení provozu zemědělské techniky	36,5	27,1	21,9	14,5

Vesměs všechny přírodní faktory působí omezujícím způsobem na zavádění vícesměnného provozu mechanizačních prostředků (kromě kamenitosti — vliv tohoto faktoru lze omezit nebo zcela vyloučit zařazením vhodných pracovních operací). S ohledem na jejich vliv musí být proveden výběr vhodných pracovních operací a vhodný model směnné práce.

Z hospodářských faktorů jsou nejvýznamnější: poměr mezi počtem pracovních sil a mechanizačních prostředků, jejich struktura a způsob využívání a úroveň organizace a řízení. Ve vztahu k těmto faktorům a za předpokladu, že jsou vytvořeny koncepční předpoklady, lze provést tyto úvahy:

Faktor	Hodnocení vlivu
Počasí v ATL	Určuje součinitel využití celkového času nasazení mechanizačního prostředku z hlediska působnosti tzv. neovladatelných faktorů. Pokud tyto vlivy znamenají významné zkracování pracovního dne, pak je vicesměnný provoz méně vhodný. Pokud tyto vlivy znamenají významné zkracování agrotechnické lhůty a pracovní operace je méně závislá na důsledcích nepříznivého počasí, pak lze vicesměnný provoz doporučit.
Viditelnost	Má významný vliv na dodržení kvality práce. Snížená viditelnost znamená u většiny pracovních operací snížení výkonnosti a zvýšení nároků na obsluhu.
Svahovitost a kamenitost	Má vliv na bezpečnost, ale i kvalitu práce v nočních hodinách. Pozemky svahovité nebo kamenité nemohou být zpracovávány za tmy nebo snížené viditelnosti.
Výrobní zaměření	Určuje strukturu osevních ploch a z ní vyplývá rozsah, počty a druhy pracovních operací prováděných v průběhu celého roku nebo sezóny. Na zavádění vicesměnného provozu působí časové rozdělení pracovních špiček.
Stav a průjezdnost polních cest, druhy a rozmístění skladovacích prostorů	Působí na zavádění vicesměnného provozu mechanizačních prostředků omezeně, popř. vhodnými opatřeními lze vliv omezit nebo vyloučit. Stav a průjezdnost polních cest má vliv na bezpečnost a plynulost práce v nočních hodinách; způsob příjmu a denní časový režim práce ve skladovacích prostorech a posklizňových linkách musí být v souladu s denním časovým režimem práce linek na poli. Příliš velké přepravní vzdálenosti působí na zavádění vicesměnného provozu negativně.
Poměr mezi počtem pracovních sil a mechanizačních prostředků, jejich struktura a způsob využívání	Patří mezi významné faktory, neboť vicesměnný provoz znamená minimálně dvojnásobnou potřebu manuálních pracovních sil než je nasazený počet mechanizačních prostředků. S ohledem na omezené počty pracovních sil, nutnost vyššího počtu mechanizačních prostředků (zálohování, nižší spolehlivost a pohotovost, typová roztržitost, způsob stanovení odpisové sazby) a požadavek na jejich využití se stává zavedení vicesměnného provozu problematické i u vhodných pracovních operací.
Úroveň organizace a řízení	Organizování vicesměnného provozu mechanizačních prostředků umocňuje zvyšování požadavků na organizačtorskou a řídicí práci, vyvolané procesem koncentrace a specializace. Počet a kvalifikace řídicích pracovníků není dosud v řadě zemědělských podniků v souladu s požadavky.

a) dodržení agrotechnické lhůty, kvality a bezpečnosti práce nutno považovat za prioritní požadavek při vykonávání jakékoli pracovní operace;

b) počet mechanizačních prostředků musí být stanoven též s ohledem na rezervy, které jsou nutné v důsledku nižší provozní spolehlivosti a pohotovosti mechanizačních prostředků a typovou roztržitost, tj. počty jsou v průměru vyšší;

VI. Pracovní operace prováděné ve vícesměnném provozu mechanizačních prostředků v podnicích členěných podle organizačního začlenění zemědělské techniky

Pracovní operace		Organizační začlenění zemědělské techniky											
		1. skupina				2. skupina				3. skupina			
		A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D
Orba		55,5	2,13	18,20	6,06	67,6	2,04	17,26	5,60	62,9	2,00	17,36	5,50
Podmítka		48,1	2,00	17,46	6,15	52,9	2,00	17,44	5,94	37,1	2,00	17,92	6,00
Smykování, vláčení válení		25,9	2,00	17,42	6,14	29,4	2,00	16,11	5,55	25,7	2,00	18,10	5,22
Hnojení		—	—	—	—	8,8	2,00	16,67	5,33	—	—	—	—
Setí		—	—	—	—	2,9	2,00	16,00	5,00	2,9	2,00	16,00	6,00
Sklizeň	zrnin	—	—	—	—	1,76	2,00	16,00	6,33	17,1	2,00	15,60	6,66
	cukrovky	3,7	2,00	14,40	6,30	8,8	2,00	15,50	6,90	2,9	2,00	15,10	6,25
	chmele	7,4	2,00	16,00	6,66	8,8	2,00	16,00	7,00	5,7	2,00	18,00	7,00
Sečení pícein do řádků		7,4	2,00	15,77	6,00	8,8	2,00	15,50	6,00	8,5	2,00	15,20	6,00
Sklizeň pícein na	senáž	7,4	2,00	15,22	6,50	11,7	2,00	14,90	5,40	5,7	2,00	14,50	5,70
	siláž	7,4	2,00	16,00	6,33	11,7	2,00	16,43	6,14	5,7	2,00	16,25	5,66
Horkovzdušné sušení pícein		29,6	2,63	21,25	6,63	32,4	2,63	21,72	6,45	25,7	2,55	23,33	6,33
Posklizňová úprava	zrnin	59,3	2,68	23,43	7,00	44,1	2,66	20,73	6,93	60,0	2,52	21,57	6,86
	brambor	14,8	2,00	13,75	6,25	11,6	2,00	14,50	6,00	11,6	2,00	16,50	6,00
Zavlažování		7,4	2,00	13,50	7,00	2,9	2,00	16,00	7,00	5,8	2,00	16,50	6,00

c) při některých sklizňových operacích zemědělské podniky nejsou soběstačné v zajišťování transportních operací, a proto musí být využívány dopravní prostředky služeb, případně průmyslových podniků;

d) v průběhu sezóny by měly být využity všechny disponibilní mechanizační prostředky, zejména jednoúčelové výkonné stroje;

e) zemědělský podnik disponuje určitým počtem a strukturou pracovních sil, počty stálých pracovních sil se snižují a zdroje přechodných pracovních sil jsou neustále omezenější, značná část stálých pracovních sil jeví neochotu (i s ohledem na další sociální a peněžní zajištění) pracovat ve směnném provozu;

f) na základě sledování vybraných mechanizačních prostředků se ukazuje, že při současném způsobu stanovení odpisových sazeb existuje z hlediska nákladů „optimální“ roční využití mechanizačních prostředků, které je nižší než využití dosažené při celoročním vícesměnném provozu, dosavadní způsob odepisování mechanizačních prostředků je v rozporu s požadavkem na organizování vícesměnného provozu;

g) podstata procesu koncentrace a specializace výroby s sebou přináší zvýšené požadavky na organizační a řídicí práci a vícesměnný provoz tyto požadavky umocňuje, počet a kvalifikace řídicích pracovníků není dosud v řadě zemědělských podniků v souladu s požadavky.

Uvedené úvahy v podstatě vymezují objektivní, ale i subjektivní podmínky, působící nepříznivě na organizování vícesměnného provozu mechanizačních prostředků. Poznáním těchto vlivů a odstraněním především subjektivních negativních podmínek je třeba postupně vytvářet předpoklady pro širší uplatnění vícesměnného provozu mechanizačních prostředků. Průzkum mj. potvrdil, že významné místo mezi těmito subjektivními podmínkami mají dříve jmenované koncepční předpoklady, tj. začlenění zemědělské techniky do organizační a řídicí struktury a velikost zemědělského podniku.

Vliv začlenění zemědělské techniky do organizační a řídicí struktury zemědělského podniku je patrný z tab. VI.

Z tab. VI vyplývá, že nejvyšší zastoupení směnné práce je v podnicích, kde je vytvořeno mechanizační středisko, resp. STM, vesměs koncipované na bázi netradičního přístupu k organizaci práce. Speciálně v STM jsou centralizovány vybrané mechanizační prostředky, vesměs tzv. stroje II. generace, jejichž využití úzce souvisí s organizováním vícesměnného provozu.

U zbývajících dvou způsobů organizačního začlenění zemědělské techniky průzkum ukazuje na určitý pokles. Překvapující je zejména pokles u první skupiny, způsobený zřejmě tím, že v řadě podniků tohoto typu existuje relativně samostatný úsek zemědělské techniky, ale nikoliv na bázi relativně samostatného hospodářského nebo nákladového mechanizačního střediska, a dále zřejmě působí negativně spojení dvou skupin mechanizačních prostředků, tj. skupiny vyžadující vyšší stupeň využívání a mechanizačních prostředků běžných typů.

Při pohledu na směnnou práci z hlediska rozdělení podniků podle velikosti (tab. VII) je zřejmé, že vícesměnný provoz je nejvíce uplatňován v podnicích o velikosti 3000–5000 ha o. p. Do této skupiny patří 40 % podniků 2. skupiny organizačního začlenění zemědělské techniky, což je zřejmě hlavní důvod, proč je vícesměnný provoz organizován. Na druhé straně však do skupiny nad 5000 ha o. p. patří 53,8 % zemědělských

VII. Pracovní operace prováděné ve vícesměnném provozu mechanizačních prostředků v podnicích členěných podle velikosti

Pracovní operace		Velikostní skupina											
		do 3000 ha o. p.				3000—5000 ha o. p.				nad 5000 ha o. p.			
		A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D
Orba		58,6	2,03	17,29	6,09	76,0	2,05	16,79	6,00	53,8	2,00	16,70	5,43
Podmítka		43,1	2,00	17,96	6,12	48,0	2,00	15,70	6,33	46,2	2,00	16,86	5,63
Smykování, vláčení válení		25,9	2,00	17,33	5,86	32,0	2,00	15,75	6,00	23,1	2,00	17,67	5,00
Hnojení		1,7	2,00	17,00	6,00	4,0	2,00	16,00	5,00	7,7	2,00	17,00	5,00
Seti		1,7	2,00	16,00	6,00	4,0	2,00	16,00	5,00	—	—	—	—
Sklizeň	zrnin	10,3	2,00	15,66	6,66	12,00	2,00	16,00	7,00	23,1	2,00	16,66	6,50
	cukrovky	1,7	2,00	12,00	7,00	8,0	2,00	16,00	7,00	15,4	2,00	16,00	6,50
	chmele	8,6	2,00	17,20	6,80	8,0	2,00	15,00	7,00	—	—	—	—
Sečení pícnin do řádků		12,1	2,00	15,86	6,00	4,0	2,00	12,00	6,00	—	—	—	—
Sklizeň pícnin na	senáž	6,9	2,00	15,20	5,50	12,0	2,00	14,50	5,50	7,7	2,00	14,80	6,00
	siláž	6,9	2,00	16,04	5,50	12,0	2,00	16,00	6,25	7,7	2,00	18,00	6,00
Horkovzdušné sušení píce		27,6	2,56	22,00	6,38	40,0	2,60	21,30	6,60	30,8	2,75	22,00	6,50
Posklizňová úprava	zrnin	58,6	2,56	22,68	6,94	48,0	2,83	22,58	6,92	46,2	2,83	22,67	7,00
	brambor	13,9	2,00	14,63	6,13	28,0	2,00	16,00	6,00	23,1	2,00	15,30	6,00
Zavlažování		10,3	2,00	16,16	6,66	—	—	—	—	—	—	—	—

A — procento podniků, v nichž se daná pracovní operace provádí ve vícesměnném provozu mechanizačních prostředků

D — průměrný počet dní směnné práce za týden

B — průměrný počet směn za den
C — průměrný počet hodin práce denně

podniků 2. skupiny organizačního začlenění zemědělské techniky, a přesto je nižší zastoupení směnné práce. To pravděpodobně souvisí se značnou rozlehlostí podniků. Nepříznivě působí zejména dopravní vzdálenosti, problémy se sociálním zajištěním pracovníků, problémy s prováděním údržeb v polních podmínkách a relativně nižší počty stálých pracovních sil. U skupiny podniků do 3000 ha o. p. je menší využívání vícesměnného provozu způsobeno tím, že nejsou v dostatečné míře vytvořeny koncepční předpoklady pro organizování vícesměnného provozu mechanizačních prostředků.

VIII. Pracovní operace vykonávané ve vícesměnném provozu mechanizačních prostředků

Pracovní operace		Procento podniků, v nichž se daná operace provádí ve vícesměnném provozu	Průměrný počet směn za den	Průměrný počet hodin práce denně	Průměrný počet dní práce za týden
Orba		62,5	2,03	17,07	5,98
Podmítka		44,8	2,00	17,02	6,07
Smyk., vláčení, válení		27,1	2,00	16,88	5,81
Hnojení		3,1	2,00	16,67	5,33
Setí		2,1	2,00	16,00	5,50
Sklizeň	zrnin	12,5	2,00	15,75	6,58
	cukr.	5,2	2,00	15,20	6,40
	brambor	0	—	—	—
	chmele	7,3	2,00	16,57	6,86
Úklid slámy		0	—	—	—
Sečení pícnin do řádků		8,3	2,00	15,38	6,00
Sklizeň pícnin	na senáž	8,3	2,00	14,88	6,00
	na siláž	8,3	2,00	16,27	6,02
Horkovzdušné sušení pícnin		31,3	2,60	21,77	6,47
Posklizňová úprava	zrnin	54,2	2,65	22,65	6,94
	brambor	18,75	2,00	14,92	6,08
Zavlažování		6,25	2,00	16,16	16,16

IX. Pracovní operace vhodné pro vícesměnný provoz mechanizačních prostředků

Pracovní operace	Procento podniků navrhujících provádět danou operaci ve vícesměnném provozu	Průměrný počet směn za den		Počet hodin práce denně		Průměrný počet dní směnné práce za týden	
		P	T	P	T	P	T
Orba	80,2	2	2	18,70	20-16	5,90	6-5
Podmítka	72,9	2	2	18,03	20-16	5,92	7-6
Smykování, vláčení, válení	54,2	2	2	16,56	18-16	5,73	6-5
Hnojení	8,3	2	2	16,38	16-14	5,63	6-5
Seti	5,2	2	2 (1)	16,00	13-12	5,00	7-5
Sázení	1,0	2	2 (1)	18,00	14-12	5,00	6-5
Sklizeň	zrnin	15,6	2	15,50	14-10	6,73	7
	cukrovky	4,2	2	15,75	18-16	6,50	7
	brambor	3,1	2	14,33	18-16	5,66	7
	chmele	10,4	2	15,40	16-14	7,00	7
Úklid slámy	lisem	7,3	2	14,86	12-10	6,43	7
	řezačkou	4,2	2	13,75	12-10	6,75	7
	sběr. vozy	7,3	2	14,71	12-10	6,57	7
Sečení píce do řádků		24,0	2	16,22	16-11	5,87	7-6
Sklizeň píce na	senáž	26,0	2	16,80	16-14	5,80	7-6
	siláž	24,0	2	16,34	20-16	5,70	7-6
Horkovzdušné sušení píce		54,2	2-3	19,65	24-22	6,23	7
Posklizňová úprava	zrnin	66,6	2-3	22,59	24-20	6,63	7
	brambor	22,9	2	17,14	20-16	5,68	7
Zavlažování		13,5	2	18,85	20-16	6,77	7-6

P — názor pracovníků z praxe T — teoretický předpoklad

PRACOVNÍ OPERACE VYKONÁVANÉ VE VÍCESMĚNNÉM PROVOZU MECHANIZAČNÍCH PROSTŘEDKŮ

Přehled pracovních operací skutečně vykonávaných ve vícesměnném provozu mechanizačních prostředků je uveden v tab. VIII. V tab. IX je uveden přehled pracovních operací, které jsou podle názorů pracovníků z praxe vhodné pro vícesměnný provoz, v konfrontaci s ideálním stavem a zkušenostmi z NDR (Kolektiv 1976). K tabulkám však nutno dodat, že z hlediska průzkumu nevystihují u speciálních pracovních operací zcela realitu. Je to z těch důvodů, že podniky, které nemají zkušenosti s určitou speciální pracovní operací (např. se sklizní chmele, zavlažováním, posklizňovou úpravou a skladováním brambor apod.), se k této operaci nevyjádřily.

Z porovnání tab. VIII a IX je patrný menší počet pracovních operací prováděných ve směnách a nižší procentní zastoupení zemědělských podniků provádějících vícesměnný provoz, což souvisí s dříve jmenovanými nepříznivými faktory. Např. orba je prováděna ve více směnách v 62,5 % podniků proti 80,2 % podniků, které ji doporučily jako vhodnou pro směnnou práci. Po orbě je nejvíce uplatňován vícesměnný provoz u posklizňové úpravy zrnin, horkovzdušného sušení píce a přípravy půdy pro setí. Dále je prováděna ve směnách sklizeň chmele, posklizňová úprava brambor, sečení a sklizeň pícnin, zavlažování, sklizeň zrnin a v menší míře sklizeň cukrovky, setí a hnojení.

Pokud se týká pracovních operací v rámci základního zpracování půdy, sklizně pícnin a posklizňové úpravy a skladování produktů, nejsou výsledky průzkumu překvapující. Je však zajímavé, že se začínají objevovat tendence k vícesměnnému využití mechanizačních prostředků při hnojení, setí, sklizni cukrovky a v aridních oblastech též při sklizni zrnin. Tyto tendence jsou vesměs vynuceny objektivními podmínkami a zejména tehdy, vyžaduje-li to časová omezenost procesu a existuje-li při tom vhodný poměr mezi počtem pracovních sil a mechanizačních prostředků (může nastat i v průběhu vykonávání pracovní operace).

ZÁVĚR

Při vytváření koncepčních a realizačních předpokladů k realizaci vícesměnného provozu mechanizačních prostředků nutno respektovat přírodní a hospodářské podmínky, působící na zavádění vícesměnného provozu. Na základě hodnocení faktorů lze konstatovat, že čím kratší je agrotechnická lhůta, vyšší počty stálých pracovních sil v podniku, příznivější jejich struktura a pracovní disciplína, čím lepší je organizace a řízení (především na úseku mechanizačním), čím vyšší je provozní spolehlivost a pohotovost mechanizačních prostředků a menší typová roztržitost, tím výhodnější je vícesměnný provoz. Průzkum dále ukázal, že budování mechanizačních středisek pro účelné využití vybraných (výkonných) mechanizačních prostředků, odpovídající kádrové zajištění na úseku řízení provozu zemědělské techniky a vhodná velikost územního obvodu vytvářejí podmínky pro širší uplatnění směnné práce. Organizování vícesměnného provozu by též přispělo zavedení progresivního způsobu provádění odpisů mechanizačních prostředků a s tím souvisejícího rychlejšího tempa inovace strojně traktorového parku.

Literatura

ŠPELINA, M. a kol.: Stroje druhé generace v zemědělství. Praha, SZN 1976.

Kolektiv: Die Anwendung der sozialistischen Betriebswirtschaft in der LPG Pflanzenproduktion. Leipzig 1976.

Došlo dne 23. 3. 1980

Adresa autora:

Doc. ing. Miroslav Kavka, CSc., Vysoká škola zemědělská, 160 21 Praha — Suchbát

DISKUSE O UKAZATELECH EKONOMICKÉHO STIMULOVÁNÍ ZEMĚDĚLSKÝCH PODNIKŮ

Na stránkách sovětského časopisu Ekonomika selskogo chozjajstva probíhala v období od června 1978 do prosince 1979 diskuse sovětských ekonomů o ukazatelech, kterých lze využít jako kritéria ekonomické efektivity výroby a tím také jako podkladu pro ekonomické stimulování zemědělských podniků.

Diskuse byla otevřena článkem A. Kace (1978). V úvodu se autor zabývá kritickou analýzou stávajícího systému ekonomického stimulování zemědělských podniků v SSSR. Hlavní nedostatky spatřuje autor v tom, že se stanovení růstu výroby a produktivity práce opírá o ukazatele typu hrubá výroba, zboží, realizovaná produkce a zisk. Svoje stanovisko zdůvodňuje tím, že v průběhu specializace zemědělské výroby mohou jednotlivé zemědělské podniky zpomalit či dokonce nepozorovaně snížit vlastní produkci zemědělských výrobků (duplicitu ve výpočtech). Tím se „nespolehlivost hrubé výroby jako ukazatele úrovně reálné výroby zesiluje“. Pokud jde o zisk, je podle A. Kace nevhodným ukazatelem ekonomické efektivity hlavně pro tyto své vlastnosti:

- a) roste i na základě čistě extenzivních faktorů výroby;
- b) je silně ovlivňován změnami struktury výroby, které jsou v procesu specializace a kooperace zemědělství běžným jevem;
- c) je ovlivňován podmínkami realizace nezávislými na činnosti podniku;
- d) jeho zvyšování je v protikladu se zaváděním nové progresivní, ale drahé techniky, která zisk snižuje, a tím dochází k zdržování tempa technického pokroku v zemědělství.

Nesprávný výběr ukazatelů znamená „slabost“ celého systému ekonomické stimulace a ve svých důsledcích vede ke snaze podniků snižovat plán zisku. Umožňuje zemědělským podnikům hospodařícím na kvalitnějších půdách dosahovat vysokého zisku i při nedokonalém využívání výrobních faktorů. Snižování normativu odvodu ze zisku do fondu ekonomického podněcování omezuje snahu zemědělského podniku překročit původně stanovený plán tvorby zisku.

Přístup A. Kace k výběru ukazatelů ekonomického stimulování lze charakterizovat tímto citátem: „Je nutné vzdát se marných pokusů přizpůsobit historicky omezené kategorie zboží výroby, které nevyhnutelně zůstávají samotnou svou podstatou, svým hlubin-

ným obsahem nedostatečně racionální a regresivní, našim socialistickým podmínkám. Pro podstatné zdokonalování systému plánování výroby a ekonomického stimulování v našem národním hospodářství je třeba odhalit bohatý objektivní obsah a důsledně využít historicky nové, všeobecně racionální, progresivní, socialismu vlastní ekonomické kategorie.“

Autor považuje za rozhodující základ všeho ekonomického rozvoje zákon ekonomie času a proto za „historicky nový, všestranně racionální ukazatel efektivity výroby“ považuje specifickou produktivitu práce

$$SPP = \frac{U}{R} K_1 \cdot \frac{U}{F} K_2 \cdot Ka$$

kde: SPP — index specifické produktivity práce

U — index konečné podmíněně čisté produkce ve srovnatelných cenách

R — index času odpracovaného v zemědělské výrobě (hodin)

F_p — index výrobních fondů zemědělského určení na 1 ha zemědělské půdy

Ka — index koeficientu zvýšení kvality zemědělské produkce

$K_{1,2}$ — opravné koeficienty

Specifická produktivita práce je tedy součinem souhrnné produktivity práce (podíl U/R) a konečné fondové účinnosti (podíl U/F_p). Konečná podmíněně čistá produkce (U) je souhrnem konečné masy zemědělských produktů, určených pro uspokojování společenských potřeb. „Ukazatel zvýšení souhrnné produktivity práce má rozhodující přednost v tom, že v syntetické podobě odráží úsporu jak přímých nákladů veškeré živé práce, nutné i nadpráce, tak i složek materiálových nákladů vlastní výroby i od jiných podniků, které představují pro jednotlivá hospodářství běžnou minulou práci vyrobenou paralelní roční živou prací jiných zemědělských podniků a také pod-

niků různých odvětví národního hospodářství.“

Souhrnná produktivita práce má při výpočtu specifické produktivity práce prvořadý význam. Konečná fondová účinnost je druhořadý, doplňující ukazatel. Opravné koeficienty (v podstatě váhy) jsou stanoveny na základě poměru souhrnné produktivity práce a fondové účinnosti na finálním produktu země. V případě nutnosti urychlení růstu fondů v určitých podnicích se opravný koeficient stanoví na základě znaleckého posudku.

A. Kac považuje specifickou produktivitu práce za ukazatel, schopný nahradit v systému ukazatelů ekonomické stimulace jak zisk, tak i rentabilitu. Pomocí něj chce dosáhnout měření reálného objemu užitečných hodnot (nikoliv pouze fyzického objemu výroby) a zaměřit zemědělské podniky na úspory všech druhů nákladů výroby na základě neomezeného zavádění nové techniky.

Při tomto systému stimulace se nevychází z plnění plánovaných úkolů. Základem hodnocení efektivnosti práce jednotlivých podniků je překračování úrovně specifické produktivity práce, stanovené pro předchozí tříleté období. Podmínky se rozlišují podle velkých půdně klimatických oblastí, zaměření výroby, výchozí úrovně souhrnné produktivity práce a tempa obnovy a růstu základních výrobních fondů zemědělského určení, včetně skotu. Pro jednotlivé skupiny podniků s blízkou výchozí úrovní souhrnné produktivity práce se určí „průměrný skupinově individuální“ normativ tempa růstu specifické produktivity práce. Tím je zajištěno, že podnikům, které nevyužívají plně svých výrobních možností, jsou stanoveny náročnější plány, a naopak u podniků s vysokou úrovní hospodaření dojde k maximálnímu zrealizování tempa růstu specifické produktivity práce.

Autor sám považuje za největší klad svého návrhu soulad centralizovaného plánovitěho soustředování investic se zájmy jednotlivých podniků, které jsou svými fondy hmotné pobídky plně zainteresovány na maximální efektivnosti všech investic.

S. Usmanov (1978), který navazuje na úvodní diskusní stať A. Kace, upozorňuje, že je třeba nejprve vypracovat metodiku výpočtu čisté produkce tak, aby odpovídala jejímu teoretickému obsahu, to je souhrnu nutného produktu a nadproduktu. Aby čistá produkce mohla sloužit jako ukazatel sociálně ekonomické efektivnosti (pojem ekonomická efektivnost považuje za nesprávný), je z ní třeba vyloučit vliv růstu počtu pracovních sil a tedy její čistě extenzivní zvětšování.

Pro účely ekonomické stimulace je nadprodukt vypočten odečtením nutného produktu (běžně tvořeného v zemi) od čisté produkce a rozkládán na:

a) absolutní nadprodukt, tvořící se ve všech normálně pracujících podnicích, které hospo-

daří pomocí typických nástrojů, technologií a metod (stanovuje se podle podniků hospodařících v nejhorsších podmínkách);

b) mimořádný nadprodukt I, který se tvoří vlivem příznivějších přírodních podmínek;

c) mimořádný nadprodukt II, který se tvoří vlivem příznivějších společenských podmínek;

d) mimořádný nadprodukt III, který se tvoří zásluhou hodnoceného podniku.

Velikost mimořádného nadproduktu II a III je stanovována expertizou. Zemědělskému podniku je do fondu hmotné pobídky přidělován pouze mimořádný nadprodukt III.

S. Usmanov tedy souhlasí s A. Kacem, že zisk je jako ukazatel nevhodný a svůj zájem přenáší z průměrné hodnoty na hodnotu individuální. Zdokonalování ekonomického stimuluje spatřuje v převedení modifikovaných forem nadproduktu (zisk) na jim adekvátní součásti nadproduktu ve výrobě (absolutní nadprodukt a mimořádný nadprodukt I, II, III).

Také G. Babkov (1978) sdílí názor předchozích autorů na nedokonalost stávajícího ekonomického stimuluje a nevhodnost ukazatelů hrubá výroba a zisk. Zásadně však nesusouhlasí se způsobem řešení, které navrhl A. Kac. Upozorňuje, že byl porušen princip souladu. „Jeho podstata tkví v tom, že při zkoumání toho nebo jiného jevu musí předpokládané návrhy odpovídat teoretickým definicím, odrážet reálnou skutečnost. Realizace této zásady předpokládá soulad hypotézy s obsahem reálného procesu nebo teoretické pozice, soulad stanovených úkolů a metodiky jejich řešení, příčin a následků, faktorů a výsledků, jednotlivých prvků nebo částí mezi sebou“.

Například konečnou fondovou účinnost A.

Kace lze převést na tvar $I_E \cdot I_p$

kde: I_E — index fondové účinnosti základních výrobních fondů zemědělského určení

I_p — index plochy zemědělské půdy

Jde o „nesoulad mezi logikou kategorií a výpočty“, jinak řečeno uvedený vzorec nemá logický smysl. „...korekce podle plochy je věc vyumělkovaná, komplikující výpočet a nedávající v hromadných datech nic, a v individuálních — hrubé chyby“. Kritizuje také celou konstrukci ukazatele specifické produktivity práce, především duplicitní započtení dílčích faktorů výroby, nejasnost role ukazatele kvality a nesrovnatelnost skupiny individuálních normativů.

Zdokonalení stávajícího systému ekonomické stimulace spatřuje G. Babkov v zohlednění alespoň tří základních faktorů výroby, tj. kvality půdy, zabezpečení fondy a zabezpečení prací. Využití zdrojů se určuje vícefaktorovou korelační analýzou pomocí vzorce:

$$E = a + b_1x_1 + b_2x_2 + b_3x_3$$

kde: E — parciální ukazatel ekonomické efektivnosti

b_1, b_2, b_3 — regresní koeficienty určující kvalitatívni vliv jednotlivých faktorů na výsledek

Z parciálních ukazatelů ekonomické efektivity vypočtených ze vztahu k hrubé produkci, zboží výrobě, hrubému důchodu a zisku tvoří geometrickým průměrem integrální ukazatel ekonomické efektivity:

$$I = \sqrt[4]{E_H \cdot E_B \cdot E_D \cdot E_Z}$$

kde: E_H, E_B, E_D, E_Z — parciální ukazatele ekonomické efektivity
 I — integrální ukazatel ekonomické efektivity

Vlastní ohodnocení efektivity práce jednotlivých podniků se provádí srovnáním indexu ukazatele ekonomické efektivity s průměrnou úrovní tohoto ukazatele za skupinu podniků. Zemědělský podnik může dotovat fond hmotné pobídky pouze v případě dosažení nadprůměrné úrovně ekonomické efektivity. Podle autorova názoru se tímto způsobem vylučuje vliv klimatických podmínek daného roku, stimuluje se využití objektivních výrobních zdrojů, a co je nejdůležitější, neruší se úloha plánu.

G. Rusakov (1978) se zabývá konstrukcí nových ukazatelů ekonomické efektivity. Jeho příspěvek je zaměřen na kritiku Kacova pojetí ukazatelů ekonomického stimulování. Plně se staví za další používání hrubé výroby jako ukazatele, který vyjadřuje „základní, cílový výsledek výrobní činnosti podniku v socialismu“. Čistou produkci považuje za abstraktní veličinu, která na úrovni podniku objektivně nevyjadřuje ani velikost nové hodnoty vytvořené živou prací, a tím méně výrobu konkrétních užitečných hodnot. Navíc čistá produkce nevyjadřuje nutnost vynakládat práci i materiální zdroje na výrobu potřebného meziprojektu, které musí být uhrazeny výsledky výroby.

G. Rusakov odmítá návrh používat produktivitu práce za jediný ukazatel ekonomické efektivity. Staví se za použití soustavy ukazatelů, která bude obsahovat také zisk a rentabilitu pro jejich mimořádný význam v etapě rozvinutého socialismu.

Ukazatel specifické produktivity práce podle jeho mínění neměří ekonomickou efektivnost. Prání je zde vydáváno za skutečnost. A. Kac bez objasnění mění metodiku výpočtu, a proto je získaný výsledek nutně subjektivní. Při výpočtu souhrnné produktivity práce poměruje podmíněně čistou produkci s veškerým časem použitým v zemědělské výrobě (včetně času nutného na výrobu meziprojektu) bez ohledu na kvalifikaci a profesní složení pracovních sil. Takto konstruovaný ukazatel nemůže vyjadřovat produktivitu konkrétní práce, o kterou při ekonomickém stimulování jde. Konečná fondová účinnost je připojena zcela mechanicky. Výrobní fondy zemědělského určení už

zapůsobily na souhrnnou produktivitu práce a jsou proto započítávány v podstatě duplicitně. Mimoto považuje autor Kacův systém ekonomického stimulování za zbytečně složitý a z toho důvodu na úrovni zemědělského podniku nebo farmy prakticky nerealizovatelný.

Podle G. Lyče (1979) nelze za základ ekonomické stimulace považovat efektivnost výroby, která kromě efektivní práce zahrnuje celou řadu dalších faktorů, například přírodně ekonomické podmínky. Základem odměňování podle množství a kvality práce se musí stát „výslednost práce pracovních kolektivů“ jednotlivých zemědělských podniků a jejich výrobních útvarů, to znamená efektivnost práce. Konečná podmíněně čistá produkce není pro tyto účely vhodná, protože obsahuje řadu duplicit v započtení čistého důchodu. Tím více, čím větší je podíl vlastního meziprojektu oceňovaného pouze ve vlastních nákladech.

Autor považuje za nezbytné přistupovat k ekonomickému stimulování komplexně, což podle jeho názoru znamená hodnotit plnění státního plánu nákupu zemědělských výrobků, zohlednit dosaženou úroveň hospodaření, tempa růstu objemu výroby, tempa růstu ekonomické efektivity výroby a zisku. Navrhuje ukazatel výslednosti práce pracovních kolektivů ve tvaru:

$$V = \alpha X + \beta Y + \gamma Z$$

kde: V — výslednost práce
 X — plnění státního plánu nákupu
 Y — dosažená úroveň hospodaření
 Z — tempa růstu objemu výroby, ekonomické efektivity výroby a zisku
 α, β, γ — opravné koeficienty vyjadřující podíl na celku ($\alpha + \beta + \gamma = 1$)

Takto konstruovaný ukazatel ekonomického stimulování povede podle G. Lyče k upevnění plánovací disciplíny, posílení hmotné zainteresovanosti a odpovědnosti podniku na plnění státního plánu nákupu a postupně přeroste v samoregulaci, která umožní harmonickou jednotu celostátních, kolektivních a individuálních ekonomických zájmů, což je hlavním cílem ekonomické stimulace.

Také V. Bechterev (1979) připomíná, že čistá produkce (tedy i podmíněně čistá produkce) nezohledňuje reálné výsledky práce zemědělského podniku. Na příkladech dokazuje, že růst produktivity živé práce způsobuje pokles čisté produkce a tak zkracuje úlohu vědeckotechnického pokroku. I když zcela nepochybně s platnou metodikou výpočtu zisku v zemědělských podnicích, varuje před jeho podceňováním a doporučuje budovat systém ekonomického stimulování právě na něm. Za důležitou podmínku správného fungování systému ekonomického podněcování považuje zohlednění úrovně ekonomické vzdělanosti

pracujících, kteří musí systém hodnocení přijmout a dobře mu porozumět.

Také V. Andrienko (1979) považuje za nemožné získat plnou představu o pohybu efektivnosti výroby pouze na základě produktivity práce a fondové účinnosti. Kvalitu těchto ukazatelů nezvyšuje ani použití podmíněně čisté produkce, která je pouze částí celkového výsledku a jako taková nemůže přesně odrážet celek. Hrubá a čistá produkce vyhovují zásadě vyrábět více, čistá produkce navíc i zásadě vyrábět levněji. Obdobně je tomu i s produktivitou práce. Produktivita minulá a živé práce jsou v souladu se zásadou vyrábět více, produktivita živé práce se mimo to také kryje s principem vyrábět levněji. Z toho autor vyvozuje, že je vhodné k výpočtu produktivity živé práce použít čistou produkci a k výpočtu produktivity minulé práce hrubou produkci. To je také východiskem jim navrhovaného koeficientu efektivnosti výroby:

$$K_E = I_Z \cdot dM + I_M \cdot dN$$

kde: K_E — souhrnný koeficient efektivnosti výroby

I_Z — index produktivity živé práce

I_M — index produktivity minulé práce

dM, dN — váhy, tj. poměr $c : (v + m)$ v peněžním vyjádření

V. Aleksina a I. Ševčenko (1979) považují odmítnutí zisku, respektive stimulaci jeho růstu za nedorozumění spojené s ignorováním chozrasčotu, hospodárnosti a lepšího využívání

techniky. Přiklání se k těm ekonomům, kteří považují používání zisku (čistého důchodu) jako jednoho ze základních ukazatelů efektivnosti zemědělské výroby nejen za možné, ale i nutné. Řada nedostatků zisku má podle nich pouze teoretický význam. Proti tvrzení, že zisk je nevhodným ukazatelem ekonomického stimulování, protože může růst působením čistě extenzivních faktorů, argumentují vyčerpaností těchto faktorů růstu. A pokud se ještě v ojedinělých podnicích vyskytují, je společensky žádoucí jejich využití.

Obdobně je tomu i s námitkou, že zisk lze zvyšovat snižováním mzdy. Za existence garantované odměny ani tento „nedostatek“ zisku nepřichází prakticky v úvahu. Také rozdílné rentability jednotlivých výrobků nemohou omezovat způsobilost zisku fungovat jako kritérium ekonomického stimulování. Struktura výroby je dána státním plánem (v rostlinné výrobě mimo jiné i potřebou dodržovat rotaci osevních postupů) a zaměřen na cenově výhodnější výrobky se promítá již do normativů zisku. Praktické výsledky zemědělských podniků také jasně prokazují, že zvyšování zisku nepůsobí negativně na tempo zavádění nové techniky.

Autoři na řadě praktických příkladů dokazují výhodnost používání zisku v systému hmotné pobídky pracovníků zemědělských podniků. Prémiování na základě zisku vedlo proti prémiování za překročení plánu výroby k dosahování podstatně vyšší úrovně hrubé výroby, výroby zboží, produktivity práce, fondové účinnosti a rentability.

Literatura

- AJUCHANOV, M.: O metodách ocenění efektivnosti proizvodstva. Ekonom. selsk. choz., 1979, č. 3, s. 67—68.
- ALEKSINA, O.—ŠEVČENKO, I.: Čistý dochod i ekonomika kolchozov. Ekonom. selsk. choz., 1979, č. 12, s. 68—71.
- ANDRIENKO, V.: K voprosu o pokazateljach ekonomičeskovo stimulirovanija. Ekonom. selsk. choz., 1979, č. 12, s. 65—67.
- BABKOV, G.: Principy sootvetstvija i ekonomičeskoje stimulirovanije. Ekonom. selsk. choz., 1978, č. 11, s. 65—69.
- BECHTEREV, V.: Ob ekonomičeskom stimulirovanii. Ekonom. selsk. choz., 1979, č. 3, s. 65—66.
- KAC, A.: O pokazateljach ekonomičeskogo stimulirovanija. Ekonom. selsk. choz., 1978, č. 6, s. 58—70.
- LYČ, G.: Kompleksnyj podchod k opredeleniju pokazatelej. Ekonom. selsk. choz. 1979, č. 3, s. 61—64.
- RUSAKOV, G.: Soveršenstvovanije ekonomičeskogo mehanizma chozajstvovanija predprijatij. Ekonom. selsk. choz., 1978, č. 11, s. 70—81.
- USMANOV, S.: Pribavočnyj produkt i ekonomičeskoje stimulirovanije. Ekonom. selsk. choz., 1978, č. 7, s. 43—52.

Ing. Teodor Savov, JZD Horní Brusnice, okr. Trutnov

VÝVOJ PŮDNÍHO VLASTNICTVÍ A PRŮBĚH AGRÁRNÍ REFORMY V MEXIKU

Rozdělení vlastnictví půdy bylo vždy jednou z nejdůležitějších otázek v historii Mexika. V celé novodobé mexické historii je veden boj o spravedlivější rozdělení vlastnictví půdy a o vytvoření spravedlivějšího politického a sociálního systému. Jelikož historický vývoj a tradice mají dosud velký vliv na současnou agrární strukturu, je nutno uvést alespoň stručný vývoj vlastnictví půdy v jednotlivých historických obdobích.

Systém vlastnictví půdy v předkoloniálním a koloniálním období

Indiánský systém vlastnictví půdy, který existoval na území dnešního Mexika před příchodem Španělů, měl několik zajímavých charakteristických rysů. Kromě půdy krále a šlechty existovala půda obcí, tzv. Calpulli. Obecní půda byla přidělována do užívání jednotlivým rodinám s podmínkou, že rodina bude trvale bydlet v obci a že půda bude trvale obdělávána. Jestliže byla půda po dva roky neobdělávána, obec měla právo ji odejmout a přidělit jiné rodině. Tyto tradice vlastnictví půdy byly v Mexiku velmi silné a do jisté míry byly využity i při pozemkové reformě, kdy se obvykle půda nepřiděluje jednotlivcům, ale skupinám žadatelů (ejidos), které ji za obdobných podmínek rozdělují mezi své členy.

Po dobytí mexického území Španěly v roce 1521 začalo pro Mexiko třistaleté období koloniálního útisku a poroby. Španělští kolonizátoři a katolická církev postupně zabírají nejlepší půdu a vytvářejí obrovské velkostatky

(latifundia), na kterých musí pracovat původní indiánské obyvatelstvo. Kromě velkých soukromých vlastníků a majetku církve existovalo v omezené míře i původní vlastnictví obcí (pueblos). Ačkoliv majetek pueblů je stále více zabírán soukromými vlastníky a církví, zachoval se tento typ půdního vlastnictví po celou dobu koloniálního období.

Protišpanělské povstání za nezávislosti Mexika vedené Miguellem Hidalgem (1810) a později José Maria Morelosem (1813) mělo kromě dosažení nezávislosti za cíl i agrární reformu a vrácení zabrané půdy indiánským obcím. V důsledku toho bylo Mexiko jednou z mála zemí Latinské Ameriky, kde se Indiáni připojili k protišpanělskému povstání. Hidalgo a Morelos však byli poraženi a ačkoliv Mexiko dosáhlo v roce 1821 těžce vybojovanou nezávislost, do vedení nového státu se dostali představitelé bohatých vrstev, kteří o spravedlivou agrární reformu neměli zájem.

Vývoj vlastnictví půdy po dosažení nezávislosti

Mexiko se po dosažení nezávislosti jen těžce vypořádávalo s obrovskými problémy, zděděnými po španělské nadvládě. Bylo často dějištěm bojů o moc mezi jednotlivými generály a diktátory. K ještě větším problémům přispěla prohraná válka s USA (1846), francouzská intervence (1864) a dočasné dosazení Maxmiliána Habsburského za císaře Mexika (1864 až 1867). Teprve po porážce Maxmiliána a vyhnání francouzských interventů bylo možno přistoupit k řešení naléhavých ekonomických problémů. Pod vedením pokrokového prezidenta Juaréze byla prosazena nová ústava (1867), ale plánovaná pozemková reforma již nemohla být za Juarézova života plně uskutečněna.

Po pokrokovém prezidentovi Juarézovi nastoupil prezident Porfirio Díaz (1876–1910), který se na rozdíl od svého předchůdce stal

tvrdým diktátorem a představitelem latifundistů a reakce. Doba vlády diktátora Porfiria Diaze patří k nejhorším obdobím v dějinách Mexické republiky. Na konci jeho vlády v roce 1910 latifundisté představovali pouze 2 % vesnického obyvatelstva, ale vlastnili 97 % veškeré obdělávané půdy, a naopak 98 % venkovského obyvatelstva vlastnilo pouze 3 % veškeré půdy.

Každé čtyři roky se diktátor opět dával zvolit prezidentem a zdálo se, že diktatura bude trvat věčně. Koncem roku 1910 však vypukla mexická revoluce, která svrhla diktátora a celých sedm let bojovala za sociální pokrok a provedení agrární reformy. Revoluční boje byly nesmírně těžké a ztratilo při nich život více jak milión Mexičanů.

Mexická revoluce byla především bojem proti feudálním přežitkům a za uskutečnění

agrární reformy. Převážně agrární charakter celé mexické revoluce ukazuje již to, že jak většina revolučních vůdců, např. Emilio Zapata, Pancho Villa apod., tak i naprostá většina revolučních vojáků byli rolníci, bezzemci či vesnické indiánské obyvatelstvo. Nejjasněji byly požadavky revolučních armád vyjádřeny v tzv. „Ayalském plánu“, který vyhlásil jeden z předních vůdců revoluce Emilio Zapata a za který po celý život se svou armádou bojoval. Plán požadoval vrácení veškeré latifundisty zabrané půdy původním majitelům — vesnickým občinám. Vlivem zrady však byli revoluční vůdci poraženi a iniciativy se chopila buržoazie.

Výsledkem revoluce však bylo prosazení nové, velmi pokrokové ústavy a přijetí zákona o agrární reformě. Vyhlášený zákon o agrární reformě, který s drobnými úpravami

platí dodnes, byl na svou dobu a na latinskoamerické poměry pokrokový. Zákon povoloval maximální vlastnictví 100 ha zavlažované nebo 200 ha nezavlažované půdy či 300 ha trvalých kultur jako jsou citrusové plantáže, vinná réva, káva, kakao apod.

V živočišné výrobě byla stanovena jako nejvyšší limit výměra pastvin, která je nutná k obživě maximálně povoleného počtu (500 kusů) hovězího dobytka. Jelikož v Mexiku převládají především chudé a suché pastviny a v severním Mexiku je na celoroční obživu 1 kusu zapotřebí 30 i více ha pastvin, zákon dovozoval drůbku obrovských ploch. V zákoně bylo sice vyhlášeno, že toto ustanovení je omezeno pouze na 25 let a potom bude povolený počet skotu snížen, ale k pozdějším úpravám již nedošlo.

Způsob přidělování půdy při provádění agrární reformy

Podle zákona o agrární reformě se nepřiděluje půda přímo jednotlivým majitelům, ale skupině žadatelů, kteří tvoří tzv. ejidos. Žadatelé musí být minimálně dvacet, musí sídlit v dané obci alespoň šest měsíců před podáním žádosti a jejich hlavním zaměstnáním musí být zemědělství. Původně se předpokládalo, že všichni členové budou na přidělené půdě pracovat společně. Později však bylo stanoveno, že členové ejida se mohou na své své členské schůzi rozhodnout, zda budou na přidělené orné půdě hospodařit společně, nebo zda si ji rozdělí a budou hospodařit indi-

viduálně. Rozdělit je však možno pouze ornou půdu, pastviny a lesy se vždy využívají společně. Odsouhlasili členská schůze, že budou veškerou ornou půdu obdělávat společně, je to tzv. kolektivní ejido. Obdělávají-li ornou půdu individuálně, je to individuální ejido. V některých oblastech existuje i polokolektivní ejido, kde část orné půdy je obdělávána individuálně a část kolektivně. Podle posledních mexických statistik je kolektivních ejidos 8 %, polokolektivních 6 % a ostatních, tj. 86 %, je individuálních.

Průběh agrární reformy a její jednotlivé etapy

Agrární reforma se v Mexiku uskutečňuje na základě vyhlášeného zákona od roku 1915 až dodnes. Za tuto dlouhou dobu (více jak 60 let) prošla agrární reforma různými etapami a obdobími. Její urychlení či naopak zpomalení ovlivňovalo především to, jaká skupina buržoazních politiků byla v té době u moci. Jelikož funkce prezidenta republiky je rozhodující v celém politickém systému Mexika, ovlivňuje právě úřadující prezident celkovou politiku státu po šest let svého prezidentského období (tab. I a II).

Podle dosavadního průběhu pozemkové reformy v jednotlivých prezidentských obdobích je možno uplynulých více než 60 let rozdělit na tři odlišné etapy:

- I. etapa 1915—1934,
- II. etapa 1934—1940 za prezidenta Lázara Cardenase,
- III. etapa 1940 do současnosti.

V první etapě převládali prezidenti, kteří byli zastánci kompromisu mezi radikálním

prováděním pozemkové reformy a ponecháním statkářské půdy bez většího postihu. Za 19 let této etapy bylo přiděleno celkem 9 700 000 ha zemědělské půdy 925 000 rodinám. V této době, vzhledem k dosud obrovskému statkářskému vlastnictví půdy, bylo možné zabrat a rozdělit daleko více. Uskutečnění agrární reformy se pod různými záminkami protahovalo, což umožnilo většině statkářů formálně rozdělit půdu vlastněnou nad povolenou hranici mezi své příbuzné a známé a tak se vyhnout zabrání půdy. Liknavým prováděním agrární reformy v tomto období byla jen málo změněna agrární struktura země. Koncem této etapy v roce 1934 bylo více než 64 % veškeré zemědělské půdy ve vlastnictví 2 % zemědělských podniků.

Teprve nástupem generála Lázara Cardenase do prezidentské funkce v roce 1934 se změnilo dosavadní tempo uskutečňování agrární reformy. Během jeho prezidentského období je možno hovořit o druhé etapě v průběhu provádění pozemkové reformy.

I. Přidělení půdy ejidům podle prezidentského období v letech 1915—1975

Roky	Přidělená půda v ha	Počet členů ejidos, kteří obdrželi půdu	Průměr. počet ha přidělený členovi	Jméno mexického prezidenta
1915—20	381 949	77 203	4,9	Venustiano Carranza
1921—24	1 730 684	154 128	12,3	Alvaro Obregón
1925—28	3 173 343	292 194	8 6	Plutarco Elias Calles
1929—30	851 282	126 537	6,7	Emilio Portes Gil
1930—32	1 495 182	117 500	12,7	Pascual Ortíz Rubio
1933—34	2 056 268	158 262	13,0	Albelardo Rodríguez
1935—40	20 107 044	763 009	26,4	Lázaro Cardenas
1941—46	5 306 922	112 107	47,3	Manuel Avila Camacho
1947—52	4 210 478	91 054	46,2	Manuel Alemán
1953—58	3 563 847	195 699	18,2	Adolfo Ruiz Cortinez
1959—64	7 935 476	255 283	31,1	Adolfo López Mateos
1965—70	14 491 000	396 700	36,5	Gustavo Díaz Ordaz
1970—75	8 789 091	135 242	64,9	Luis Echeverría Alvarez
Celkem	74 092 566	2 876 918		

Pramen: Segretaria de la Reforma Agraria, Estadística, Mexico 1976

Již počátkem roku 1934 zesílil tlak lidových mas na radikálnější provádění agrární reformy, protože chudí rolníci a bezzemci byli zklamáni jejím dosavadním průběhem. Po svém nástupu odstranil prezident především zkorumpované státní úředníky a provedl čistku v armádě a policii. Tato očista ozbrojených složek mu dovolila postupně zlikvidovat ozbrojené bandy latifundistů, které bránily uskutečnění agrární reformy a terorizovaly vesnické obyvatelstvo.

Na příkaz prezidenta byl také změněn způsob vyřizování žádostí o přidělení půdy. Původní zdoluhavý a byrokratický postup nahradily nově zavedené smíšené zemědělské komise, kde byli zastoupeni představitelé ministerstva zemědělství, ministerstva pro agrární reformu, zástupci federální i místní vlády a zástupci rolníků. Tyto komise na místě řešily podané žádosti a po projednání okamžitě přidělovaly dekrety na půdu. Celé projednávání žádostí se touto organizací zjednodušilo a především urychlilo.

Jestliže za prvních 19 let agrární reformy bylo

rozděleno 9,6 mil. ha půdy, za pouhých 6 let vlády prezidenta Cardenase bylo rozděleno více než 20 mil. ha. Důležité je, že se v této době začala ve větším množství přidělovat také zavlažovaná půda, která má v podmínkách suchého Mexika nesmírný význam.

V době prezidentského období L. Cardenase byl podporován růst především společně hospodařících, kolektivních ejidos. Jestliže za prvních 19 let (1915—1934) bylo založeno celkem 113 kolektivních ejidos, za pouhé dva roky (1935 a 1936) Cardenasovy vlády bylo založeno 264 kolektivních ejidos.

Během tohoto prezidentského období dosáhla již po více než 60 let probíhající pozemková reforma svého největšího rozvoje. V této době byla skutečně omezena moc latifundistů a vzrostl počet hospodářství o menší a střední výměře.

Po ukončení Cardenasovy vlády nastává třetí etapa agrární reformy v Mexiku. V této etapě nastalo zpomalení dalšího vývoje agrární reformy. Rozdělovaná výměra půdy

II. Rozdělení půdy přidělené ejidům podle kvality v % v letech 1915–1975

Roky	Orná půda			Suché pastviny, lesy a jiná nekvalitní půda
	zavlažovaná	nezavlažovaná	celkem	
1915–20	2,5	42,8	45,3	54,7
1921–24	3,1	28,4	31,5	68,5
1925–28	3,2	27,2	30,4	69,6
1929–30	2,9	22,4	25,3	74,7
1931–32	2,4	18,8	21,2	78,8
1933–34	4,4	25,2	29,6	70,4
1935–40	4,9	21,1	26,0	74,0
1941–46	1,6	17,9	19,5	80,5
1947–52	1,5	19,7	21,2	78,8
1953–58	1,2	24,8	26,0	74,0
1959–64	0,8	18,2	19,0	81,0
1965–70	0,5	8,2	8,7	91,3
1970–75	0,3	3,7	4,0	96,0

Pramen: Secretaría de la Reforma Agraria, Estadística, Mexico 1976

se začala snižovat a byly ve stále větší míře přidělovány pouze suché pastviny a jiná nekvalitní půda.

Statkářům je podle platného zákona poskytována za vyvlastněnou půdu finanční náhrada. Ocenění reformou zabrané půdy provádí vládou stanovená komise. Náhrada se z 20 % vyplácí v hotovosti a z 80 % v tzv. bonech zemědělské banky, které jsou propláceny do 50 let od vyvlastnění půdy. Tím, že se vyvlastněná půda proplácí, posílil se kapitalistický vývoj na mexické vesnici. Mnozí latifundisté, kteří dříve využívali půdu velmi extenzivně, vložili získané finanční prostředky do provozu svého hospodářství a stali se z nich typičtí kapitalističtí zemědělští podnikatelé.

Vlivem velké demografické exploze roste rychle počet mexického obyvatelstva. Přesto, že procento obyvatelstva pracujícího v zemědělství klesá, jeho absolutní počet stoupá. Jestliže v roce 1940 tvořilo zemědělské oby-

vatelstvo 66,5 % z celkového počtu obyvatel, v roce 1978 to bylo již jen 40,7 %, ale absolutně se počet zemědělského obyvatelstva za toto období zvýšil z 11 na 18 miliónů.

Průmysl a další nezemědělská odvětví nejsou schopna tento rychlý přírůstek obyvatelstva zaměstnat a tak stále zůstává na mexickém venkově mnoho zemědělských dělníků a bezzemků, kteří žádají o přidělení půdy v rámci pozemkové reformy. V současné době je ještě více jak 2,5 mil. bezzemků, kteří by měli nárok na přidělení půdy.

Odhaduje se, že bude možno ještě přidělit asi 13 mil. ha půdy, která však ve své většině představuje pouze suché pastviny a jinou nekvalitní půdu. Tato půda bude moci být přidělena maximálně 800 000 rodin a pro ostatní bude nutno najít uplatnění mimo zemědělství, v rozvíjejícím se průmyslu, službách, stavebnictví a v ostatních oborech.

Doc. ing. Jiří Hodis, CSc., Institut tropického a subtropického zemědělství VŠZ, Praha — Suchbát

ČESKOSLOVENSKÉ ZEMĚDĚLSTVÍ NA PŘELOMU 70. A 80. LET

J. Kutil: *Rozvoj socialistického zemědělství v ČSSR. Praha, Svoboda 1979, 104 stran*

V roce 1979 jsme si, v březnu na 13. plénu ÚV KSČ a v dubnu na IX. celostátním sjezdu JZD, připomínali 30 let existence socialistického zemědělství, viditelné a uvědoměné, ale i v naprosté samozřejmosti již neuvědomované výrobní a sociálně ekonomické úspěchy, které jsme na této ne vždy snadné cestě dosáhli.

Zároveň v tomto období na přelomu 6. a 7. pětiletky se stává více než kdy před tím zřejmé, že čs. zemědělství vstupuje do mnohem náročnější etapy svého dalšího rozvoje. Podstatným způsobem se změnila vnější a vnitřní ekonomické podmínky. Celohospodářským příkazem se stává efektivnost a kvalita. Objevují se nové problémy, jejichž řešení se neobejde bez nových přístupů. S kvalitativně novými příkazy se musí úspěšně vyrovnat jak praxe na všech řídicích stupních, tak i zemědělská ekonomická teorie. Druhá by té první měla s předstihem pomáhat.

Graficky velmi decentně vypravená kniha ing. Jaroslava Kutila, CSc., dovedně spojuje úspěchy minulého vývoje čs. zemědělství s jeho nynějšími i příštími úkoly a problémy. Je to kniha celkově velmi zdařilá.

Je vydána v edici Malá politická knihovna a musela akceptovat její parametry: rozsah cca 100 stránek; prezentace základních informací v daném oboru tak, aby čtenář, který jej do hloubky nezná, byl schopen po přečtení se v dané materii v podstatě orientovat; dostatečné vědecko-teoretické zvládnutí dané problematiky, podané co nejpřístupnější publicistickou formou.

Není snadné tyto parametry dodržet. Vždy je snazší, může-li se autor rozmáchnout a nešetřit slovy a psát v podstatě o čemkoliv. Ing. Kutil na necelých 100 stránkách faktického textu (část zabírají užitečné tabulky a přílohy) připomenul všechny důležité výdobytky čs. zemědělství a rozebral nejzávažnější problémy, kterými se čs. zemědělství musí a bude muset zabývat. I když kniha není a ani nemůže mít vyčerpávající záběr, autor v selekci čtyř nosných témat ve čtyřech kapitolách postupoval uvážlivě a logicky. Zvolil to, co je nejdůležitější a pro specifiku zemědělství nejreprezentativnější. Snad jen za úvahu by stálo, zda by výraznější pozornost nezasluhovaly otázky plánovitého řízení v ZPK. Kniha načrtává čtenáři v konturách ucelený obraz čs.

zemědělství. Bude-li mít zájem o detaily najde si je v další patřičné literatuře.

J. Kutil se opřel o svoji vlastní bohatou banku dat a z ní vybral údaje, které výstižně charakterizují všechny základní věcné i hodnotové pohyby v čs. zemědělství. Na klíčových místech jsou zdařile převedeny do grafů s přesvědčivou vypovídací schopností. Autor postupně probírá jeden bod své logické nitě za druhým. Nezůstává u předkládání faktů, v únosné míře je problematizuje. Upozorňuje na nové ekonomické, sociální, technické a politické podmínky, na překážky a omezení. Naznačuje východiska. Kniha je napsána hutně, jasně, bez balastu.

Úvodní kapitola knihy pojednává o funkcích sféry zemědělství a výživy. Tato primární oblast již zdaleka nefunguje sama pro sebe, jako tomu bylo v minulosti, ale ve stále pokročilejší integrovanosti s celým národním hospodářstvím, s celou společností. Kritériem jejího fungování je míra plnění národohospodářských funkcí. Autor je v logické posloupnosti prezentuje.

Na první místo po právu řadí funkci zabezpečení potravin pro racionální výživu. Má velký hospodářský, sociální a politický význam. Prvotním úkolem zemědělství bylo a stále je zabezpečení výživy národa. Tento úkol je v podstatě kvantitativně plněn resp. překračován, což však nelze považovat za přednost. Nedokončeným zůstává zkvalitňování výživy.

V soudobé energetické, surovinové, potravinové a měnové krizi, kdy se prudce zostřily podmínky zahraničně obchodních transakcí ve všech průřezech ekonomiky, funguje efektivně se rozvíjející zemědělství jako faktor zklidňující naše vnější ekonomické vztahy, ale i naopak.

Dobře zvládnutá druhá funkce jako ve spojitých nádobách přispívá i k příznivému plnění funkce zemědělství jako tvůrce společenského produktu a národního důchodu. Jde přitom nejen o přímý vliv přes čistou zemědělskou produkci, ale i o vliv projevující se v stimulujících či destimulujících širších národohospodářských souvislostech. Čtenář se s nimi může podrobněji seznámit v jiných autorových pracích (viz seznam literatury na str. 103).

Čtvrtá funkce zemědělství směřuje k život-

ním prostředí. Působení zemědělství zde je rozporné. Na jedné straně pozitivní — je jedním z garantů reprodukce přírodního prostředí, na druhé straně se nejednou stává jeho nezanedbatelným ohrožovatelem.

I když by to mělo být samozřejmostí, nebylo zatím obvyklé, aby čs. zemědělské ekonomické publikace začínaly národohospodářskými funkcemi, aby se k zemědělství přistupovalo v širších národohospodářských souvislostech. O to ing. Kutil nejen v této kapitole usiluje.

Druhá kapitola pojednává o *sociálně ekonomických změnách v čs. zemědělství*. Má výrazně bilanční charakter. Zabývá se nejen změnami v životní úrovni a upevňováním sociálních jistot zemědělců, ale těmito finálními důsledkům předstahuje změny ve výrobní základně (koncentrační a specializační procesy, změny v materiálně technické základně, růst zemědělské výroby a produktivity práce). Bez těchto výrobně ekonomických, technických a technologických proměn bychom nemohli konstatovat dnešní vysoký stupeň homogenizace základních životních hodnot v zemědělství a v ostatních odvětvích ekonomiky.

Osou třetí kapitoly, nastiňující hlavní směry rozvoje čs. zemědělství, je *dlouhodobý program soběstačnosti*. Autor tuto kategorii vymezuje a zamýšlí se nad faktory, které na míru soběstačnosti působí. Klíčové místo v tomto programu zaujímají obiloviny. Autor hodnotí dosažené výsledky a některé problémy, potíže a nekomplexní přístupy k této otázce. Upozorňuje na rezervy. V dalším vývoji, především v 7. pětiletce, půjde o proporcionální vývoj rostlinné a živočišné výroby a uvnitř živočišné výroby. Posílení produkce hovězího masa je žádoucí nejen z hlediska racionální výživy, ale i ve vztahu k obilnému programu. Myslím, že v této problematice pojeté kapitole by bylo užitečné ještě výrazněji upozornit na všechna úskalí programu soběstačnosti, akcentovat požadavek ne jakéhokoliv, nýbrž efektivního růstu soběstačnosti ČSSR v zemědělsko-potravinářských výrobcích.

Efektivnost je mottem 6. pětiletky a bude ještě naléhavější v 7. pětiletce, jak o tom svědčí závěry 14. pléna ÚV KSČ z prosince roku 1979 a „Soubor opatření ke zdokonalování soustavy

plánovitého řízení národního hospodářství po roce 1980“. *Efektivnosti zemědělsko-potravinářské sféry* je proto logicky věnována závěrečná kapitola recenzované knihy. Zamýšlí se nad podstatnými vlivy, které na dynamiku efektivnosti v čs. ZPoK působily, působí a budou působit. Podtrhuje ty nákladové složky zemědělské výroby, jejichž elasticita při růstu produkce bude výrazná (např. energetická náročnost v primé i nepřímé podobě, vysoká hodnotová elasticita u dovážených komponent atp.). A to by právě mělo vstupovat do hodnocení programu efektivního zvyšování soběstačnosti. Lze připustit, že sklon k vysokému tempu růstu u některých nákladových položek má objektivní charakter. To by však nemělo znamenat, že se s touto skutečností spokojíme. Je třeba hledat alternativní řešení, zvýraznit ekonomické a národohospodářské přístupy při posuzování rozvoje zemědělství.

Velmi zajímavé a podnětné jsou úvahy o kvalitě zemědělsko-potravinářských výrobků, stejně jako ve schématech výmluvně pasáže o mezipodvětvových vztazích zemědělství. Jestliže autor začal odvíjet své myšlenky od národohospodářských funkcí zemědělství, kruh uzavírá stále narůstajícím významem nezemědělských odvětví pro fungování provozy výrobního zemědělství. Propočty z bilancí meziodvětvových vztahů to plasticky dokumentují.

Při respektování nakladatelského zadání není toho mnoho, kde by se mohl recenzent kriticky „vyřadit“. Naopak s radostí může opakovat, že je to kniha věcná, logická a přehledná, hutně napsaná — povedená. Přináší urovnané informace, nadhazuje problémy, podněcuje k přemýšlení. Osvětluje základní linii zemědělské politiky KSČ po XV. sjezdu a v poslední době především v intencích 13. pléna ÚV KSČ z roku 1979.

Publikace může nalézt rozmanité užítkování. Svou stručností, přehledností, jasností výkladu je jako předurčena pro početný štáb lektorů a propagandistů (např. v Socialistické akademii). Jistě s uspokojením po ní sáhnou pracovníci ekonomického i mimoekonomického výzkumu, studenti, ekonomičtí pracovníci na různých stupních řídicí praxe. Je vhodná i pro širší zainteresovanou čtenářskou veřejnost.

Ing. Zdeněk Lamser, CSc., Ekonomický ústav ČSAV, Praha

Krúček Z.: Trendy sociálně ekonomického rozvoje a sociálního plánování v československém zemědělství	593
Delinga P.: Fond kulturních a sociálních potřeb - významný ekonomický stimul reprodukce pracovní síly v JRD	601
Jurášek P.: Intenzita rostlinné výroby na orné půdě v krajinách RVHP	611
Vaškovský P.: Ekonomická efektivnost repky ozimé na Slovensku	625
Kavka M.: Problematika organizování vícesměnného nasazení mechanizačních prostředků na polní práce	633

Ze zahraničí

Savov T.: Diskuse o ukazatelích ekonomického stimulování zemědělských podniků .	647
Hodis J.: Vývoj půdního vlastnictví a průběh agrární reformy v Mexiku	651

Recenze

Lamser Z.: Československé zemědělství na přelomu 70. a 80. let	655
--	-----

Příloha

Statistické přehledy o čs. a zahraničním zemědělství (Výsledky hospodaření státních statků podle výrobních oblastí - Výsledky hospodaření JZD podle výrobních oblastí)	
--	--

СОДЕРЖАНИЕ

Кручек З.: Тренды социально-экономического развития и социального планирования в чехословацком сельском хозяйстве	593
Делинга П.: Фонд культурно-социальных потребностей — значительный экономический стимул воспроизводства рабочей силы в ЕСХК	601
Юрашек П.: Интенсивность растениеводства на пахотной земле в странах-членах СЭВ	611
Вашковски П.: Экономическая эффективность рапса озимого в Словакии .	625
Кавка М.: Проблематика организации многосменной эксплуатации средств механизации в полевых работах	633

Из-за рубежа

Савов Т.: Дискуссия о показателях экономического стимулирования сельскохозяйственных предприятий	647
Годис Й.: Развитие землевладения и процесс аграрной реформы в Мексике .	651
Рецензии	
Ламсер З.: Чехословацкое сельское хозяйство на рубеже 70-х и 80-х лет .	655

Приложение

Статистические обзоры о чехословацком и зарубежном сельском хозяйстве (Достижения чехослов по производственным областям — Достижения ЕСХК по производственным областям)	
---	--

CONTENTS

Krůček Z.: Trends of the Socio-economic Development and Social Planning in the Czechoslovak Agriculture	593
Delinga P.: Fund of Cultural and Social Needs - a Significant Economic Stimulus to Reproduction of Labour Force on the Co-operative Farms	601
Jurášek P.: Intensity of Crop Production on Arable Land in the CMEA Member Countries	611
Vaškovský P.: Economic Effectiveness of Winter Rape in Slovakia	625
Kavka M.: Problems of Organizing Multi-Shift Use of the Means of Mechanization in Field Operations	633

From abroad

Savov T.: Discussion on Indicators of Economic Stimulation in Agricultural Enterprises	647
Hodis J.: Development of Land Ownership and Course of the Agrarian Reform in Mexico	651

Reviews

Lamser Z.: Czechoslovak Agriculture at the Turn of the Seventies and the Eighties	655
---	-----

Supplement

Statistical Surveys of Agriculture in Czechoslovakia and Abroad (Results of the State Farm Economy according to Main Production Areas - Results of the Cooperative Farm Economy according to Production Areas)

INHALT

Krůček Z.: Trends der sozialökonomischen Entwicklung und der sozialen Planung in der tschechoslowakischen Landwirtschaft	593
Delinga P.: Fond von kulturellen und sozialen Bedürfnissen - bedeutender ökonomischer Stimulus der Reproduktion der Arbeitskraft in der LPG	601
Jurášek P.: Intensität der Pflanzenproduktion auf dem Ackerboden in den RGW-Ländern	611
Vaškovský P.: Ökonomische Effektivität des Winterrapses in der Slowakei	625
Kavka M.: Problematik der Organisation des Mehrschichteinsatzes von mechanisierten Mitteln für Feldarbeiten	633

Aus dem Ausland

Savov T.: Diskussion über Kennziffern der ökonomischen Stimulierung der landwirtschaftlichen Betriebe	647
Hodis J.: Entwicklung des Bodenbesitzes und Verlauf der Agrarreform in Mexiko	651

Rezensionen

Lamser Z.: Tschechoslowakische Landwirtschaft an der Wende der siebziger und achtziger Jahre	655
--	-----

Beilage

Statistische Übersichten über die tschechoslowakische und ausländische Landwirtschaft (Ergebnisse des Wirtschaftens der Volksgüter nach Anbaugebieten - Ergebnisse des Wirtschaftens der LPG nach Anbaugebieten)

Rozšiřuje Poštovní novinová služba. Objednávky a předplatné přijímá PNS — ústřední expedice tisku, administrace odborného tisku, Jindřišská ulice 14, 110 00 Praha 1. Lze též objednat u každé pošty i poštovního doručovatele. Objednávky do zahraničí vyřizuje PNS — expedice tisku, oddělení vývozu tisku, Jindřišská ulice 14, 110 00 Praha 1. Vytiskl TISK, knižní výroba, n. p., Brno, závod 3, 737 36 Český Těšín.

STATISTICKÉ PŘEHLEDY

ČÍSLO

9-10

o československém a zahraničním zemědělství

PŘÍLOHA ČÍSLA 9 ČASOPISU ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

1980

VÝSLEDKY HOSPODAŘENÍ STÁTNÍCH STATKŮ PODLE VÝROBNÍCH OBLASTÍ

Výsledky hospodaření státních statků v ČSSR podle výrobních oblastí v letech 1971 až 1978¹⁾

Ukazatel	Výrobní oblast	1971	1974	1975	1977	1978
Počet státních statků k 31. 12.	K	41	36	28	27	26
	Ř	68	58	53	43	37
	B	84	78	70	45	38
	BO	56	52	45	25	27
	H	75	72	66	34	33
	celkem	324	296	262	174	161
Výměra zemědělské půdy k 31. 12. v ha	K	180 612	165 264	147 339	160 289	167 145
	Ř	309 907	297 055	319 809	282 361	265 395
	B	370 371	391 031	367 826	344 437	313 921
	BO	239 019	239 064	247 477	225 565	247 289
	H	343 052	347 892	342 511	385 111	391 406
	celkem	1 442 961	1 440 306	1 424 962	1 397 763	1 385 156
Průměrný evidenční počet přepočtený pracovníků úhrnem	K	30 308	26 198	22 864	24 797	25 806
	Ř	49 125	44 199	44 903	38 315	35 887
	B	47 648	46 524	42 676	40 635	37 140
	BO	28 682	26 669	26 996	24 385	26 726
	H	37 943	36 598	36 479	41 392	42 575
	celkem	193 706	180 188	173 918	169 524	168 134
z toho: dělníků celkem	K	26 695	22 759	19 747	21 086	22 231
	Ř	42 832	37 747	37 856	31 951	30 133
	B	41 311	39 634	36 048	33 935	30 710
	BO	24 784	22 765	22 929	19 826	22 047
	H	32 526	30 952	30 714	33 363	33 590
	celkem	168 148	153 857	147 294	140 161	138 711
technicko-hospodářských pracovníků	K	2 828	2 647	2 348	2 655	2 870
	Ř	5 063	4 854	5 183	4 544	4 425
	B	5 367	5 700	5 368	5 340	5 043
	BO	3 267	3 198	3 301	3 047	3 479
	H	4 341	4 503	4 540	5 371	5 470
	celkem	20 866	20 902	20 740	20 957	21 287
Počet ha zemědělské půdy na 1 pracovníka	K	6,0	6,3	6,4	6,5	6,5
	Ř	6,3	6,7	7,1	7,4	7,4
	B	7,8	8,3	8,6	8,5	8,5
	BO	8,3	8,9	9,1	9,2	9,3
	H	9,1	9,5	9,4	9,3	9,1
	celkem	7,5	7,9	8,2	8,2	8,2
Počet skotu na 100 ha zemědělské půdy	K	57	63	65	70	72
	Ř	65	72	69	73	74
	B	61	65	66	70	72
	BO	60	64	63	64	64
	H	56	59	60	64	68
	celkem	61	65	65	68	70
Počet prasat na 100 ha orné půdy	K	114	128	122	135	137
	Ř	102	108	106	120	119
	B	86	91	87	90	91
	BO	66	67	62	65	70
	H	35	36	47	63	64
	celkem	83	89	86	95	95

¹⁾ ze speciálního zpracování údajů za jednotlivé státní statky; do roku 1975 nejsou zahrnuty některé podniky nemající půdu; od roku 1977 je zpracován celý sektor státních statků řízených zemědělskými územními orgány, přičemž oborové podniky jsou zahrnuty vždy jako jeden podnik (nikoliv jako dříve výkazy za jednotlivé odštěpné závody)

Ukazatel	Výrobní oblast	1971	1974	1975	1977	1978
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách r. 1967) v Kčs na 1 ha z. p.	K	10 284	12 138	12 606	13 543	13 645
	Ř	9 892	11 431	10 742	11 926	11 661
	B	7 696	8 701	8 534	9 300	9 569
	BO	6 592	7 368	7 141	7 245	7 489
	H	5 497	5 920	6 244	6 603	6 971
z toho produkce rostlinné výroby	celkem	7 785	8 763	8 658	9 243	9 363
	K	5 116	5 961	6 389	6 586	6 369
	Ř	4 585	5 404	4 948	5 759	5 429
	B	3 384	3 784	3 564	4 173	4 212
	BO	2 755	3 081	2 941	2 987	3 082
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách r. 1967) v Kčs na 1 pracovníka	H	2 386	2 435	2 585	2 699	2 881
	celkem	3 517	3 924	3 823	4 173	4 131
	K	61 303	76 547	81 241	87 667	88 376
	Ř	62 468	76 871	76 658	87 865	86 245
	B	59 811	73 078	73 836	78 590	80 873
V Kčs na 1 ha z. p.: výkony celkem ²⁾	BO	54 994	65 989	65 332	67 000	69 306
	H	49 773	56 492	58 762	61 437	63 492
	celkem	58 039	70 095	71 056	76 159	76 931
	K	11 675	14 289	14 954	15 591	15 827
	Ř	11 045	13 164	12 504	13 971	13 891
materiálové a jiné náklady ³⁾	B	8 809	10 486	10 567	11 980	12 242
	BO	7 834	9 164	9 215	10 440	10 701
	H	7 258	8 382	8 898	10 558	11 231
	celkem	9 117	10 746	10 819	12 157	12 433
	K	7 015	8 430	9 021	10 125	10 618
náklady na mzdy a odměny za práci	Ř	7 108	8 338	8 581	9 868	10 293
	B	5 934	6 861	7 283	8 494	9 046
	BO	5 608	6 417	6 749	7 887	8 204
	H	5 165	6 012	6 560	7 757	8 452
	celkem	6 084	7 066	7 488	8 658	9 158
zisk (+), ztráta (-) běžného roku ⁴⁾	K	3 389	3 760	3 795	4 007	4 165
	Ř	3 271	3 558	3 472	3 624	3 736
	B	2 666	2 853	2 874	3 139	3 270
	BO	2 494	2 688	2 681	2 892	2 955
	H	2 360	2 544	2 668	2 934	3 101
dotace a subvence k hosp. výsledku celkem ⁵⁾	celkem	2 785	3 000	3 020	3 240	3 364
	K	817	1 549	1 530	1 212	809
	Ř	274	797	-61	367	-44
	B	-76	450	75	41	-227
	BO	-523	-213	-535	-620	-521
	H	-500	-443	-623	-407	-516
	celkem	-63	321	-79	12	-200
	K	331	360	384	245	236
	Ř	508	662	965	843	-808
	B	670	624	653	731	-791
	BO	1 038	931	985	1 202	1 168
	H	1 107	1 115	1 055	877	1 035
	celkem	758	772	849	814	863

²⁾ metodické změny, provedené v r. 1976 jednotně v celém národním hospodářství, poněkud od roku 1977 snižují tento ukazatel ve srovnání s předchozími roky

³⁾ od roku 1977 pro srovnatelnost s předchozími lety materiální náklady a služby nemateriální povahy

⁴⁾ do roku 1975 nebyl zahrnut zisk za zemědělskou činnost Oborového podniku Šumava, Podnikového ředitelství státních statků v Bruntále apod., jelikož v ročních výkazech nebyl jejich zisk rozepsán na jednotlivé odštěpné závody (přičemž podniky nemající půdu nebyly do roku 1975 zahrnuty do zpracování výpisů z ročních výkazů)

⁵⁾ od roku 1974 vč. použití vlastních fondů na krytí hosp. výsledku

Výsledky hospodaření státních statků v ČSR podle výrobních oblastí v letech 1971 až 1978¹⁾

Ukazatel	Výrobní oblast	1971	1974	1975	1977	1978
Počet státních statků k 31. 12.	K	7	6	3	3	2
	Ř	58	50	44	35	30
	B	72	66	58	35	28
	BO	49	45	37	16	19
	H	54	52	44	18	17
	celkem	240	219	186	107	96
Výměra zem. půdy k 31. 12. v ha	K	36 717	36 391	36 372	41 433	44 540
	Ř	250 574	248 027	268 603	233 014	220 745
	B	326 560	339 607	313 049	289 314	260 418
	BO	208 710	205 818	206 834	179 262	200 597
	H	253 552	255 415	240 216	287 433	288 674
	celkem	1 076 113	1 085 258	1 065 074	1 030 456	1 014 974
Průměrný evidenční počet přepočtený pracovníků úhrnem	K	6 286	5 850	5 733	6 454	6 965
	Ř	40 559	36 960	37 422	31 252	29 448
	B	41 935	40 478	36 426	33 829	30 408
	BO	24 493	22 520	22 100	19 150	21 653
	H	26 276	25 559	23 608	30 510	31 621
	celkem	139 549	131 367	125 289	121 195	120 095
z toho: dělníků celkem	K	5 536	5 067	4 880	5 409	6 148
	Ř	35 319	31 638	31 636	26 055	24 503
	B	36 334	34 386	30 694	28 121	24 995
	BO	21 068	19 140	18 653	15 359	17 724
	H	22 431	21 529	19 759	24 212	24 435
	celkem	120 688	111 760	105 622	99 156	97 805
technicko-hospodářských pracovníků	K	594	593	593	705	817
	Ř	4 221	4 101	4 383	3 828	3 700
	B	4 772	5 043	4 676	4 581	4 263
	BO	2 869	2 800	2 807	2 493	3 047
	H	3 188	3 340	3 154	4 123	4 229
	celkem	15 644	15 877	15 613	15 730	16 056
Počet ha zemědělské půdy na 1 pracovníka	K	5,8	6,2	6,3	6,4	6,4
	Ř	6,2	6,7	7,1	7,5	7,5
	B	7,8	8,3	8,6	8,5	8,6
	BO	8,5	9,1	9,3	9,4	9,3
	H	9,6	10,0	10,1	9,4	9,0
	celkem	7,7	8,2	8,5	8,5	8,4
Počet skotu na 100 ha zem. půdy	K	60	68	69	72	75
	Ř	69	74	72	75	76
	B	63	68	69	72	74
	BO	62	66	66	67	69
	H	57	62	64	68	73
	celkem	64	69	68	71	73
Počet prasat na 100 ha orné půdy	K	125	142	143	161	156
	Ř	99	105	103	115	114
	B	84	87	83	82	82
	BO	68	69	62	66	72
	H	29	28	26	48	50
	celkem	80	83	78	84	85

¹⁾ ze speciálního zpracování údajů za jednotlivé státní statky; do roku 1975 nejsou zahrnuty některé podniky nemající půdu; od roku 1977 je zpracován celý sektor státních statků, řízených zemědělskými územními orgány, přičemž oborové podniky jsou zahrnuty vždy jako 1 podnik (nikoliv jako dříve výkazy za jednotlivé odštěpné závody)

Ukazatel	Výrobní oblast	1971	1974	1975	1977	1978
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách r. 1967) v Kčs na 1 ha zem. půdy	K	11 870	13 440	15 252	15 830	14 794
	Ř	10 490	11 825	11 053	12 096	11 812
	B	7 928	9 044	8 937	9 591	9 844
	BO	6 736	7 602	7 496	7 616	7 907
	H	5 511	6 029	5 968	6 951	7 422
	celkem	7 858	8 844	8 736	9 328	9 425
z toho produkce rostlinné výroby	K	6 045	6 420	8 039	8 080	6 741
	Ř	4 942	5 722	5 210	6 003	5 649
	B	3 500	3 942	3 746	4 361	4 379
	BO	2 845	3 194	3 144	3 162	3 253
	H	2 445	2 505	2 524	2 923	3 132
	celkem	3 547	3 952	3 869	4 272	4 185
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách r. 1967) v Kčs na 1 pracovníka	K	69 261	83 740	96 764	101 624	94 606
	Ř	64 843	79 404	79 330	90 153	88 538
	B	61 751	75 810	76 933	81 733	84 210
	BO	57 420	69 498	70 152	71 262	73 250
	H	53 177	60 310	60 794	65 483	66 907
	celkem	60 613	73 076	74 319	79 218	79 342
V Kčs na 1 ha zem. půdy: výkony celkem ²⁾	K	13 563	16 112	17 509	17 732	16 533
	Ř	11 504	13 485	12 651	14 125	14 041
	B	8 965	10 757	10 757	12 228	12 499
	BO	7 851	9 195	9 231	10 684	11 062
	H	7 033	8 359	8 322	10 852	11 718
	celkem	9 042	10 699	10 645	12 226	12 508
materiálové a jiné náklady ³⁾	K	7 785	9 151	9 873	10 966	10 892
	Ř	7 382	8 557	8 699	9 932	10 403
	B	6 046	7 051	7 488	8 622	9 219
	BO	5 625	6 419	6 740	8 070	8 539
	H	5 146	6 018	6 356	7 911	8 837
	celkem	6 123	7 103	7 474	8 719	9 309
náklady na mzdy a odměny za práci	K	3 528	3 844	3 939	4 090	4 165
	Ř	3 366	3 587	3 483	3 624	3 735
	B	2 681	2 880	2 904	3 129	3 247
	BO	2 476	2 658	2 643	2 881	2 960
	H	2 291	2 476	2 494	2 930	3 155
	celkem	2 738	2 936	2 942	3 181	3 311
zisk (+), ztráta (-) běžného roku ⁴⁾	K	1 750	2 496	3 036	2 185	1 282
	Ř	373	886	-26	441	7
	B	-41	506	115	165	-114
	BO	-496	-145	-459	-524	-440
	H	-608	-391	-792	-256	-420
	celkem	-105	325	-137	71	-177
dotace a subvence k hosp. výsledku celkem ⁵⁾	K	142	145	108	102	166
	Ř	514	646	974	887	866
	B	673	604	635	715	824
	BO	1 041	903	962	1 237	1 223
	H	1 233	1 094	1 100	854	1 122
	celkem	821	770	871	859	968

2) metodické změny, provedené v r. 1976 jednotně v celém národním hospodářství, poněkud od roku 1977 snižují tento ukazatel ve srovnání s předchozími roky

3) od roku 1977 pro srovnatelnost s předchozími lety materiální náklady a služby nemateriální povahy

4) do roku 1975 nebyl zahrnut zisk za zemědělskou činnost Oborového podniku Šumava, Podnikového ředitelství státních statků v Bruntále apod., jelikož v ročních výkazech nebyl jejich zisk rozepsán na jednotlivé odštěpné závody (příčímž podniky nemající půdu nebyly do roku 1975 zahrnuty do zpracování výpisů z ročních výkazů)

5) od roku 1974 vč. použití vlastních fondů na krytí hosp. výsledku

Výsledky hospodaření státních statků v SSR podle výrobních oblastí v letech 1971 až 1978¹⁾

Ukazatel	Výrobní oblast	1971	1974	1975	1977	1978
Počet státních statků k 31. 12.	K	34	30	25	24	24
	Ř	10	8	9	8	7
	B	12	12	12	10	10
	BO	7	7	8	9	8
	H	21	20	22	16	16
	celkem	84	77	76	67	65
Výměra zem. půdy k 31. 12. v ha	K	143 895	128 873	110 967	118 856	122 605
	Ř	59 333	49 028	51 206	49 347	44 650
	B	43 811	51 424	54 777	55 123	53 503
	BO	30 309	33 246	40 643	46 303	46 692
	H	89 500	92 477	102 295	97 678	102 732
	celkem	366 848	355 048	359 888	367 307	370 182
Průměrný evidenční počet přepočtený pracovníků úhrnem	K	24 022	20 348	17 131	18 343	18 841
	Ř	8 566	7 239	7 481	7 063	6 439
	B	5 713	6 046	6 250	6 806	6 732
	BO	4 189	4 149	4 896	5 235	5 073
	H	11 667	11 039	12 871	10 882	10 954
	celkem	54 157	48 821	48 629	48 329	48 039
z toho: dělníků celkem	K	21 159	17 692	14 867	15 677	16 083
	Ř	7 513	6 109	6 220	5 896	5 630
	B	4 977	5 248	5 354	5 814	5 715
	BO	3 716	3 625	4 276	4 467	4 323
	H	10 095	9 423	10 955	9 151	9 155
	celkem	47 460	42 097	41 672	41 005	40 906
technicko-hospodářských pracovníků	K	2 234	2 054	1 755	1 950	2 053
	Ř	842	753	800	716	725
	B	595	657	692	759	780
	BO	398	398	494	554	432
	H	1 153	1 163	1 386	1 248	1 241
	celkem	5 222	5 025	5 127	5 227	5 231
Počet ha zem. půdy na 1 pracovníka	K	6,0	6,3	6,4	6,5	6,5
	Ř	6,9	6,7	6,9	7,0	6,9
	B	7,6	8,5	8,9	8,1	8,0
	BO	7,3	7,9	8,2	8,8	9,2
	H	7,7	8,4	7,9	9,0	9,4
	celkem	6,8	7,2	7,4	7,6	7,7
Počet skotu na 100 ha zem. půdy	K	56	62	64	69	71
	Ř	51	59	57	65	63
	B	46	45	49	57	60
	BO	50	47	45	50	46
	H	51	51	51	53	52
	celkem	51	55	55	60	60
Počet prasat na 100 ha orné půdy	K	111	124	115	126	130
	Ř	115	125	126	142	146
	B	109	123	118	142	144
	BO	56	50	57	60	61
	H	56	64	107	141	130
	celkem	96	107	114	128	128

¹⁾ ze speciálního zpracování údajů za jednotlivé státní statky

Ukazatel	Výrobní oblast	1971	1974	1975	1977	1978
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách r. 1967) v Kčs na 1 ha zem. půdy	K	9 880	11 769	11 738	12 747	13 227
	Ř	7 373	9 439	9 134	11 127	10 917
	B	5 959	6 440	6 264	7 775	8 239
	BO	5 605	5 902	5 309	5 812	5 697
	H	5 460	5 623	6 888	5 581	5 719
	celkem	7 572	8 518	8 428	9 006	9 193
z toho produkce rostlinné výroby	K	4 880	5 832	5 848	6 066	6 233
	Ř	3 078	3 799	3 590	4 608	4 346
	B	2 517	2 745	2 536	3 186	3 407
	BO	2 142	2 377	1 896	2 310	2 345
	H	2 222	2 241	2 726	2 041	2 186
	celkem	3 430	3 841	3 687	3 895	3 983
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách r. 1967) v Kčs na 1 pracovníka	K	59 221	74 479	76 047	82 757	86 073
	Ř	51 221	63 940	63 293	77 740	75 759
	B	45 565	54 786	55 785	62 968	65 800
	BO	40 813	46 942	43 574	51 407	52 470
	H	42 106	47 651	55 034	50 095	53 633
	celkem	51 404	62 071	62 650	68 487	70 904
V Kčs na 1 ha zem. půdy: výkony celkem ²⁾	K	11 194	13 774	14 116	14 846	15 570
	Ř	9 109	11 541	11 738	13 243	13 150
	B	7 639	8 702	9 016	10 683	11 000
	BO	7 712	8 974	9 135	9 495	9 152
	H	7 895	8 444	10 246	9 693	9 880
	celkem	9 338	10 886	11 335	11 963	12 228
materiálové a jiné náklady ³⁾	K	6 819	8 226	8 742	9 832	10 519
	Ř	5 956	7 227	7 970	9 563	9 743
	B	5 090	5 606	6 129	7 819	8 206
	BO	5 495	6 399	6 792	7 178	6 767
	H	5 221	5 995	7 039	7 300	7 383
	celkem	5 973	6 954	7 528	8 487	8 747
náklady na mzdy a odměny za práci	K	3 354	3 736	3 749	3 978	4 164
	Ř	2 875	3 413	3 419	3 624	3 743
	B	2 548	2 680	2 702	3 193	3 381
	BO	2 614	2 872	2 876	2 935	2 931
	H	2 556	2 730	3 073	2 945	2 951
	celkem	2 924	3 194	3 251	3 407	3 508
zisk (+), ztráta (-) běžného roku	K	580	1 280	1 036	873	636
	Ř	-140	348	-242	21	-296
	B	-337	81	-150	-604	-772
	BO	-709	-638	-928	-991	-865
	H	-195	-586	-228	-850	-783
	celkem	57	309	92	-156	-263
dotace a subvence k hosp. výsledku celkem ⁴⁾	K	379	420	475	295	262
	Ř	483	744	920	631	527
	B	643	775	755	809	632
	BO	1 019	1 110	1 102	1 068	929
	H	752	1 173	948	947	791
	celkem	572	778	786	687	579

²⁾ metodické změny, provedené v r. 1976 jednotně v celém národním hospodářství, poněkud od roku 1977 snižují tento ukazatel ve srovnání s předchozími roky

³⁾ od roku 1977 pro srovnatelnost s předchozími lety mater. náklady a služby nemateriální povahy

⁴⁾ od roku 1974 vč. použití vlastních fondů na krytí hosp. výsledku

Výsledky hospodaření státních statků v roce 1978 podle krajů a výrobních oblastí
(ze speciálního zpracování údajů za jednotlivé státní statky)

Ukazatel	Výr. oblast	Středo- český	Jiho- český	Západo- český	Severo- český	Východo- český	Jiho- moravský	Severo- moravský	Západo- slovenský	Středo- slovenský	Východo- slovenský
Počet státních statků k 31. 12.	K	—	—	—	—	—	2	—	19	—	5
	Ř	13	—	—	11	2	3	1	3	2	2
	B	9	—	6	4	2	2	5	4	3	3
	BO	—	—	2	8	5	3	—	1	4	3
	H	—	2	3	—	7	—	5	—	11	5
	celkem	22	2	11	23	16	10	12	27	20	18
Výměra zem. půdy k 31. 12. v ha	K	—	—	—	—	—	44 540	—	85 672	—	36 933
	Ř	88 466	—	—	104 713	7 772	13 978	5 816	11 018	13 483	20 149
	B	65 889	—	82 551	42 604	14 283	15 537	39 554	19 408	16 699	17 396
	BO	—	—	60 348	70 251	37 700	26 895	—	2 052	25 277	19 363
	H	—	98 008	33 677	—	58 893	—	98 096	—	67 816	34 916
	celkem	154 355	98 008	176 576	217 568	118 648	100 950	148 869	118 150	123 275	128 757
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách roku 1967) v Kčs na 1 ha zem. půdy	K	—	—	—	—	—	14 794	—	14 705	—	9 799
	Ř	12 841	—	—	10 135	12 904	17 404	11 458	11 674	9 767	11 275
	B	9 986	—	10 021	8 539	10 924	10 687	9 930	10 391	7 756	6 315
	BO	—	—	6 689	6 583	10 492	9 709	—	3 404	6 987	4 254
	H	—	7 411	6 328	—	7 883	—	7 538	—	5 659	5 835
	celkem	11 622	7 411	8 177	8 675	9 403	13 169	8 503	13 517	6 668	7 650
z toho produkce rostlinné výroby	K	—	—	—	—	—	6 741	—	6 722	—	5 099
	Ř	6 367	—	—	4 744	5 258	8 247	5 306	5 595	3 701	4 094
	B	4 827	—	3 990	3 734	4 946	5 146	4 638	4 894	2 957	2 190
	BO	—	—	2 679	2 660	4 424	4 245	—	1 665	3 005	1 554
	H	—	2 994	2 514	—	3 150	—	3 486	—	1 994	2 559
	celkem	5 710	2 994	3 260	3 873	3 906	6 039	3 902	6 229	2 520	3 327

Ukazatel	Výrobní oblast	Středo- český	Jiho- český	Západo- český	Severo- český	Východo- český	Jiho- moravský	Severo- moravský	Západo- slovenský	Středo- slovenský	Východo- slovenský
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách roku 1967) v Kčs na 1 pracovníka	K	—	—	—	—	—	94 606	—	93 687	—	67 092
	Ř	91 092	—	—	86 468	84 846	95 104	68 987	82 782	76 825	71 734
	B	78 138	—	97 117	81 136	92 247	83 478	73 554	77 059	63 543	53 711
	BO	—	—	71 968	65 958	89 606	67 144	—	34 920	54 059	51 418
	H	—	72 212	51 151	—	74 391	—	63 823	—	51 928	57 169
	celkem	85 872	72 212	78 922	79 412	82 477	86 317	67 879	89 635	57 033	62 451
Materiální náklady a služby nemateriální povahy v Kčs na 1 ha zem. půdy	K	—	—	—	—	—	10 892	—	11 037	—	9 318
	Ř	10 671	—	—	9 817	10 863	13 180	9 590	9 101	9 428	10 307
	B	8 654	—	9 858	8 569	9 064	9 931	9 305	9 055	7 904	7 553
	BO	—	—	7 711	7 863	9 580	9 550	—	5 560	7 727	5 640
	H	—	8 478	10 552	—	7 684	—	9 319	—	7 620	6 920
	celkem	9 810	8 478	9 257	8 941	8 660	10 704	9 511	10 436	7 879	8 031
Mzdové a ostatní osobní náklady v Kčs na 1 ha zem. půdy	K	—	—	—	—	—	4 165	—	4 373	—	3 679
	Ř	4 055	—	—	3 237	4 112	5 078	4 081	3 901	3 378	3 902
	B	3 494	—	3 016	2 939	3 310	3 339	3 589	3 634	3 239	3 238
	BO	—	—	2 653	2 749	3 198	3 733	—	2 327	3 577	2 152
	H	—	2 936	3 666	—	3 051	—	3 266	—	3 053	2 755
	celkem	3 816	2 936	3 016	3 021	3 198	4 050	3 400	4 172	3 221	3 174
Zisk (+), ztráta (—) běžného roku v Kčs na 1 ha zem. půdy	K	—	—	—	—	—	1 282	—	1 392	—	—1 116
	Ř	71	—	—	—435	838	2 753	—694	1 176	—610	—891
	B	141	—	—253	—921	159	1 607	318	357	—1 108	—1 702
	BO	—	—	—406	—1 260	265	353	—	—871	—365	—1 518
	H	—	230	—2 016	—	—237	—	—639	—	—687	—970
	celkem	—20	230	—642	—797	40	1 288	—321	1 162	—670	—1 181

VÝSLEDKY HOSPODAŘENÍ JZD PODLE VÝROBNÍCH OBLASTÍ

Výsledky hospodaření JZD v ČSSR podle výrobních oblastí v letech 1971 až 1978¹⁾

Ukazatel	Výrobní oblast	1971	1974	1975	1977	1978
Počet JZD k 31. 12.	K	783	557	411	278	273
	Ř	1 677	1 020	742	501	462
	B	1 992	1 222	918	624	597
	BO	942	517	419	271	243
	H	477	304	246	200	193
	celkem	5 871	3 620	2 736	1 874	1 768
Výměra zemědělské půdy k 31. 12. v ha (společná půda bez záhumenků)	K	717 658	769 094	774 214	783 483	781 959
	Ř	1 112 762	1 146 737	1 158 381	1 187 652	1 197 035
	B	1 276 133	1 343 436	1 375 458	1 392 574	1 424 740
	BO	542 061	525 982	528 291	512 762	503 485
	H	300 056	351 971	363 634	398 416	411 253
	celkem	3 948 670	4 137 220	4 199 978	4 274 887	4 318 472
Průměrný počet trvale činných pracovníků	K	141 336	140 363	137 249	130 739	126 266
	Ř	215 555	203 860	194 541	182 466	177 306
	B	211 198	204 828	198 171	188 888	190 128
	BO	85 536	78 793	73 889	68 267	66 225
	H	48 470	53 099	53 968	55 912	55 836
	celkem	702 095	680 943	657 818	626 272	615 761
z toho manuálních pracovníků	K	123 078	122 742	119 079	111 998	106 886
	Ř	187 271	176 524	167 113	152 832	147 792
	B	184 458	178 725	171 193	160 347	160 469
	BO	74 929	68 919	64 265	58 158	56 161
	H	42 314	46 660	47 002	48 226	47 591
	celkem	612 050	593 570	568 652	531 561	518 899
Průměrný počet pomáhajících a brigádníků (přepočtený)	K	11 937	9 960	8 669	9 699	9 700
	Ř	23 607	19 947	18 227	20 926	21 227
	B	21 541	19 940	18 449	20 201	20 498
	BO	9 376	8 726	7 616	8 190	8 131
	H	7 573	7 666	6 784	7 679	8 088
	celkem	74 034	66 239	59 745	66 695	67 644
Počet ha zem. půdy na 1 pracovníka	K	4,6	5,1	5,3	5,7	5,7
	Ř	4,6	5,1	5,4	5,9	6,0
	B	5,3	6,0	6,3	6,7	6,8
	BO	5,6	6,0	6,5	6,8	6,9
	H	5,3	5,6	5,9	6,3	6,4
	celkem	5,0	5,5	5,8	6,3	6,3
Počet skotu na 100 ha zem. půdy	K	55,2	59,5	59,7	63,6	65,6
	Ř	72,2	77,3	78,1	80,1	84,7
	B	68,1	73,4	73,1	78,1	85,3
	BO	63,4	69,3	69,3	73,7	76,9
	H	56,0	56,6	56,0	59,9	61,6
	celkem	65,2	69,5	69,5	73,3	75,8
Počet prasat na 100 ha orné půdy	K	140,9	161,4	161,6	183,8	187,0
	Ř	122,1	132,7	128,1	144,8	150,7
	B	100,7	112,4	110,4	123,3	130,1
	BO	80,8	86,6	85,9	92,8	98,8
	H	57,9	58,1	56,9	60,4	58,8
	celkem	111,2	123,2	120,6	135,8	138,4

¹⁾ Výsledky ze speciálního analytického zpracování údajů za jednotlivá JZD, při němž byla JZD, která provozují v rámci kooperace společnou rostlinnou či živočišnou výrobu, zahrnuta od roku 1977 jako jedna jednotka; proto počet JZD zde uvedený je nižší než počet JZD ke konci roku.

Ukazatel	Výrobní oblast	1971	1974	1975	1977	1978
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách r. 1967) v Kčs na 1 ha zemědělské půdy	K	11 351	13 021	13 632	14 017	14 403
	Ř	11 699	13 351	12 872	13 956	14 217
	B	9 016	9 608	9 831	10 790	10 993
	BO	7 582	10 136	8 742	9 131	9 617
	H	5 510	5 802	5 398	5 748	5 803
	celkem	9 733	11 033	10 857	11 594	11 838
z toho produkce rostlinné výroby	K	6 131	7 249	7 705	7 513	7 713
	Ř	5 902	7 020	6 501	7 253	7 257
	B	4 184	4 431	4 424	4 974	5 091
	BO	3 532	4 684	3 957	4 282	4 594
	H	2 487	2 488	2 198	2 436	2 483
	celkem	4 803	5 545	5 354	5 754	5 852
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách r. 1967) v Kčs na 1 pracovníka	K	51 924	66 707	72 271	79 364	82 186
	Ř	53 873	68 537	69 862	82 482	84 767
	B	48 176	57 309	62 420	72 721	75 058
	BO	42 349	60 800	56 618	62 431	65 977
	H	29 315	32 647	31 667	36 477	37 307
	celkem	48 601	60 943	63 367	72 487	74 791
V Kčs na 1 ha zemědělské půdy: výkony celkem ²⁾	K	12 936	15 182	15 976	16 127	16 948
	Ř	12 777	15 201	15 089	16 395	17 089
	B	9 961	11 417	12 254	13 743	14 293
	BO	9 082	13 410	11 415	12 809	13 617
	H	8 932	10 774	10 572	11 599	11 929
	celkem	11 096	13 369	13 474	14 606	15 235
materiálové a jiné náklady ³⁾	K	5 992	7 351	8 097	9 408	9 972
	Ř	6 301	7 670	8 299	9 562	10 285
	B	5 090	5 928	6 897	8 356	8 924
	BO	4 626	7 181	6 638	7 632	8 195
	H	4 554	5 741	6 341	7 198	7 464
	celkem	5 491	6 821	7 425	8 689	9 262
náklady na mzdy a odměny za práci	K	3 708	3 897	3 968	4 082	4 154
	Ř	3 666	3 946	3 967	4 047	4 115
	B	3 046	3 178	3 310	3 474	3 494
	BO	2 868	3 844	3 423	3 389	3 451
	H	2 990	3 332	3 270	3 396	3 465
	celkem	3 312	3 623	3 624	3 727	3 776
zisk (+), ztráta (-) běžného roku	K	2 295	2 809	2 795	2 161	2 158
	Ř	1 924	2 615	1 793	2 119	2 031
	B	1 146	1 543	1 051	1 224	1 193
	BO	970	1 477	853	1 105	1 264
	H	821	848	232	318	339
	celkem	1 525	2 010	1 483	1 546	1 524
dotace a subvence k hospodářskému výsledku celkem ⁴⁾	K	123	228	312	220	238
	Ř	164	231	340	255	266
	B	249	283	377	354	336
	BO	319	473	517	423	366
	H	373	722	852	716	638
	celkem	221	319	413	343	331

²⁾ metodické změny, provedené v r. 1976 jednotně v celém národním hospodářství, poněkud snižují od roku 1977 tento ukazatel ve srovnání s předcházejícími lety

³⁾ od roku 1977 pro srovnatelnost s předcházejícími lety materiální náklady a služby nemateriální povahy

⁴⁾ od roku 1974 vč. použití vlastních fondů na krytí hospodářského výsledku

Výsledky hospodaření JZD v ČSR podle výrobních oblastí v letech 1971 až 1978¹⁾

Ukazatel	Výrobní oblast	1971	1974	1975	1977	1978
Počet JZD k 31. 12.	K	111	99	53	40	39
	Ř	1 346	806	588	397	362
	B	1 646	1 011	746	496	470
	BO	767	425	341	209	185
	H	227	140	97	66	58
	celkem	4 097	2 481	1 825	1 208	1 114
Výměra zemědělské půdy k 31. 12. v ha (společná půda bez záhumnků)	K	86 609	99 837	100 144	103 146	105 323
	Ř	862 011	876 219	886 774	916 001	927 280
	B	1 030 381	1 057 182	1 079 400	1 105 027	1 126 982
	BO	411 185	402 643	401 156	395 286	385 980
	H	100 753	102 103	103 037	104 219	102 826
	celkem	2 490 939	2 537 984	2 570 511	2 623 679	2 648 391
Průměrný počet trvale činných pracovníků	K	21 644	22 673	21 354	18 980	19 100
	Ř	169 288	157 650	149 916	139 603	136 360
	B	165 233	155 143	148 192	140 042	141 460
	BO	65 537	60 025	56 413	51 541	49 317
	H	19 027	18 775	18 029	16 567	16 254
	celkem	440 729	414 266	393 904	366 733	362 491
z toho manuálních pracovníků	K	19 100	19 888	18 697	16 118	15 900
	Ř	147 092	136 062	128 232	116 639	112 945
	B	144 033	134 641	127 339	118 022	118 673
	BO	57 493	52 440	48 999	43 678	41 626
	H	16 573	16 370	15 613	14 148	13 722
	celkem	384 291	359 401	338 880	308 605	302 866
Průměrný počet pomáhajících a brigádníků (přepočtený)	K	1 504	1 455	1 517	1 682	1 744
	Ř	19 100	16 103	14 827	16 861	16 951
	B	16 654	14 476	14 233	15 555	15 745
	BO	6 977	6 366	5 838	6 357	6 301
	H	2 438	2 285	2 053	1 933	1 789
	celkem	46 673	40 685	38 468	42 388	42 530
Počet ha zem. půdy na 1 pracovníka	K	3,9	4,1	4,4	5,0	5,1
	Ř	4,5	5,0	5,4	5,9	6,0
	B	5,5	6,2	6,6	7,2	7,2
	BO	5,5	6,1	6,4	6,9	7,1
	H	4,7	4,8	5,1	5,7	5,7
	celkem	5,0	5,6	5,9	6,5	6,6
Počet skotu na 100 ha zem. půdy	K	66,9	70,6	71,7	68,4	71,1
	Ř	78,1	84,2	84,9	86,7	91,8
	B	73,1	79,0	78,8	83,4	92,3
	BO	70,3	75,5	76,4	79,5	82,6
	H	76,7	81,8	80,0	86,5	90,5
	celkem	74,2	79,5	79,6	83,1	86,0
Počet prasat na 100 ha orné půdy	K	129,7	138,5	152,9	148,4	158,9
	Ř	122,7	132,6	126,7	142,0	148,8
	B	101,4	113,2	109,5	120,1	128,3
	BO	83,5	87,5	85,7	89,7	95,3
	H	43,2	44,8	39,7	41,4	40,0
	celkem	106,0	115,0	111,2	122,8	125,7

¹⁾ Výsledky ze speciálního analytického zpracování údajů za jednotlivá JZD, při němž byla JZD, která provozují v rámci kooperace společnou rostlinnou či živočišnou výrobu, zahrnuta od roku 1977 jako jedna jednotka; proto počet JZD zde uvedený je nižší než počet JZD ke konci roku.

Ukazatel	Výrobní oblast	1971	1974	1975	1977	1978
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách r. 1967) v Kčs na 1 ha zemědělské půdy	K	13 075	14 814	16 584	16 088	15 891
	Ř	12 565	14 486	13 918	15 125	15 254
	B	9 554	10 311	10 596	11 509	11 808
	BO	8 374	11 254	9 615	10 008	10 462
	H	7 042	8 050	7 835	8 119	8 554
	celkem	10 421	11 989	11 712	12 588	12 832
z toho produkce rostlinné výroby	K	7 293	8 464	9 926	9 665	9 126
	Ř	6 357	7 683	7 098	8 004	7 863
	B	4 441	4 786	4 849	5 387	5 545
	BO	3 925	5 270	4 451	4 789	5 098
	H	3 113	3 372	3 256	3 488	3 808
	celkem	5 064	5 951	5 697	6 302	6 352
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách r. 1967) v Kčs na 1 pracovníka	K	50 680	60 961	72 615	80 325	80 313
	Ř	56 489	72 980	74 918	88 992	91 019
	B	52 687	63 968	70 406	82 518	85 523
	BO	46 417	68 123	61 931	69 496	73 776
	H	32 875	38 752	40 121	45 988	48 943
	celkem	52 263	66 684	69 615	81 393	84 087
V Kčs na 1 ha zemědělské půdy: výkony celkem ²⁾	K	15 315	18 675	20 248	20 064	20 520
	Ř	13 421	16 103	15 922	17 378	17 880
	B	9 921	11 543	12 400	13 890	14 540
	BO	9 504	13 986	11 599	13 273	14 101
	H	11 178	14 451	14 810	15 942	16 462
	celkem	11 301	13 902	13 893	15 337	15 939
materiálové a jiné náklady ³⁾	K	7 001	8 865	9 983	11 226	12 106
	Ř	6 560	8 012	8 650	9 929	10 648
	B	5 025	5 886	6 874	8 393	9 048
	BO	4 789	7 341	6 657	7 786	8 426
	H	5 928	7 327	8 493	9 656	10 169
	celkem	5 622	7 026	7 639	8 998	9 673
náklady na mzdy a odměny za práci	K	4 401	4 835	4 873	4 744	4 773
	Ř	3 797	4 132	4 132	4 185	4 212
	B	2 982	3 156	3 266	3 385	3 405
	BO	2 963	3 934	3 436	3 437	3 458
	H	3 531	4 258	4 246	4 213	4 241
	celkem	3 333	3 727	3 693	3 758	3 778
zisk (+), ztráta (-) běžného roku	K	2 717	3 495	3 876	3 670	3 054
	Ř	2 149	2 981	2 096	2 609	2 381
	B	1 240	1 742	1 281	1 432	1 415
	BO	1 114	1 782	1 117	1 354	1 505
	H	995	1 415	1 105	1 221	1 270
	celkem	1 576	2 232	1 631	1 910	1 820
dotace a subvence k hospodářskému výsledku celkem ⁴⁾	K	156	191	124	134	313
	Ř	126	159	257	210	246
	B	212	185	252	288	297
	BO	289	326	341	357	321
	H	399	577	685	619	519
	celkem	201	214	280	278	293

²⁾ metodické změny, provedené v roce 1976 jednotně v celém národním hospodářství, poněkud snižují od roku 1977 tento ukazatel ve srovnání s předcházejícími lety

³⁾ od roku 1977 pro srovnatelnost s předcházejícími lety materiální náklady a služby nemateriální povahy

⁴⁾ od roku 1974 vč. použití vlastních fondů na krytí hospodářského výsledku

Výsledky hospodaření JZD v SSR podle výrobních oblastí v letech 1971 až 1978¹⁾

Ukazatel	Výrobní oblast	1971	1974	1975	1977	1978
Počet JZD k 31. 12.	K	672	458	358	238	234
	Ř	331	214	154	104	100
	B	346	211	172	128	127
	BO	175	92	78	62	58
	H	250	164	149	134	135
	celkem	1 774	1 139	911	666	654
Výměra zemědělské půdy k 31. 12. v ha (společná půda bez záhumenků)	K	631 049	669 257	674 070	680 337	676 636
	Ř	250 751	270 518	271 607	271 651	269 755
	B	245 752	286 254	296 058	287 547	297 758
	BO	130 876	123 339	127 135	117 476	117 505
	H	199 303	249 868	260 597	294 197	308 427
	celkem	1 457 731	1 599 236	1 629 467	1 651 208	1 670 081
Průměrný počet trvale činných pracovníků	K	119 692	117 690	115 895	111 759	107 166
	Ř	46 267	46 210	44 625	42 863	40 946
	B	45 965	49 685	49 979	48 846	48 668
	BO	19 999	18 768	17 476	16 726	16 908
	H	29 443	34 324	35 939	39 345	39 582
	celkem	261 366	266 677	263 914	259 539	253 270
z toho manuálních pracovníků	K	103 978	102 854	100 382	95 880	90 986
	Ř	40 179	40 462	38 881	36 193	34 847
	B	40 425	44 084	43 854	42 325	41 796
	BO	17 436	16 479	15 266	14 480	14 535
	H	25 741	30 290	31 389	34 078	33 869
	celkem	227 759	234 169	229 772	222 956	216 033
Průměrný počet pomáhajících a brigádníků (přepočtený)	K	10 433	8 505	7 152	8 017	7 956
	Ř	4 507	3 844	3 400	4 065	4 276
	B	4 887	5 464	4 216	4 646	4 753
	BO	2 399	2 360	1 778	1 833	1 830
	H	5 135	5 381	4 731	5 746	6 299
	celkem	27 361	25 554	21 277	24 307	25 114
Počet ha zem. půdy na 1 pracovníka	K	4,7	5,3	5,5	5,8	5,8
	Ř	5,0	5,5	5,6	6,0	5,9
	B	4,7	5,2	5,5	5,5	5,6
	BO	5,7	5,8	6,6	6,5	6,3
	H	5,7	6,1	6,2	6,6	6,7
	celkem	5,0	5,5	5,7	5,9	6,0
Počet skotu na 100 ha zem. půdy	K	53,6	57,9	57,9	62,8	64,7
	Ř	52,1	55,2	55,6	59,2	60,9
	B	47,1	52,9	52,0	57,8	59,0
	BO	41,7	49,1	47,2	54,1	58,1
	H	45,6	46,4	46,5	50,5	51,9
	celkem	49,9	53,7	53,4	57,9	59,8
Počet prasat na 100 ha orné půdy	K	142,4	164,8	162,8	189,2	191,4
	Ř	119,6	133,1	133,9	156,7	159,0
	B	96,7	108,3	115,1	141,6	139,8
	BO	68,1	82,4	87,2	110,5	118,5
	H	70,3	68,1	70,2	73,7	70,9
	celkem	121,6	139,0	139,0	161,5	163,6

¹⁾ Výsledky ze speciálního analytického zpracování údajů za jednotlivá JZD.

Ukazatel	Výrobní oblast	1971	1974	1975	1977	1978
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách v r. 1967) v Kčs na 1 ha zemědělské půdy	K	11 114	12 755	13 193	13 703	14 172
	Ř	8 718	9 696	9 410	10 069	10 734
	B	6 765	7 049	7 043	8 028	7 925
	BO	5 095	6 514	5 985	6 177	6 817
	H	4 727	4 861	4 409	4 905	4 881
	celkem	8 557	9 518	9 499	10 017	10 270
z toho produkce rostlinné výroby	K	5 971	7 068	7 375	7 187	7 493
	Ř	4 334	4 887	4 525	4 757	5 218
	B	3 109	3 139	2 874	3 389	3 381
	BO	2 299	2 783	2 398	2 575	2 923
	H	2 167	2 119	1 770	2 061	2 039
	celkem	4 358	4 901	4 810	4 886	5 064
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách r. 1967) v Kčs na 1 pracovníka	K	52 131	67 808	72 207	79 196	82 522
	Ř	43 807	53 008	52 515	60 411	63 832
	B	31 982	36 869	38 485	43 969	44 506
	BO	29 157	37 961	39 440	40 151	42 924
	H	27 081	29 434	27 492	32 520	32 739
	celkem	42 411	52 004	53 894	59 510	61 415
V Kčs na 1 ha zemědělské půdy: výkony celkem ²⁾	K	12 609	14 664	15 341	15 530	16 393
	Ř	10 560	12 295	12 333	13 127	14 432
	B	10 132	10 958	11 719	13 182	13 363
	BO	7 757	11 544	10 835	11 245	12 012
	H	7 784	9 236	8 854	10 055	10 411
	celkem	10 745	12 523	12 810	13 447	14 125
materiálové a jiné náklady ³⁾	K	5 853	7 126	7 817	9 133	9 639
	Ř	5 412	6 567	7 138	8 342	9 064
	B	5 363	6 084	6 979	8 210	8 456
	BO	4 115	6 662	6 580	7 116	7 432
	H	3 851	5 078	5 468	6 325	6 559
	celkem	5 265	6 495	7 086	8 199	8 613
náklady na mzdy a odměny za práci	K	3 613	3 757	3 833	3 982	4 058
	Ř	3 213	3 345	3 419	3 588	3 790
	B	3 312	3 259	3 474	3 814	3 831
	BO	2 572	3 551	3 382	3 228	3 430
	H	2 713	2 944	2 874	3 105	3 205
	celkem	3 277	3 457	3 513	3 678	3 773
zisk (+), ztráta (-) běžného roku	K	2 237	2 708	2 634	1 932	2 018
	Ř	1 147	1 437	792	491	856
	B	751	815	212	424	359
	BO	519	487	19	267	467
	H	732	611	-122	-2	27
	celkem	1 439	1 658	1 249	969	1 058
dotace a subvence k hospodářskému výsledku celkem ⁴⁾	K	119	233	339	233	227
	Ř	293	463	612	406	332
	B	402	638	834	610	486
	BO	412	949	1 074	649	514
	H	359	791	920	750	677
	celkem	256	486	624	449	393

²⁾ metodické změny, provedené v roce 1976 jednotně v celém národním hospodářství, poněkud snižují od roku 1977 tento ukazatel ve srovnání s předcházejícími lety

³⁾ od roku 1977 pro srovnatelnost s předcházejícími lety materiální náklady a služby nemateriální povahy

⁴⁾ od roku 1974 vč. použití vlastních fondů na krytí hospodářského výsledku

Výsledky hospodaření JZD v roce 1978 podle krajů a výrobních oblastí (ze speciálního zpracování údajů za jednotlivá JZD)

Ukazatel	Výrobní oblast	Středo- český	Jiho- český	Západo- český	Severo- český	Východo- český	Jiho- moravský	Severo- moravský	Západo- slovenský	Středo- slovenský	Východo- slovenský
Počet JZD k 31. 12.	K	—	—	—	—	—	39	—	180	15	39
	Ř	104	—	—	33	84	98	43	48	24	28
	B	59	131	70	14	75	82	39	14	44	69
	BO	8	43	19	7	37	62	9	9	23	26
	H	—	12	2	3	18	6	17	—	77	58
	celkem	171	186	91	57	214	287	108	251	183	220
Výměra společné zemědělské půdy k 31. 12. v ha	K	—	—	—	—	—	105 323	—	528 374	40 059	108 203
	Ř	264 473	—	—	82 464	194 223	255 037	131 083	121 385	75 102	73 268
	B	168 868	296 037	174 558	26 307	166 566	187 873	106 773	31 834	111 635	154 289
	BO	19 152	93 053	40 669	10 774	69 809	131 569	20 954	19 460	46 980	51 065
	H	—	19 117	4 189	3 319	32 657	9 636	33 908	—	189 185	119 242
	celkem	452 493	408 207	219 416	122 864	463 255	689 438	292 718	701 053	462 961	506 067
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách r. 1967) v Kčs na 1 ha zem. půdy	K	—	—	—	—	—	15 891	—	15 386	10 559	9 580
	Ř	14 251	—	—	13 832	15 335	15 752	17 157	13 023	8 700	9 034
	B	10 804	11 535	11 124	12 756	12 290	12 917	12 309	11 480	8 991	6 400
	BO	9 599	10 532	9 171	8 639	10 801	11 105	9 394	8 325	8 034	5 121
	H	—	9 613	8 577	7 601	9 175	9 016	7 321	—	4 491	5 496
	celkem	12 768	11 217	10 712	12 977	13 123	13 968	13 629	14 603	7 164	7 120
z toho produkce rostlinné výroby	K	—	—	—	—	—	9 126	—	8 227	4 594	4 983
	Ř	7 577	—	—	8 383	7 299	8 146	8 443	6 776	3 731	4 167
	B	5 044	5 506	4 920	6 818	5 746	6 288	5 530	5 607	3 601	2 758
	BO	4 336	5 302	4 245	3 268	5 249	5 572	4 165	3 871	3 368	2 154
	H	—	4 401	4 248	3 055	4 206	4 544	2 901	—	1 726	2 532
	celkem	6 495	5 408	4 782	7 454	6 214	7 221	6 396	7 736	2 927	3 323

Ukazatel	Výrobní oblast	Středo- český	Jiho- český	Západo- český	Severo- český	Východo- český*	Jiho- moravský	Severo- moravský	Západo- slovenský	Středo- slovenský	Východo- slovenský
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách roku 1967) v Kčs na 1 pracovníka	K	—	—	—	—	—	80 313	—	87 854	61 664	61 663
	Ř	93 043	—	—	92 011	97 380	84 550	90 806	76 277	53 910	52 879
	B	83 188	99 489	92 231	60 250	83 995	80 441	72 811	61 923	48 745	37 249
	BO	73 156	86 430	76 976	32 431	75 165	73 484	61 225	49 334	46 360	36 148
	H	—	75 820	67 134	23 491	68 578	49 830	31 724	—	30 525	36 106
	celkem	88 948	95 228	88 916	72 765	87 652	80 319	74 290	83 612	43 855	44 358
Materiální náklady a služby nemateriální povahy v Kčs na 1 ha zem. půdy	K	—	—	—	—	—	12 106	—	10 093	8 956	7 677
	Ř	10 159	—	—	9 406	10 621	11 394	11 117	9 282	7 906	9 896
	B	8 523	7 227	7 781	15 449	9 297	11 598	10 496	10 793	8 612	7 859
	BO	6 684	6 797	7 110	20 954	8 979	8 787	9 132	8 728	8 568	5 893
	H	—	7 150	5 221	16 847	7 895	12 961	13 224	—	6 406	6 799
	celkem	9 403	7 126	7 606	11 915	9 705	11 074	10 966	9 946	7 632	7 668
Náklady na mzdy a odměny za práci v Kčs na 1 ha zem. půdy	K	—	—	—	—	—	4 773	—	4 262	3 619	3 222
	Ř	4 029	—	—	3 991	3 995	4 464	4 590	4 027	3 414	3 784
	B	3 247	2 922	3 021	5 502	3 624	3 860	3 937	4 261	3 883	3 705
	BO	3 230	2 912	2 902	7 767	3 532	3 601	3 756	3 839	3 767	2 963
	H	—	3 108	3 062	9 466	3 218	4 382	5 458	—	3 130	3 322
	celkem	3 704	2 929	3 000	4 794	3 737	4 172	4 379	4 209	3 468	3 448
Zisk (+), ztráta (—) běžného roku v Kčs na 1 ha zem. půdy	K	—	—	—	—	—	3 054	—	2 601	—472	93
	Ř	1 748	—	—	1 978	2 270	2 981	2 996	2 271	—108	—493
	B	814	1 473	676	1 423	1 531	2 478	1 360	2 249	735	—311
	BO	1 155	1 497	598	2 411	1 606	1 880	604	2 242	251	—10
	H	—	817	811	5 194	748	1 314	1 688	—	—236	441
	celkem	1 375	1 448	664	1 985	1 797	2 611	2 051	2 518	53	—43

*) Údaje v tomto kraji, zejména v bramborářskoovesné a horské oblasti, jsou silně ovlivněny vysokým podílem přidružené výroby. Tento faktor ovlivňuje údaje i v jiných krajích, např. v horské oblasti Jihomoravského a Severomoravského kraje.